

Indhold

Forord: Borgertinget	4
Forord: Teknologirådet	5
Introduktion	6
Borgertinget som metode	7
Borgertingets medlemmer	10
Borgertingets anbefalinger	14
Anbefalinger om folkeoplysning, adfærd og inddragelse	15
1. Politisk handlekraft	16
2. Borgerinddragelse og folkeoplysning	17
3. Adfærdsændringer med fokus på materielt forbrug	19
4. Klimadeklaration	20
Anbefalinger om finansiering og afgifter	22
5. Langsigtede investeringer fra stat og pensionsselskaber	23
6. CO ₂ e-afgift, social balance og borgerinddragelse	24
7. CO ₂ e-afgift: Bidrag til en grøn skattereform	26
8. Afgift for CO ₂ -tung industri	27
Anbefalinger om landbrug, areal og ressourcer	29
9. Bioøkonomiske løsninger	30
10. Bioplast handlingsplan	31
11. Standardisering af affaldssortering	32
12. Landbrugets arealer	33
13. National strategi for arealudnyttelse	35
14. Landbrug med mindre klimaaftryk	36
Anbefalinger om transport	38
15. Omstilling til eldrevet transport	39
16. Fleksibel kollektiv transport som et positivt tilvalg	41
17. Klimavenlig godstransport for eksempel PtX	43
Anbefalinger om teknik i landskabet	45
18. Medejerkskab til vedvarende energi	46
19. Placering af teknik i landskabet	47
Overblik over anbefalinger	50
Ordlister	60
Bilag	61

Forord: Borgertinget

Kære politikere

Kampen for et bæredygtigt klima er altafgørende for vores og kommende generationers trivsel – og ligefrem overlevelse. Dette har de fleste af os erkendt, og I, kære politikere, besluttede jer for at lytte til os almindelige borgere. Os, som ikke er eksperter på området, men som har holdninger og følelser for dette vigtige spørgsmål. Os, som kan være med til at gøre en forskel gennem vores adfærd.

Vi var godt 80 stolte borgere, der i sensommeren 2020 påtog os rollen som det første nationale Borgerting, der skulle give indspil til den politiske proces på klimaområdet. Danmarks Statistik stod bag udvælgelsen af os for at sikre, at vi tilsammen repræsenterer borgerne i Danmark bredt. Dette betød, at vi ikke kendte hinanden forud for Borgertinget, og at ingen meninger var afstemt på forhånd.

Det planlagte forløb for Borgertinget tog udgangspunkt i fysiske møder med oplægsholdere og dialog, men på grund af corona-restriktioner måtte Teknologirådet, som har stået for den praktiske afvikling, ændre planerne og konvertere møderne til online. Forløbet har derfor bestået af to online weekendarrangementer samt en række online aftenmøder.

Arrangementerne har bestået af en vekselvirkning mellem ekspertoplæg og gruppedrøftelser. Dette mundede ud i en række hovedtemaer, som igen blev delt ind i undertemaer. Faste temagrupper har haft ansvaret for arbejdet med et eller flere undertemaer. For hvert undertema har vi beskrevet vores observationer, vurderinger og anbefalinger. Vi har taget udgangspunkt dels i oplæg fra 48 eksperter og dels i vores egne meninger og erfaringer.

For at sikre kvalitet og generel opbakning har vi haft hinandens tekster til gennemlæsning og gensidig feedback, ligesom vi har haft et par anonyme eksperter til at give et faktatjek. Endelig har vi på den afsluttende weekendsamling medio marts stemt om, hvilke tekster, vi skulle præsentere for jer.

Vi er et Borgerting præget af stor mangfoldighed. Vi tænker og formulerer os forskelligt. Vi har lagt vægt på at bevare vores individuelle særpræg, og vi håber derfor, at I kan mærke os bag teksterne, når I dykker ned i dem.

Resultatet er, at vi nu kan præsentere jer for vores vurdering af en række emner, vi har fundet vigtige, hastende, og som vi har kunnet nå at færdiggøre nok til at ville lægge frem for jer. Nogle af vores anbefalinger er mindre præcise og konkrete, end vi selv kunne have ønsket os, men vi vil hellere sende jer et signal nu end at vente til for eksempel efteråret 2021. Vi har stadig meget på sinde og mange emner, som Borgertinget må tage fat på eller færdiggøre i næste runde.

Vi mener, at Danmark skal gå forrest. Vi er en velstillet nation, som har både det økonomiske og mentale overskud til at være ansvarlige og vise vejen for andre. Prøv at forestille jer "Danmark" som et internationalt kendt ikon for klimavenlig handling og bæredygtighed.

Det starter med os alle sammen. I må derfor som politikere være klar til at tage nogle modige valg nu.

Vi er glade for at kunne dele vores tanker med jer og ønsker jer god læselyst.

Med hjertevarme hilsner

Borgerne i Danmarks første nationale Klimaborgerting

Forord: Teknologirådet

I *Koncept for borgertinget*, fremgår det, at Borgertinget "får til opgave at debattere borgernære dilemmaer forbundet med den grønne omstilling samt give input og anbefalinger til udarbejdelse af klimahandlingsplanerne".

Det første input til den politiske proces omkring klimahandlingsplanerne gav Borgertinget i efteråret 2020 i form af afstemning om en række spørgsmål omkring emner, der blev debatteret politisk på det tidspunkt. Resultaterne blev overdraget til Folketingets Klima-, Energi- og Forsyningsudvalg (KEF-udvalget) og klima-energi- og forsyningsministeren på et online seminar den 12. november 2020.

Denne rapport fra Borgertinget er således det andet bidrag til den politiske proces.

Når man har arbejdet sammen med Borgertinget i mere end et halvt år, efterlader det den indsigt, at nærmest alt omkring klimaomstillingen er "borgernært". Fordi omstillingen har indflydelse på det samfund, som borgerne holder af og bekymrer sig for; fordi det nære påvirkes – lokalsamfundet, familiens liv og fremtid, fødevarer og naturen, for at nævne nogle eksempler; og fordi borgeren selv skal være medspiller og justere sin adfærd.

I praksis er det borgernære blevet defineret som det, Borgertinget i løbet af processen har prioriteret som vigtigt. Det er dels sket gennem forskellige brainstorme, som har identificeret problemer, anskuelser og mulige løsninger, som Borgertinget fandt det vigtigt at se nærmere på. Dels er det sket i en redaktionsproces, hvor undergrupper i Borgertinget i enighed er kommet frem til en tekst omkring et emne – baseret på Borgertingets brainstorme og på gruppernes egne overvejelser og erfaringer. Og endelig er prioriteringen sket på Borgertingets weekend i marts 2021, hvor der blev stemt om samtlige tekster og om samtlige anbefalinger i teksterne. Kun tekster og anbefalinger, der kunne mønstre flertal, gives i denne rapport videre til politikerne.

Borgertinget har i omtrent en tredjedel af dets arbejdstid overværet oplæg og debatter fra 48 eksperter og interessenter. De har modtaget et skriftligt informationsmateriale, der var udfærdiget af Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet med bidrag fra og gennemlæsning af et fagligt panel bestående af fageksperter udpeget af Danske Universiteter. Ekspertoplæggene blev optaget og er frit tilgængelige for både borgerne og offentligheden, hvis man vil gense dem. En hel del af eksperterne har også leveret supplerende skriftligt materiale, som blev lagt på Borgertingets online portal. To eksperter med henholdsvis ekspertise fra centraladministrationen og fra beregning på energisystemer har været "udfordrere" ved at kommentere Borgertingets tekstudkast – de to udfordrere var anonyme for at de kunne kommentere helt frit. Ingen af de involverede eksperter har været med til at forfatte Borgertingets tekster. Teksterne er helt og aldeles Borgertingets.

Det står klart, at Borgertinget ikke mener at være færdig med at løse dets opgave. Der er mange emner, der er udsat, fordi de kræver en grundigere behandling, end der var tid til. På nogle emner leverer Borgertinget her et mellemresultat. Det kan være et signal, som det er vigtigt for Borgertinget at sende, men på dette tidspunkt uden detaljerede anbefalinger, eller det kan være nogle få klare anbefalinger, som vil blive suppleret i en senere sending fra Borgertinget.

Vi håber, at alle, der læser Borgertingets rapport, vil overveje anbefalingerne grundigt og forsøge at tænke dem ind i deres egen politik og praksis. Uanset, at der stadig er meget at gøre for et dansk borgerting på klimaområdet, ligger der mange debatter og overvejelser bag det store arbejde, som Borgertinget allerede har gjort, og som fremlægges i denne rapport. Rapporten afspejler, hvad en tilfældigt udtrukket dansk mini-befolkning synes, at der skal ske, når den på et informeret grundlag har fået mulighed for selv at udarbejde sit indspil til klimapolitikken.

Facilitatorerne fra Teknologirådet

Lars Klüver, Kathrine Colin Hagan, Nicklas Bang Bådum, Aske Palsberg, Bjørn Bedsted m.fl.

Introduktion

I december 2019 blev det med *Aftale om klimalov* besluttet, at Danmark skulle have sit første nationale borgerting på klimaområdet, hvor borgerne kan få deres stemme hørt i tilrettelæggelsen af klimapolitikken. Det blev efterfølgende besluttet, at Borgertinget skal bestå af 99 borgere, som udvælges af Danmarks Statistik ud fra nogle enkle kriterier såsom alder, køn, geografi, uddannelse og indkomst. De fik til opgave at debattere borgernære dilemmaer forbundet med den grønne omstilling samt give input og anbefalinger til udarbejdelse af klimahandlingsplanerne. Dette skete ved en række weekend- og aftensamlinger i 2020 og 2021, hvor relevante fageksperter klædte borgerne på inden for emnerne finansiering og afgifter, landbrug areal og ressourcer, transport, teknik i landskabet samt livsstil og adfærd. Borgertingets medlemmer har derefter gennem dialog og debat udarbejdet en række anbefalinger til klima-, energi, og forsyningsministeren og Folketingets Klima-, Energi- og Forsyningsudvalg.

Denne rapport samler Borgertingets anbefalinger, men har også til formål at give læseren et overblik over Borgertinget som metode, indblik i hvordan det danske Borgerting har arbejdet, og sætte ansigt på Borgertingets medlemmer. Materialet er ikke et udtryk for Klima-, Energi- og Forsyningsministeriets holdninger. Fremstilling af Borgertingets forløb og Borgertinget som metode er udarbejdet af Teknologirådet, mens Borgertingets anbefalinger er udarbejdet af Borgertingets medlemmer og fremstillet i sin vedtagne form. Der er dog enkelte steder foretaget korrektur og forenklinger for at gøre materialet mere læsbart.

God læselyst.

Borgertinget som metode

Borgerting er den danske oversættelse af *Citizens' Assembly*, som dækker over en række metoder, hvori en samling borgere fagligt oplyses om en samfundsudfordring og derefter udarbejder og stemmer om anbefalinger til, hvordan denne skal håndteres. Der er nogle karaktertræk, der går igen i dette metode-område, og det danske Borgerting på klimaområdet er planlagt inden for den ramme:

- **Borgerne er fundet gennem lodtrækning.** Der udtrækkes tilfældigt og repræsentativt en stor gruppe af borgere, som inviteres til at være med. Ud af de, der melder sig, sammensættes et borgerting, som afspejler landets demografi bedst muligt.
- **Borgertinget er af en vis størrelse.** I praksis gennemføres der borgerting med deltagelse af 25-150 borgere. Både i EU og globalt arbejdes der med ideer om *Citizens' Assemblies* med flere tusinde deltagere. Der er altså stor variation i antallet af deltagere.
- **Der holdes mange og lange møder.** Der er set borgerting på op til otte hele weekendmøder, men der findes også eksempler ned til for eksempel én weekend og en række aftenmøder.
- **Der skal være et politisk mandat.** Det skal være politiske beslutningstagere, der har sat et borgerting i gang. De bør også love at lytte opmærksomt til borgertinget og overveje dets forslag grundigt.
- **Borgertingets proces skal være transparent.** Det sker ofte gennem hjemmesider, hvor processen rapporteres, ekspertudsagn, resultater mv. lægges frem. Der tilknyttes ofte evalueringer og følgeforskning.
- **Faciliteringen skal ske med armslængde.** Det skal være en uafhængig "tredje part", der samarbejder direkte med borgertinget for at sikre mod politisk indblanding i dets arbejde.
- **Borgertinget skal være velinformeret.** Der leveres ofte et informationsmateriale, som er kvalitetssikret ved, at eksperter har haft det til gennemsyn. Desuden får borgertinget ofte et større antal mundtlige oplæg fra eksperter og interessenter.
- **Borgertinget arbejder gennem dialog.** Det kan både være gennem vekslende plenum og gruppearbejde. Som hovedregel er borgertinget samlet i plenum under oplæg, debatter om processen, og når der konkluderes. Udvikling af anbefalinger og feedback foregår mest i mindre grupper.
- **Indholdet prioriteres og skrives af borgerne selv.** Der er meget stor forskel mellem forskellige borgerting, hvor frit temaet har været for borgerne. Nogle gange gives et skarpt afgrænset tema – som for eksempel *abortlovgivning* i Irland. Andre gange er det meget åbent, som for eksempel *klimaomstillingen*, i både Irland, UK og Danmark. Men uanset hvor skarp afgrænsningen er, er det borgerne, der selv bestemmer, hvad de vil skrive om, og hvad de vil konkludere. Det er også borgertingets undergrupper, der i enighed skriver de tekster, der til sidst stemmes om.
- **Borgertinget er normalt en metode, hvor borgerne mødes fysisk.** Men under COVID-19 pandemien er denne metode, ligesom andre former for borgerinddragelse, gået online.

Det danske Borgerting på klimaområdet

Det blev besluttet, at det danske Borgerting på klimaområdet skal bestå af 99 borgere, som udvælges af Danmarks Statistik ud fra nogle enkle kriterier såsom alder, køn, geografi, uddannelse og indkomst. Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet er koordinerende sekretariat for Borgertinget. For at sikre tillid og transparens jf. OECD's principper om borgerinddragelse blev der etableret tre garantier:

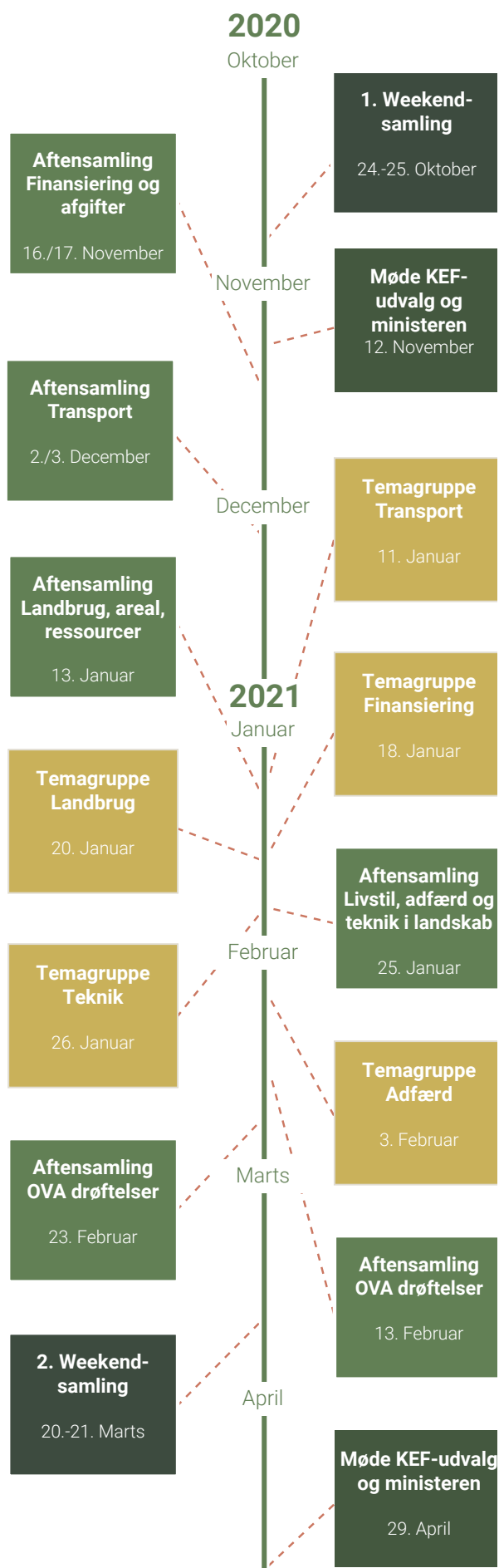
- Et fagligt panel, bestående af 4-6 eksperter for at sikre kvalitet og faglig balance i temaer, informationsmateriale og spørgsmål til Borgertinget.
- En ekspert i borgerting og borgerinddragelse, som kan rådgive for at sikre, at hvert trin i metoden gennemføres med høj kvalitet i detaljen.
- En ekstern overordnet facilitator til Borgertingets samlinger.

Teknologirådet blev valgt som uafhængig overordnet facilitator, og har stået for at lægge program til samlingerne, lede samlingerne og styre produktionen af Borgertingets resultater. Undervejs er planlægningen drøftet med det faglige panel og eksperten i borgerinddragelse udpeget af Danske Universiteter, og en planlægningsgruppe bestående af fem medlemmer af Borgertinget, samt én person fra Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet og én person fra Teknologirådet.

Borgertinget blev oprindeligt planlagt til at skulle foregå over tre weekender i 2020. Grundet COVID-19 udviklingen blev der truffet beslutning om at starte Borgertinget op online i oktober 2020 med et mål om at kunne give anbefalinger i foråret 2021. Figuren til højre viser forløbet.

Under *første weekendsamling* fik Borgertinget oplæg a 5-15 minutters varighed fra i alt 18 eksperter. På den baggrund brainstormede borgerne emner, pointer og anbefalinger, som de ville arbejde videre med. Weekend blev afsluttet med afstemning om et antal politisk relevante løsningsforslag fra den løbende debat og de inviterede eksperter.

På *mødet med KEF-udvalget og ministeren* d. 12. november blev resultaterne af afstemningen fremlagt og debatteret med 10 tilfældigt udtrukne borgere fra Borgertinget.

De første 4 grønt markerede *aftensamlinger* var tematiske samlinger med ekspertoplæg fra 3-4 eksperter inden for temaet. Borgerne formulerede observationer, vurderinger eller anbefalinger, som de mente, at Borgertingets temagrupper skulle arbejde videre med.

Disse *temagrupper* blev sammensat gennem lodtrækning i Borgertinget. De havde hver et enkelt møde om deres tema, som havde et par ekspertoplæg eller et debatpanel, og hvor den vigtigste opgave var at skrive udkast til de endelige anbefalinger fra Borgertinget. De blev skrevet af 2-4-personers undergrupper.

De to *aftensamlinger i februar* havde til formål at færdiggøre udkastene. På den første samling blev undergrupperne sat sammen på tværs til at kommentere og foreslå forbedringer i hinandens tekster. Inden den anden samling i februar 2021 havde Teknologirådet og to eksterne udfordrere desuden kommenteret på udkastene. På baggrund af alle kommentarerne forfattede undergrupperne så deres endelige udkast på den sidste aftensamling.

Weekenden i marts blev brugt til at debattere og godkende alle vurderingerne gennem afstemninger i Borgertinget.

På *mødet med KEF-udvalget og ministeren d. 29. april* vil det samlede Borgerting fremlægge dets resultater for udvalget og ministeren.

Det danske forløb er på flere måder designet til den danske situation:

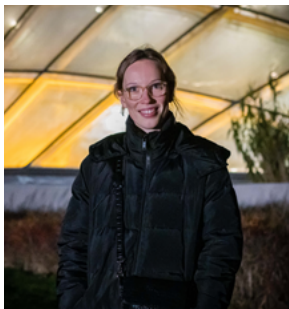
- Møderne gik online grundet udviklingen af COVID-19 situationen.
- Fleksibel planlægning. At det var en online proces muliggjorde, at der kunne aftales små ekstra møder i undergrupperne, når det var nødvendigt.
- Ikke kun weekender. Arbejdet kunne brydes op i mindre krævende bidder, fordi møderne var online. Der blev holdt en del 3-timers aftenmøder, som gav et godt flow i forårets møder.
- Selvfaciliterende grupper. Danskerne er vant til samarbejde på for eksempel arbejdspladser og i foreningslivet. Bortset fra den første weekend og under afstemningerne den sidste weekend har Borgertinget i meget høj grad selv styret deres gruppearbejde.
- Hele tekster – ikke kun anbefalinger. De fleste borgerting giver kun anbefalinger – det vil sige typisk 2-3 linjer udsagn. Det danske borgerting forklarer også de udfordringer, det har set, og hvordan det vurderer situationen. Det er valgt, fordi dansk politik på området er en aktiv proces, og skal man have indflydelse på den, må man sikre, at man er blevet forstået.
- Resultater hen ad vejen. Da Klimaloven medfører, at der hele tiden skabes klimapolitik, er det valgt løbende at give resultater fra Borgertinget. Den danske model skal altså ses som en kontinuert proces, der med jævne mellemrum føder ind i den politiske debat.

Borgertingets medlemmer

Det blev besluttet, at det danske Borgerting på klimaområdet skal bestå af 99 borgere, som udvælges af Danmarks Statistik ud fra nogle enkle kriterier såsom alder, køn, geografi, uddannelse og indkomst. Danmarks Statistik har foretaget udvælgelsen af Borgertingets medlemmer gennem to trin: 1) et udtræk af en simpel tilfældig stikprøve på 5.000 personer fra den aktuelle befolkning af voksne, der alle får mulighed for at tilmelde sig Borgertinget. 2) Udvælgelsen, hvor Danmarks Statistik blandt de tilmeldte har trukket en stratificeret stikprøve på 99 personer og 99 suppleanter, der bedst muligt afspejler den danske befolkning.

Mød 5 medlemmer

Louise, 26 år, Aarhus, psykolog

"Inden jeg blev inviteret med i Borgertinget, der var jeg lidt en sortseer. Jeg tænkte, at de der 70% kan ikke lade sig gøre, det er urealistisk. Men det har jeg lært nu, at det kan det godt. Det er super dejligt, og så håber jeg, vi kan finde en god måde at nå dertil."

Sebastian, 49 år, Nyrup, korrekturlæser/IT-supporter/strikker

"Det har været spændende, og det har været hårdt, både fagligt hårdt, fordi det er vigtige emner, og det skal gøres ordentligt, og hårdt, fordi mange af os ikke er vant til onlinemøder, og vi har manglet det at kunne mødes og lige stå at snakke over en kop kaffe, til en frokost eller til en middag og summe på andre måder, end man kan, når det hele er elektronisk. Men det har fungeret fantastisk godt. Vi er nok alle sammen forbløffede over, hvor godt det har fungeret elektronisk alligevel."

Mads, 29 år, Østervrå, auto-instruktør

"Det jeg føler, at jeg kan bidrage med personligt er, at have den her stemme, som kan blive hørt fra Udkantsdanmark. Plus jeg har en faglig viden omkring biler og elektrificeringen af vores samfund, transportsektoren og alt det her. Jeg har lidt en viden om det, som der måske ikke er andre, der sidder med."

Hans Christian, 71 år, Frederiksværk, pensioneret forsker

"Jeg tror, det er vigtigt at høre alle, for alle kommer med forskellige vinkler på, hvordan det vil påvirke dem i deres hverdag. Det nytter jo ikke noget, at stille en masse løsninger op, hvis ikke de er til at leve med. Så blandingen af hvad der er teknologisk muligt, hvad er påkrævet, og hvordan vil det virke. Kan det komme til at virke? Det er særdeles vigtigt."

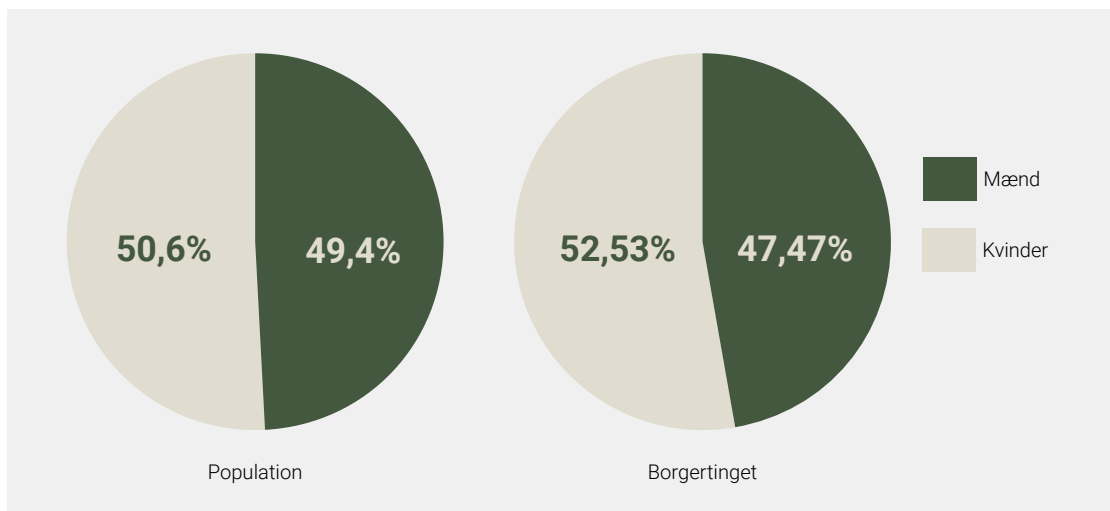
Freja, 21 år, Skårup, studerende

"Jeg er en del af den unge generation, som nu har muligheden for at sige noget direkte til politikerne. Og vi er villige til at indgå kompromisser, at man ikke bare hidser sig op og siger NU skal der ske noget, men at man får en dialog om det, snakker om tingene, og at det bliver gjort på en ordentlig måde."

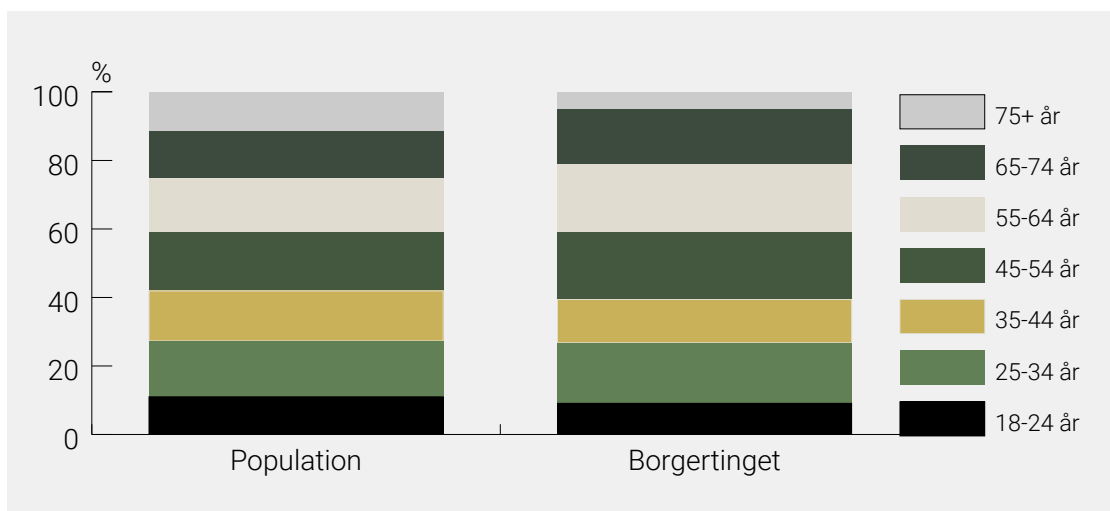
Demografiske data om medlemmerne

- Population = alle i Danmark over 18 år
- Borgertinget = 99 medlemmer + 99 suppleanter

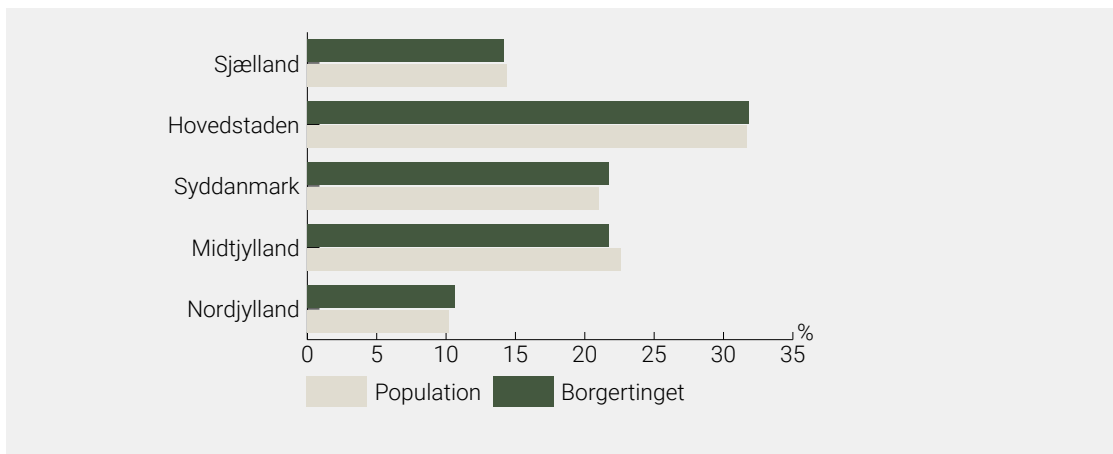
Køn

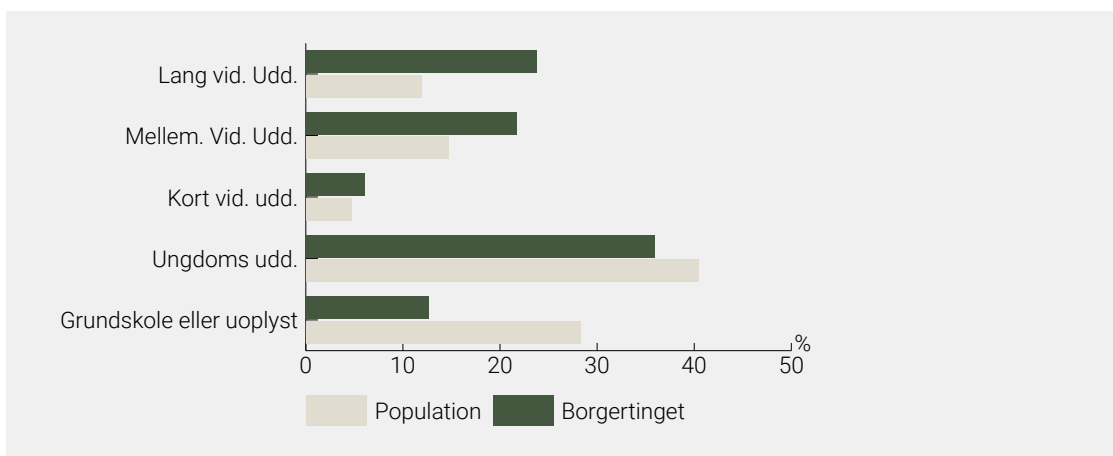
Alder

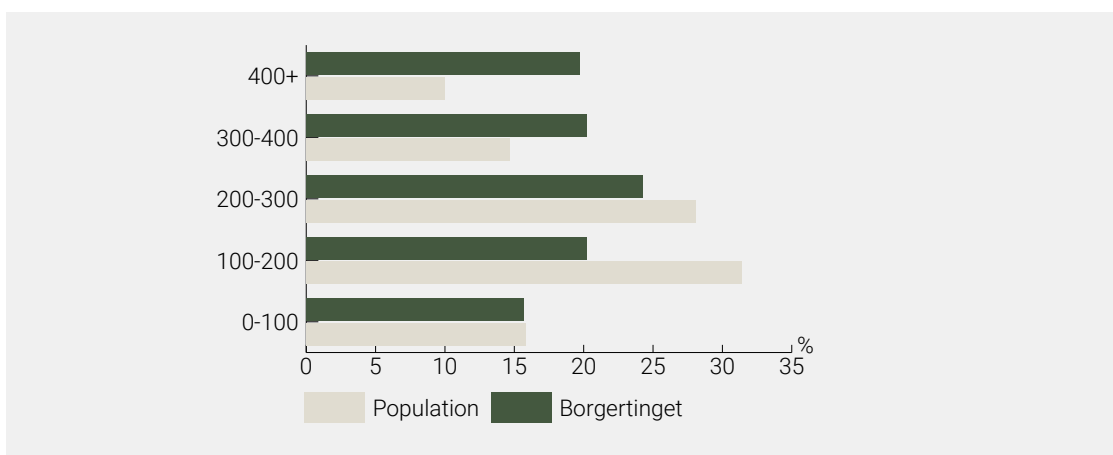
Geografi

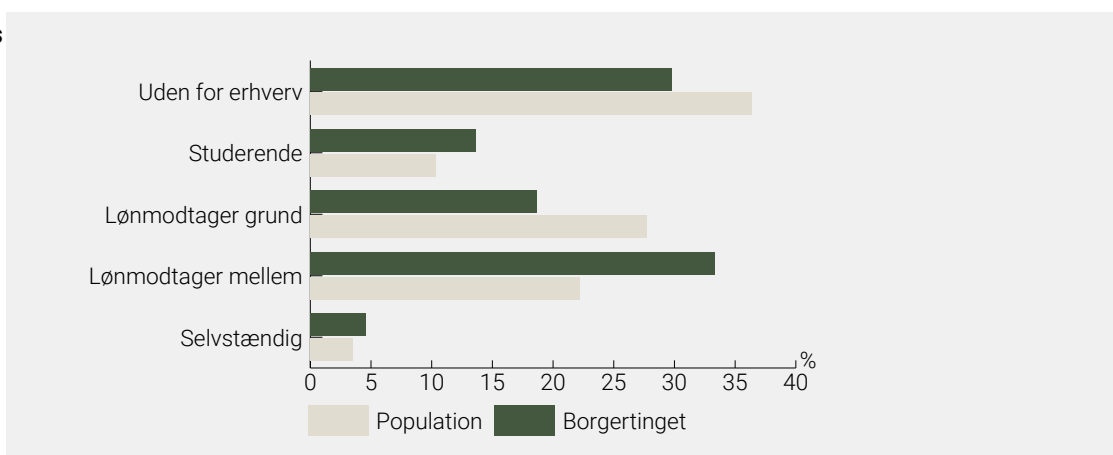
Uddannelsesniveau

Disponibel indkomst (tusinde kr.)

Socioøkonomisk status

Borgertingets anbefalinger

Borgertinget har udarbejdet 19 emnetekster med i alt 117 anbefalinger fordelt på emnerne folkeoplysning, inddragelse og adfærd, finansiering og afgifter, landbrug, areal og ressourcer, transport, samt teknik i landskabet. Anbefalingerne består af en indledning med de relevante observationer, en tekst med Borgertingets vurdering af udfordringerne inden for emnet, og til sidst de egentlige anbefalinger. Dette format er valgt for at sikre, at man som læser forstår Borgertingets overvejelser bag anbefalingerne. Borgertinget har på deres sidste weekend stemt om alle emneteksterne og om alle anbefalinger inden for hvert emne. Afstemningsspørgsmålet lød "**Skal denne tekst/anbefaling gives til politikerne her i foråret 2021?**". Tolkning af Ja-svarene står derfor klart – man er både enig i tekst/anbefaling og mener, at den er klar til at videregive til politikerne. Tolkning af Nej-svarene er mere kompliceret, idet et Nej kan skyldes, at man er uenig, eller at man ikke synes, at teksten/anbefalingen er tilstrækkeligt færdigbearbejdet. Derfor må det anbefales at læse afstemningerne som "mindst x% er enige i denne tekst/anbefaling".

Anbefalinger om folkeoplysning, adfærd og inddragelse

1. Politisk handlekraft

Der sker ikke særlig meget i forhold til, hvad eksperterne siger, der skal til – og specielt ikke i forhold til, hvor meget det kan betale sig. For eksempel inkluderer 70%-målet ikke borgernes forbrug og adfærd.

Der bliver taget for meget hensyn til interessenter, og store organisationer i forhold til, hvad der skal til for at nå 2030-planen (og 2050-planen). Alle må acceptere, at vi skal lide visse afsavn for at nå målet. Politikkerne tager for lidt ansvar og tænker for meget på stemmer og popularitet i stedet for nødvendige handlinger.

Det virker i øjeblikket uoverskueligt for det enkelte menneske og virksomhed at handle bæredygtigt. Man har en oplevelse af, at man skal lide afsavn. Politikerne har et ansvar for at gøre det klimarigtige valg lettere bl.a. ved at uddanne befolkningen i bæredygtighed helt fra barnsben.

Mulige værktøjer til at fastholde politisk retning kunne være en grøn grundlovsreform, som man kender det fra de omkringliggende lande i Europa, eller en projektledelse, som ikke er på valg hvert fjerde år, og som fortløbende følger op på de aftaler, der er indgået.

Vurderinger

Borgertinget er i tvivl om, om Danmark kan leve op til de politisk besluttede klimamålsætninger.

COVID-19 pandemien har dog lært os, at når det er nødvendigt i krisesituationer, kan der godt være politisk handlekraft (samt omstillingsparathed og afsavn hos borgere også).

Det er vigtigt, at det bliver så enkelt som muligt (for eksempel i forhold til administrative barrierer m.v.) at implementere nye klima-tiltag.

Vi har brug for positive historier/framing af de videnskabelige løsninger på klimaproblematikkerne om, hvorfor det er godt at leve mere bæredygtigt (adfærdsændringer) - det skal være en del af vores identitet og image. Vi skal skabe et sted, hvor vi har lyst til at være, og vi skal have den nødvendige viden til at foretage de rigtige handlinger. Vores politikere har et fælles ansvar for at tale klimaomstillingen op og for at investere i, at borgerne er oplyste og evner at handle.

Borgerne og virksomhederne skal have hjælp til at lære om bæredygtighed (det tager tid) - forandringsprocesser og nudging. Vi skal lære nye kompetencer. Det er politikernes ansvar at gøre det lettere at ændre adfærd og vaner for borgerne og virksomhederne, dvs. tage det klimarigtige valg.

Borgertinget har lyttet til eksperter, der har foreslået en politisk referenceramme i form af en "grøn grundlov", der forpligter politikkerne til bæredygtighed og klima, og bidrager til, at "magteliten" får mindre kontrol over den grønne omstilling. Men vi er i tvivl om, hvorvidt det reelt vil føre til mere grøn politik, eller om det vil føre til "politisk pseudoarbejde" med brug af mange ressourcer.

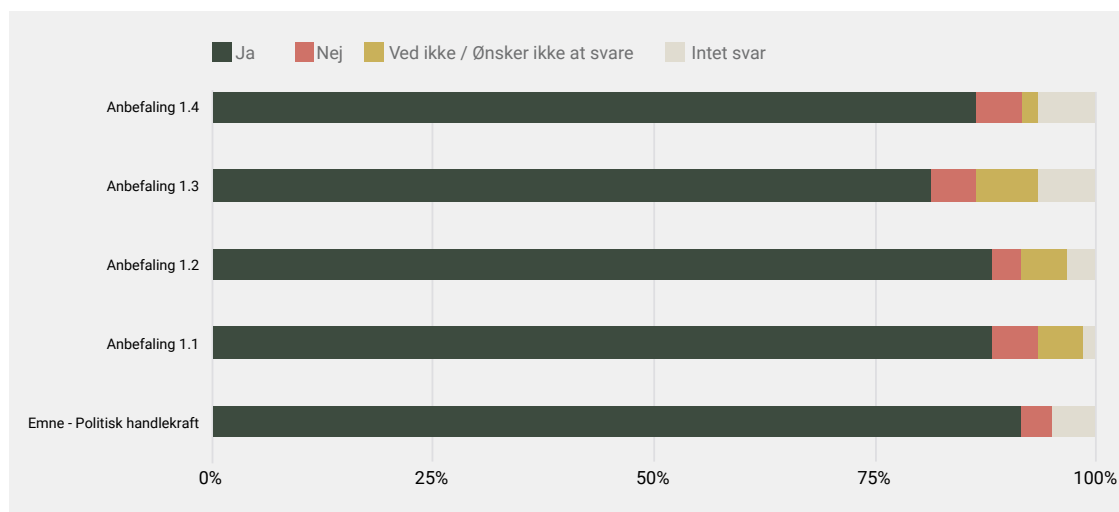
Der ligger et meget svært dilemma i, at Danmark har nogle klare mål på klimaområdet, men om de bliver nået, afhænger af skift fra valg til valg. Altså et dilemma mellem effektivitet i omstillingen og at fastholde demokratiet.

Anbefalinger

- 1.1 Det anbefales, at politikkerne er mere handlefaste og tør handle på bekostning af vælgertal. Der skal lyttes mere til eksperter – specielt upartiske – og presses mere på for at få gennemført nødvendige tiltag. Der skal handles NU! Det er vigtigere at lytte til eksperter – for eksempel Klimarådet - end til lægmanden (og dermed, på sin vis, også Borgertinget).

- 1.2 Det er vigtigt at få mange små tiltag sat i gang (mange bække små...) – hos virksomheder, borgere og andre sektorer – for det kræver mindre indsats for hvert tiltag. Man skal politisk have øjnene åbne for at promovere og understøtte gode lokale tiltag, for eksempel ved at fjerne barrierer i regler og administration.
- 1.3 Der bør føres en offentlig debat om mulighederne i en grøn grundlov, der bl.a. drager på erfaringer om, hvorvidt det har været til gavn i de lande, hvor det politiske ansvar for miljø, natur og klima er skrevet ind i deres forfatning.
- 1.4 Borgertinget mener, at klimamålene skal nås, men vi er betænkelige ved, om det kan nås på grund af skiftende politik. Vi vil derfor appellere til, at der politisk gennemføres brede effektive forlig, som man holder fast ved på begge sider af et valg.

Afstemningsresultat

2. Borgerinddragelse og folkeoplysning

Borgerne har meget stor indflydelse på klimaet gennem deres valg, men har ikke altid tilstrækkelig viden til at træffe klimavenlige beslutninger. Samtidigt kan det være svært at acceptere en pålagt ændring af adfærd, hvis det er svært at forstå årsagssammenhængen, eller hvor stort et klimaaftryk man som borger påvirker. Når det kommer til at gøre personligt "øndt" (økonomisk eller samvittighedsmæssigt), er vi så som borgere parate til at tilsidesætte personlige behov for det store billede?

Eksperternes viden er med til at danne grundlag for politikernes og borgernes valg. Men bliver vi rent faktisk eksponeret for faktuelle data, når meget ekspertviden kommer fra interesseorganisationer og andre, der kan have egne særinteresser og agendaer til et eventuelt løsningsforslag?

Det kan være en hæmsko, hvis lokalbefolkningen føler, at initiativer bliver trukket ned over hovedet på dem, uden de er blevet hørt eller har fået indsigt i beslutningsgrundlaget.

I Danmark eksisterer et sæt af love, der understøtter folkeoplysningen. Det gælder for eksempel "Lov om folkeoplysning". "Lov om offentlighed i forvaltningen". "Lov om mediestøtte". "Lov om biblioteksvæsen" og "Lov om Statens Kunstfond".

For folkebibliotekerne gælder det, at formålet er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille forskellige materialer til rådighed som for eksempel bøger, tidsskrifter, elektroniske informationsressourcer, herunder internet og multimedier.

Vurderinger

Borgertinget vurderer, at borgere generelt er omstillingsparate, hvis de både har haft mulighed for at blive oplyst og hørt. Hvis den grønne omstilling skal lykkes, kræver det en bred folkelig opbakning.

Kan en sådan opbakning ikke bringes til veje, risikerer vi, at den grønne omstilling møder modstand baseret på falske myter, konspirationsteorier og fordækte politiske motiver. Der er derfor brug for både en målrettet, landsdækkende folkelig oplysning samt borgerinddragelse, der er baseret på saglig viden, og som benytter sig af dialog med alle berørte parter.

Vi skal have inddraget borgerne, så de kan være del af fremdriften frem for dem, der stopper den. Det skal ikke handle så meget om udvikling, men om her og nu eksekvering, samt det vi kan gøre i vores lokalsamfund. Borgertinget vurderer, at det dog er essentielt, at de lokale tiltag passer ind i den nationale målsætning. Ligeledes skal der på nationalt niveau arbejdes på at sikre at både den teknologiske udvikling samt den samfundsmæssige økonomiske model, understøtter den grønne omstilling.

Efterhånden som vi implementerer forskellige tiltag, er det yderst vigtigt, at der informeres om positive såvel som negative (del)resultater, så der kan justeres hen ad vejen, så man heller ikke mister troværdighed.

Vi skal have for øje, at borgerne skal have hjælp til at lære om bæredygtighed (det tager tid) - forandringsprocesser og nudging. Vi skal alle lære nye kompetencer. Vi bør dele relevant viden som fundament for borgernes holdningsdannelse. Hvis dialogen/samtalen og oplysningen er stærk nok, vil det også resultere i, at borgerne træffer de bedste klimavenlige valg, hvorfor borgerinddragelsen er vigtig.

En folkelig oplysning kan ske via en bred vifte af medier som landsdækkende og lokale radio og TV-stationer, dagblade, sociale medier samt folkebibliotekerne. Folkeoplysning kan også ske via de kommunale institutioner, NGO'er, oplysningsforbund, forsyningsselskaber, grundskoler og ungdomsuddannelser. Ligeledes kan beboerforeninger, idrætsforeninger, museer, teatre og kulturelle foreninger inddrages.

Anbefalinger

For at understøtte og komme i gang med borgerinddragelse anbefaler Borgertinget følgende:

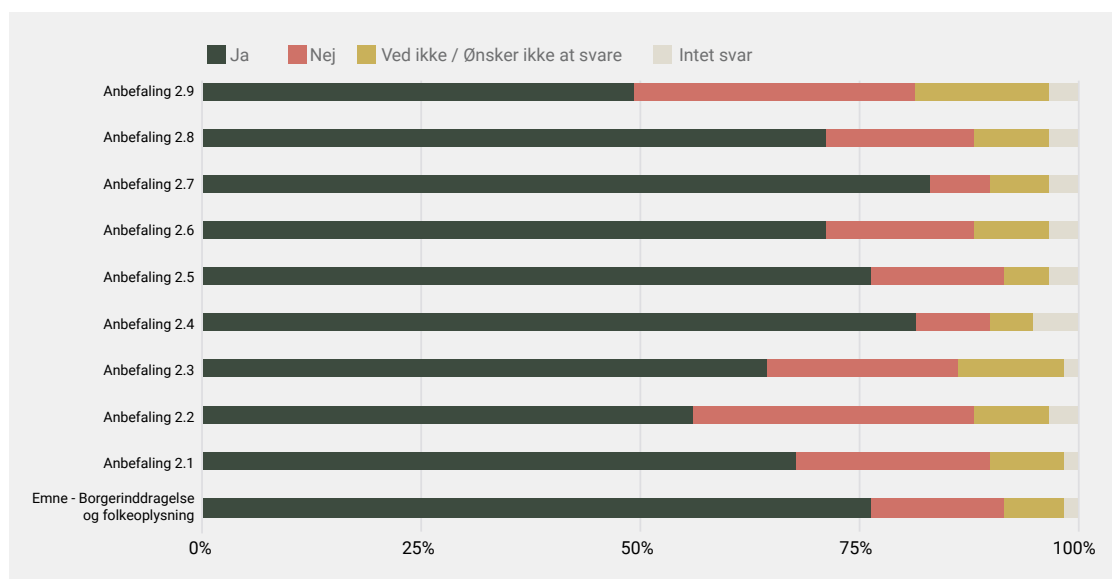
- 2.1 Etablering af et permanent Borgerting som en del af Klimarådet.
- 2.2 Lokale klimaborgerting i hver af landets kommuner til at understøtte den lokale agenda og debat, så vi får skabt rammerne for, at borgere, der vil engageres, får deres stemme hørt og dermed få de bedste klimaråd til at leve i nærhed for borgerne.
- 2.3 Klimamål på kommuneniveau med borgerinddragelse om, hvordan mål kan nås.

For at understøtte folkeoplysning anbefaler Borgertinget følgende:

- 2.4 Borgertinget anbefaler overordnet set, at der sikres en god kommunikation til og med befolkningen. Kommunikationen bør være "simpel og letforståelig" så alle er indforstået med hvordan og hvorfor, der skal foretages ændringer i befolkningens adfærd.
- 2.5 Borgertinget anbefaler, at der kommer mere klimaundervisning i folkeskolen og på ungdomsuddannelser, som gennemgående obligatorisk tema. Der skal være mere undervisning om klimavenlig kost i faget hjemkundskab. Klimaundervisningen skal også handle meget om, hvorfor det er svært som samfund og internationalt at løse klimakrisen ift. andre kriser, altså ikke primært om den naturvidenskabelige side af klimakrisen.
- 2.6 Der er behov for forskellige oplysningskampagner som for eksempel: Oplysende programmer i radio og tv, debatprogrammer, støtte til undervisningsmateriale, støtte til film, teater, billedkunst, faglitteratur, foredrag, festivaler, nyhedsformidling, samt et organ der stiller spørgsmål.

- 2.7 Oplysning om beregningsgrundlag og fuld gennemsigthed i hvad vores samlede udledning er, og hvordan vi evidensbaseret kan mindske denne. For eksempel oplysning om den CO₂ der ikke indgår i vores danske regnskab, fordi den importerede vare er produceret i udlandet (for eksempel sojabaseret dyrefoder fra regnskovsarealer i Sydamerika som fodres til mange af de konventionelle svin i Danmark).
- 2.8 Beregningsgrundlag bør være fuldt synkroniseret og indeholde alle faktorer. Det kunne på sigt anvendes til standardiseret mærkninger af for eksempel emballage, dagligvarer osv.
- 2.9 Folkebibliotekerne bør tage en aktiv rolle i folkeoplysningen og indgå i et samarbejde med lokale medier om lokal debat og nyhedsformidling. Bibliotekernes virke bør endvidere kobles til bestræbelser som understøtter borgernes initiativer og/eller deltagelse i konkrete bæredygtige omstillingssager, idet konkret handling kan give mening til de ellers ret abstrakte spørgsmål om klima og bæredygtighed.

Afstemningsresultat

3. Adfærdsændringer med fokus på materielt forbrug

Adfærdsændringer kan dels ske gennem skatter og afgifter, dels gennem folkeoplysning. Et eksempel på en adfærdsændring som følge af afgifter er, at mange forbrugere har skiftet glødepærer ud med sparepærer på grund af afgifter på el.

Materielle forbrugsgoder produceres i stort omfang i udlandet, og klimabelastningen herfra er derfor ikke at finde i opgørelserne over udledninger fra det danske forbrug. De største påvirkninger af det nationale CO₂-aftryk for den enkelte borger er inden for forbrug af fødevarer og transport samt byggeri og bolig.

De fleste beregningsmodeller i forbindelse med reduktion af klimabelastninger fokuserer alene på CO₂e-aftrykket for nationaløkonomiske forhold og medtager ikke betydningen af forbrugeradfærdsændringer.

Vurderinger

Der er behov for at regulere forbrugeradfærden gennem skatter og afgifter. Derudover er der behov for at få medtaget betydningen af ændret forbrugeradfærd i beregningsmodellerne for CO₂e-udledning.

Skatter og afgifter skal ske velbalanceret, så man undgår en social slagside.

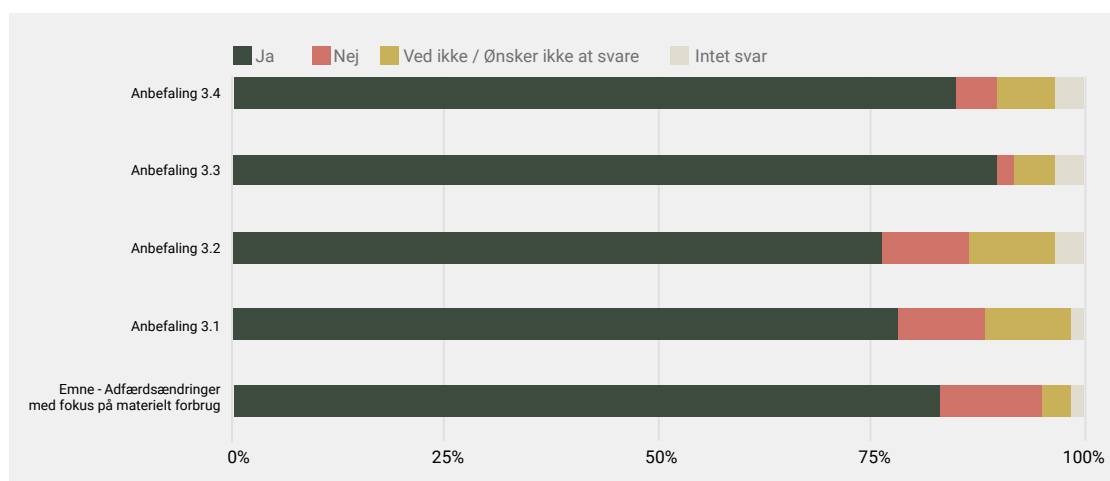
Ændret forbrugeradfærd er vanskelig og vil tage tid, men det er noget, der kan lade sig gøre!

Oplysning og eksemplificering skal ses og fungere i sammenhæng med ændrede, grønne afgifter.

Anbefalinger

- 3.1 Vores nationalregnskab skal måles på andre faktorer end kun økonomi: Livskvalitet (sociale fællesskaber, godt helbred, følelse af at gøre en forskel, frihed), livslængde, bæredygtighed, naturressourcer. Danmarks Statistik har allerede udviklet og beregnet et grønt BNP, velfærdsmål og ressource-træk. Regeringen bør derfor fremover offentliggøre en årlig status på faktorerne i forbindelse med offentliggørelsen af finansloven med henblik på at synliggøre og motivere en positiv udvikling.
- 3.2 Resultaterne fra den årlige status kan bruges til at iværksætte målrettede OBS-kampagner med positive budskaber med henblik på at ændre forbrugeridealer.
- 3.3 Forbrugerne skal have redskaberne til at kunne se, hvor der kan spares CO₂.
- 3.4 Giv rabat ved hensigtsmæssig forbrugeradfærd, eksempelvis som ved de lave el-takster man får gevinst af, når der bruges el om natten.

Afstemningsresultat

4. Klimadeklaration

Det kan være svært at vurdere, om et købt produkt er mere eller mindre klimabelastende – er det for eksempel bedre at købe et økologisk produkt fremfor et ikke-økologisk produkt? Og hvad betyder det egentligt, når en producent mærker sig som værende 'bæredygtig'? Det kan være svært for den enkelte borger at vælge, hvor det giver bedst mening selv at gribe ind. Forbrugeren mangler viden om, hvor meget transport der har været forbundet med det enkelte produkt, og hvilke betingelser det har været udsat for (dette gælder især for tekstilvarer). Der står sjældent, hvor stor en del af et produkt, der er af genanvendeligt materiale, og hvor meget af det givne produkt, der vil kunne genanvendes efter endt brug.

Vurderinger

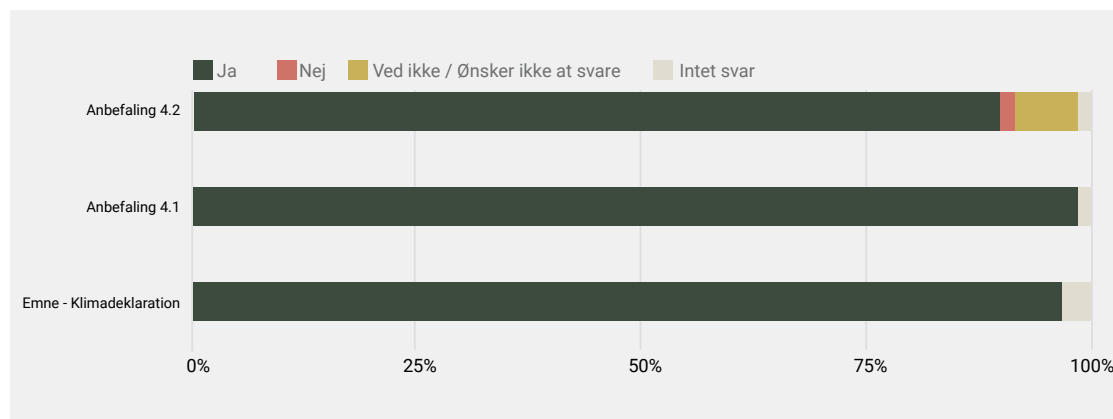
En standardiseret mærkning af forbrugsvarer vil kunne give befolkningen den nødvendige forudsætning/viden for at kunne træffe et hensigtsmæssigt valg i forhold til klimabelastning. Energimærkning findes for eksempel allerede ved hårde hvidevarer og boliger. Mærkningen skal være simpel og let at forstå uden at gå på kompromis med at være retvisende.

Når forbrugerne ændrer forbrugsvaner, vil landbruget producere de varer, der efterspørges, og som der er økonomi i. EU's landbrugsstøtte vurderes også til at kunne have en stor betydning for fødevarerproduktion og -forbrug samt adfærd relateret hertil.

Anbefalinger

- 4.1 Opret en fælles klimadeklaration med tilhørende mærkning (start nationalt og få udbygget til EU/ globalt-niveau), der – ligesom varedeklarationen på fødevarer indikerer næringsindhold – indikerer, hvor meget et givent produkt belaster miljø og klima. Dette kan eksempelvis være i forhold til, hvor meget CO₂ der er udledt i forbindelse med produktionen af t-shirts fra Portugal eller Kina, hakkekød fra Danmark eller Polen eller agurker fra Spanien.
- 4.2 Deklarationen skal følges op med en oplysnings- og informationskampagne til forbrugerne, for eksempel i form af oplysning til bl.a. unge i skolerne, som kan føre til adfærdsændringer.

Afstemningsresultat

Anbefalinger om finansiering og afgifter

The background image shows a document with several columns of numbers, likely representing financial data. The numbers are arranged in rows and columns, with some values appearing to be totals or sub-totals. The document is tilted and out of focus, creating a sense of depth and context for the financial theme of the page.

Column 1	Column 2	Column 3	Column 4	Column 5	Column 6
1,20	1,20	1,20	1,20	1,20	1,20
3,85	3,85	3,85	3,85	3,85	3,85
3,10	3,10	3,10	3,10	3,10	3,10
21,00	21,00	21,00	21,00	21,00	21,00
4,84	4,84	4,84	4,84	4,84	4,84
3,30	3,30	3,30	3,30	3,30	3,30
12,00	12,00	12,00	12,00	12,00	12,00
28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00
9,89	9,89	9,89	9,89	9,89	9,89
128,10	128,10	128,10	128,10	128,10	128,10
9,60	9,60	9,60	9,60	9,60	9,60
127,00	127,00	127,00	127,00	127,00	127,00
1,94	1,94	1,94	1,94	1,94	1,94
2,04	2,04	2,04	2,04	2,04	2,04
4,70	4,70	4,70	4,70	4,70	4,70
1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60
149,40	149,40	149,40	149,40	149,40	149,40
1,99	1,99	1,99	1,99	1,99	1,99
2,48	2,48	2,48	2,48	2,48	2,48
7,38	7,38	7,38	7,38	7,38	7,38
3,97	3,97	3,97	3,97	3,97	3,97
285,10	285,10	285,10	285,10	285,10	285,10
18,80	18,80	18,80	18,80	18,80	18,80
87,10	87,10	87,10	87,10	87,10	87,10
108,70	108,70	108,70	108,70	108,70	108,70
7,41	7,41	7,41	7,41	7,41	7,41
0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97
1,52	1,52	1,52	1,52	1,52	1,52
2,86	2,86	2,86	2,86	2,86	2,86
1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60
125,00	125,00	125,00	125,00	125,00	125,00
1,32	1,32	1,32	1,32	1,32	1,32
39,90	39,90	39,90	39,90	39,90	39,90
7,02	7,02	7,02	7,02	7,02	7,02
0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95
32,35	32,35	32,35	32,35	32,35	32,35
382 882	382 882	382 882	382 882	382 882	382 882
3 408	3 408	3 408	3 408	3 408	3 408
4 57	4 57	4 57	4 57	4 57	4 57
33 7	33 7	33 7	33 7	33 7	33 7
1 8	1 8	1 8	1 8	1 8	1 8
1 8	1 8	1 8	1 8	1 8	1 8

5. Langsigtede investeringer fra stat og pensionselskaber

Det er en målsætning i Klimaloven, at de teknologiske løsninger og services som landet udvikler for at kunne nå målsætningen om CO₂e-neutralitet i 2050 også bør have et kommercielt formål, der vil styrke landets økonomi og skabe arbejdspladser.

Afgifter kan fremme investeringerne i klimavenlig teknologi for at nedbringe omkostningerne i industri og husholdninger. Men afgifter vil ikke motivere til udvikling af ny teknologi her i landet mere end i andre lande. Der skal andre midler til, hvis investorer skal kunne se de kommercielle og personlige fordele i at producere ny teknologi her i landet.

Det virker som om, at der ligger gode muligheder i, at pensionskasserne indgår i samarbejde om grøn omstilling, herunder også i at skabe nye virksomheder. Men pensionskasserne har pligt til at arbejde med lav risiko.

Vurderinger

Borgertinget er enig i, at det giver god mening for landet som helhed at have et kommercielt fokus under denne omstilling. Men for at det skal lykkes, bliver der behov for en langsigtet investeringsstrategi for de løsninger, som ikke kan drives frem uden hjælp fra store institutionelle investorer og staten.

Der vil være tiltag og udvikling, der vil kunne drives frem af private virksomheder med et kommercielt fokus, hvorfra der kan høstes klimagevinster.

Men der vil være investeringer og tiltag, som først vil være kommercielt interessante for investorer, når udviklingen er kommet forbi den allermest risikofyldte fase. Disse kan man støtte fra statens side med henblik på at skabe en kommerciel indtægt i fremtiden – energiøer og udvikling af bioraffinaderier er måske eksempler på dette.

Der vil også være tiltag, som ikke er åbenlyst kommercielle, og som kræver statslig investering eller støtte for at blive realiserede – for eksempel udvikling af løsninger til landbruget.

Borgertinget mener, at det er godt, at pensionselskaberne udviser villighed til at understøtte den grønne omstilling. Pensionselskaberne har en særlig evne til langsigtede investeringer, der er meget relevant i forhold til den grønne omstilling. Hvis forrentningen ellers er acceptabel i forhold til pensionsindskydernes afkast, mener vi, at det kan være en uønsket barriere for pensionselskabernes indsats, hvis de er underlagt strenge krav om lav risiko.

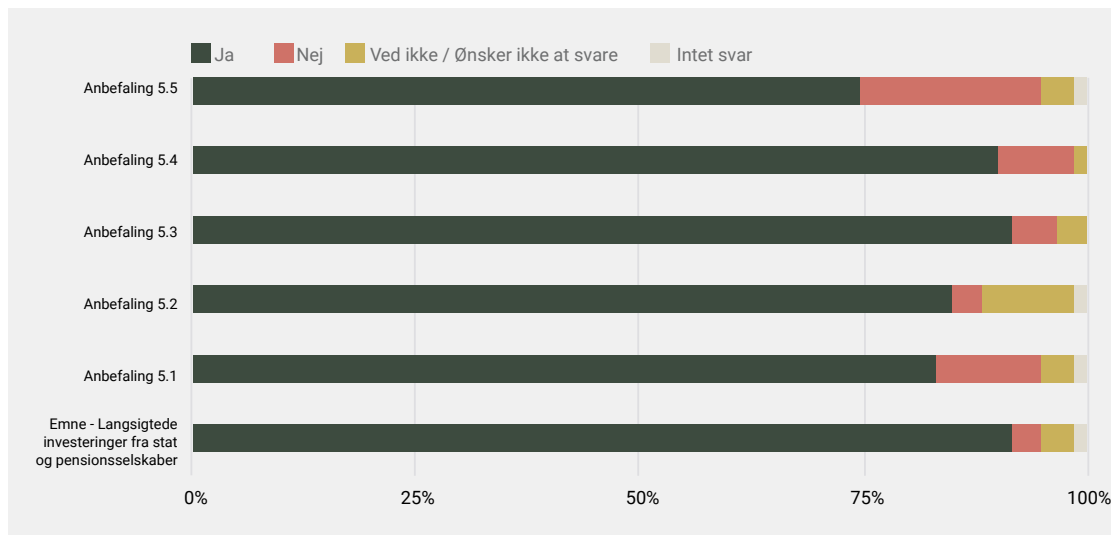
Hvor pensionselskaberne ikke kan/må investere, må udviklingen drives i gang af staten. Resultaterne i form af nye teknologier, services og virksomheder vil måske med tiden kunne overtages af private virksomheder og drives videre kommercielt. Men andre investeringer vil være nødvendige at gennemføre uden et kommercielt sigte for klimaets skyld og for at nå klimamålene.

Anbefalinger

- 5.1 Borgertinget mener, at stat og pensionskasser skal tage ansvaret for de nødvendige investeringer, der ikke drives af markedet. Staten/det offentlige skal investere i kommercielle tiltag såvel som at give støtte til nye klimaløsninger.
- 5.2 Statens investeringer skal ikke begrænses af provenuet ved en klimaafgift, men provenuet skal indgå i investeringerne.
- 5.3 Statens investeringer skal fokuseres på områder, som har store muligheder i klimaomstillingen, såsom transport og udvikling af løsninger i landbruget, som er to områder, hvor det vil batte meget af få skabt og implementeret løsninger. Dette skal ikke ses som i modstrid med også at støtte/investere i løsninger, der har kommercielle muligheder, og som gør Danmark rigere ved for eksempel eksport af løsningerne – man skal gøre begge dele.

- 5.4 Borgertinget anbefaler, at pensionsselskaberne investerer i den grønne omstilling. De bør have en klar målsætning for, hvor stor andel af deres midler, der skal anvendes til grøn investering.
- 5.5 Der bør tillades, at pensionsselskaberne investerer med større risiko, når det drejer sig om grønne investeringer. Kravene omkring risiko ved den type investeringer bør derfor revurderes og måske lempes.

Afstemningsresultat

6. CO₂e-afgift, social balance og borgerinddragelse

Danmarks klimamål er ifølge eksperterne muligt at opnå. Danmark kan blive rigere, hvis vi gennemfører 70% reduktion rigtigt, har vi hørt forskerne sige.

Mange forskere peger på, at klimaafgifter kan være en god løsning. Samtidigt påpeges det, at det er nødvendigt med en reform af det nuværende energiafgiftssystem i kombination med indførelsen af CO₂e-afgifter. Med CO₂e-afgift/klimaafgift mener vi afgifter, der pålægges ved udledning af drivhusgasser.

Borgertinget har erfaret, at for at opnå den ønskede grønne effekt af afgifter, så skal der ofte suppleres med fradrag, afskaffelse/ændringer af andre skatter, eller andet for at opnå en social ligevægtig model, der skåner de svageste borgere og samtidig holder hånden under virksomhederne i Danmark.

De nuværende energiafgiftssystemer belaster lavindkomstgrupper mere end en eventuel flad CO₂e-afgift.

En klimaafgift vil fungere som incitament til at ændre adfærd, ikke kun hos forbrugerne, men også hos virksomheder og organisationer. Der er umiddelbart en vilje at spore hos forbrugerne, men mange tabes ved uklarhed om den økonomiske påvirkning.

Vurderinger

Det er Borgertingets vurdering, at der bør indføres klimaafgifter snarest muligt for at opnå klimamålene.

I arbejdet med at udarbejde et klimaafgiftssystem er det især vigtigt, at der sikres fokus på, at det fortsat er attraktivt for virksomheder at blive i Danmark, og at der ikke skabes social ulighed i befolkningen. Det er desuden vigtigt, at staten tager ansvar for ikke at skabe lækage. Derfor er det Borgertingets vurdering, at man udover nationale tiltag også skal deltage på internationalt plan. Dette bør især ske i EU-regi i arbejdet med at udvikle og indføre et klimaafgiftssystem.

Forventninger og konsekvenserne af klimaomstillingen for privatpersoner er uigennemsigtig, og den gængse privatperson har ikke overblik over, hvilke skævvridninger klimaindsatsen kan komme til at

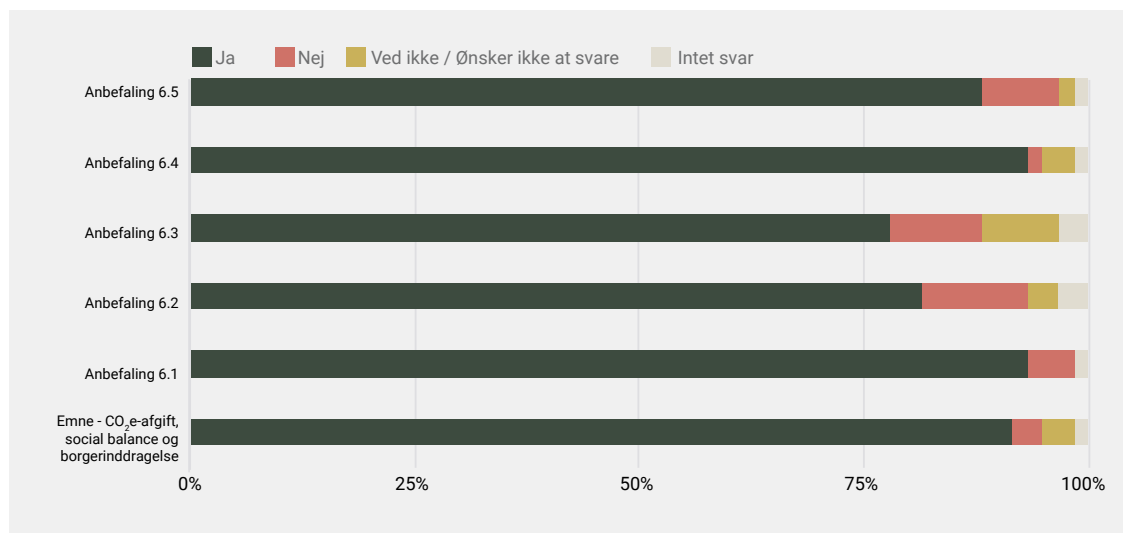
skabe i samfundet. Der mangler information og en 'grøn tråd', der gør, at borgerne kan forholde sig til situationen. Dette vil også kunne motivere og nudge befolkningen til grøn omstilling.

Det er Borgertingets vurdering, at det for privatpersoner er uklart, hvilken betydning den foreslåede omstilling har, hvilket gør det svært at tilslutte sig nye forslag. Der er et behov for at visualisere påvirkningen på den enkelte borger ved at sætte realistiske scenarier op som den enkelte borger og dennes husstand kan spejle sig i. Det er derfor Borgertingets vurdering, at der bør være fokus på folkeoplysning og borgerinddragelse, for at Danmark kan nå sine klimamål.

Anbefalinger

- 6.1 Det er Borgertingets klare anbefaling, at der snarest skal indføres en klimaafgift på nationalt niveau, for at vi kan nå vores klimamål for 2030 og 2050. Klimaafgiftssystemet skal primært baseres på afgifter opkrævet i produktionsleddet ved kilden til udledning.
- 6.2 Borgertinget henstiller til, at Folketinget sikrer social balance i udviklingen og implementeringen af en klimaafgift. Der bør arbejdes for at sikre, at de svageste i samfundet ikke kommer til at skulle betale mere end de nuværende skatter og afgifter. Derfor skal nye afgifter afvejes med lempelse eller afskaffelse af nuværende omkostninger, der ikke er til fordel for den grønne omstilling.
- 6.3 Borgertinget henstiller til, at Folketinget sikrer god kommunikation med en 'grøn tråd' til borgere og virksomheder i udviklingen og implementering af en klimaafgift. Vi anbefaler, at regeringen sikrer borgerinddragelse, medansvar og løbende debat, så alle borgere på alle niveauer i samfundet inddrages i debatten om klimaafgifter.
- 6.4 Folketinget skal informere borgerne om, hvad det er, der skal til for at nå klimamålene, hvorfor det nytter og hvem der skal gøre det. Det er vigtigt med kommunikation, oplysning, og en pædagogisk tilgang og forklaring, så der sikres folkelig opbakning. Det bør klargøres, hvilken effekt implementering af klimaafgifter har på den grønne omstilling for privatpersoner og virksomheder.
- 6.5 Hvis den grønne omstilling skal lykkes, kræves der en bred folkelig opbakning. En borgerinddragelse skal tilrettelægges, så den dækker hele landet og fungerer således, at den giver plads til en løbende dialog mellem eksperter, politikere og borgere.

Afstemningsresultat

7. CO₂e-afgift: Bidrag til en grøn skattereform

Disse observationer er de samme som i "Klimaafgift, social balance og borgerinddragelse", som vi også henviser til:

- Klimamålene og 70% reduktion er mulige at opnå.
- Danmark bliver rigere, hvis vi gennemfører en 70% reduktion rigtigt
- De nuværende klimaafgifter belaster lavindkomstgrupper mere end en eventuel flad CO₂e-afgift
- Mange forskere peger på, at klimaafgifter kan være en god løsning, men det er nødvendigt med en reform af energiafgiftssystemet i forbindelse med indførelse af klimaafgift/CO₂e-afgift.

Vurderinger

Forskere har peget på, at der savnes en helhedsvurdering af en klimaafgifts påvirkning af det samlede afgifts- og skattesystem.

Det er vores vurdering, at der er behov for at få opdateret det nuværende afgifts- og skattesystem i en overgangsperiode. Indtil de nye CO₂e-afgifter er fuldt udrullede, skal der fortsat være fokus på at opdatere eksisterende systemer og fikse uhensigtsmæssigheder.

Det er vores vurdering, at en klimaafgift i længden ikke vil være en udgift, fordi Danmark på sigt vil blive rigere pga. effekten af en klimaafgift. Det er vigtigt for Borgertinget, at der ikke måles kortsigtet i kroner og ører, men langsigtet og på mange parametre, da en indsats for at reducere udledningen af drivhusgasser vil føre til en sundere befolkning, øget know-how og mulighed for eksport af viden og teknologier, øget tiltrækningskraft for store virksomheder med fokus på grøn energi m.m.

Konkrete forslag til hvad der kan implementeres, bør lægges frem og hvilken effekt, det har for borgerne, bør klarlægges. Det skal være gennemskueligt for den enkelte at lave omstilling - også økonomisk.

Anbefalinger

- 7.1 Det er vores klare anbefaling, at der skal indføres afgifter på udledning af drivhusgasser – en såkaldt klimaafgift. Dette bør gøres gennem udvikling og implementering af et klimaafgiftssystem (grøn skattereform), hvor der langsigtet planlægges, hvordan vi opnår Danmarks klimamål. Samtidigt skal det langsigtede fokus sikre, at afgiftssystemet er gennemskueligt for borgere og virksomheder i Danmark.

Konkret anbefaler Borgertinget at:

- 7.2 Borgertinget mener, at for at der kan opnås succes med et klimaafgiftssystem, skal der laves en skatteanalyse for at forstå grundlaget for en klimaafgift.
- 7.3 Borgertinget mener, at klimaafgiftssystemet primært skal baseres på afgifter opkrævet i produktionsleddet ved kilden til udledning.
- 7.4 Det er vigtigt, at det er den "sorte energi", der beskattes og afgiftsbelægges og ikke den grønne.

I arbejdet med at udvikle afgiftssystemet med henblik på virksomheder skal følgende elementer som minimum inddrages:

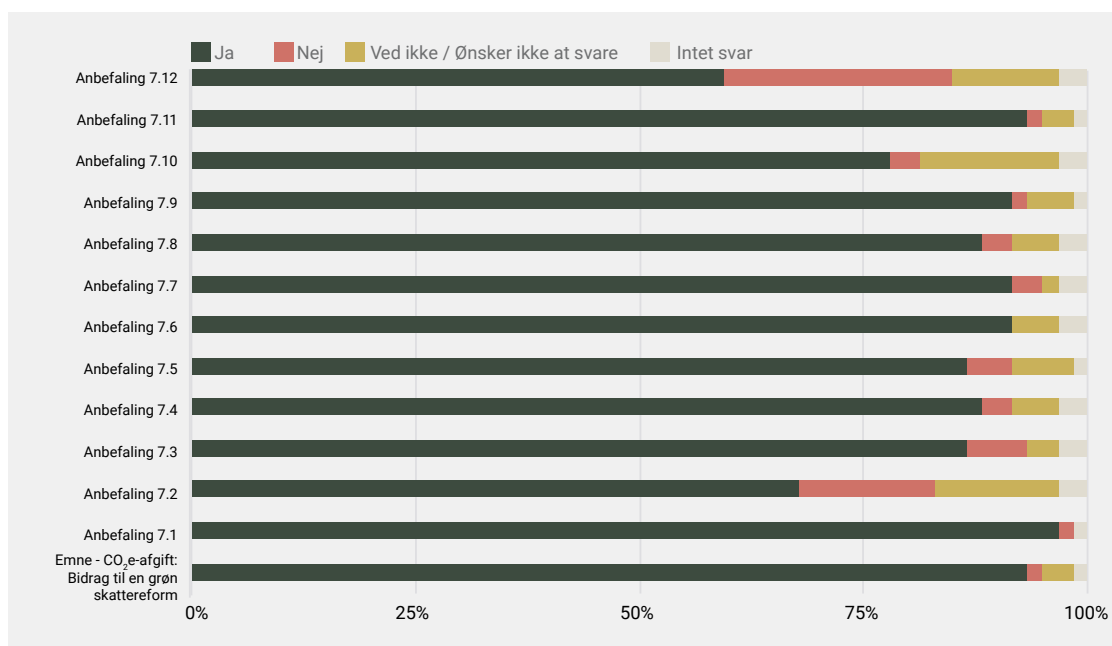
- 7.5 Der skal arbejdes med bundfradrag på udledninger. Vi ser gerne, at bundfradraget sættes så lavt som muligt, så virksomhederne fortsat er motiverede til at omlægge produktionen, men samtidigt ikke så lavt, at vi risikerer lækage.

- 7.6 Borgertinget anbefaler, at der indtænkes mulighed for en reduktion af CO₂e-afgiften for virksomheder, der investerer i egen grøn omstilling
- 7.7 Der skal være fokus på, at der vil være tale om en overgangsperiode for alle virksomheder, således at den enkelte virksomhed har tid til at sikre en langsigtet, bæredygtig omstilling.
- 7.8 Der skal tages højde for kompleksiteten i den enkelte branche og tidsperspektivet for omstilling.
- 7.9 Der skal arbejdes på muligheden for bedre lånemuligheder og lavere renter, når virksomheder investerer i klimaforbedringer af produktion eller bygninger.

I arbejdet med at udvikle afgiftssystemet med henblik på borgere skal følgende elementer som minimum inddrages:

- 7.10 Forbrugsafgifter skal samlet set holdes på samme niveau som nu og udlignes imellem forbrugs-/varegrupper (eksempel: gør brint- og elbiler billigere, og gør diesel- og benzinbiler tilsvarende dyrere)
- 7.11 Der skal arbejdes på muligheden for bedre lånemuligheder og lavere renter, når borgere investerer i klimaforbedringer af for eksempel private bygninger.
- 7.12 I stedet for at pålægge afgifter i forbrugsleddet (dér hvor klimabelastende varer forbruges/indkøbes), bør der i højere grad sættes på oplysning og nudging for at ændre klimabelastende forbrugsadfærd.

Afstemningsresultat

8. Afgift for CO₂ -tung industri

Der er stor forskel på, hvor meget reduktion af CO₂-udledningen, der kan realiseres i industrien, alt efter om der produceres for eksempel cement eller tøj.

Der er således nøgleindustrier, der har svært ved rigtig at gøre noget ved deres CO₂-udledning her og nu.

Aalborg Portland, der er landets største enkeltudleder, har indgået en speciel samarbejdsaftale med regeringen omkring CO₂e-reduktion på mindst 660.000 ton CO₂e, blandt andet for at fastholde virksomheden i Danmark.

Vurderinger

Afgifterne skal få virksomhederne til at omstille, ikke sende produktion til udlandet. Andre muligheder ud over en afgift, bør derfor overvejes.

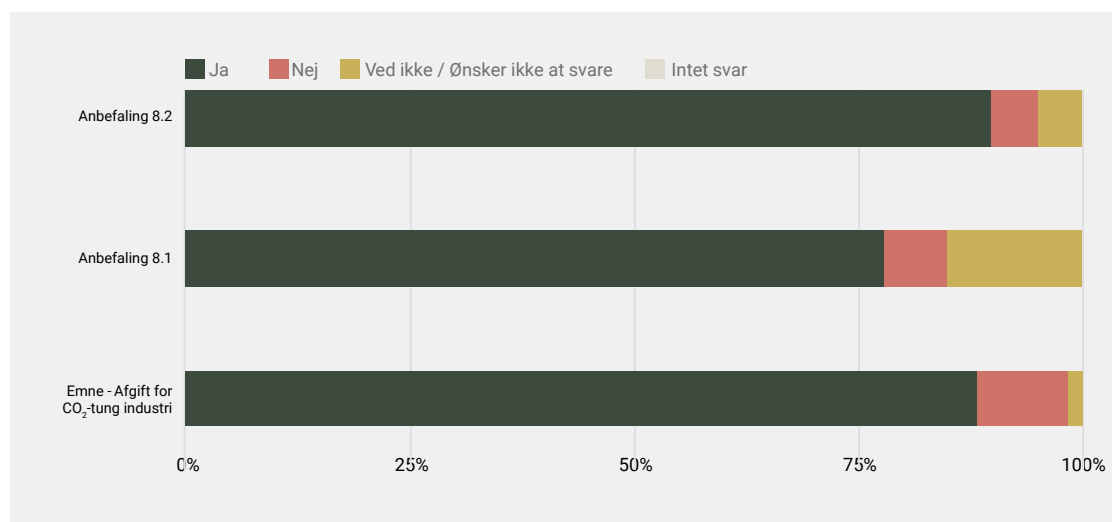
Hvis man pålægger fulde afgifter til for eksempel Aalborg Portland, så må det forventes, at produktionen flyttes til udlandet, hvilket blot vil være skidt for Danmark og måske også for CO₂-udledningen globalt set. Men samtidig er der jo store CO₂-udledere på nogle industrielle områder, så noget skal der ske. Cement kan muligvis i et vist omfang erstattes af andre byggematerialer, og det kan afgifter hjælpe med til.

Opgaven er at finde en balanceret tilgang, der lader eksisterende industrielle produktionsformer blive udfaset over tid, og blive erstattet af mindre forurenende alternativer ved brug af ny teknologi, andre materialer - hjulpet på vej af 'begavede afgifter'.

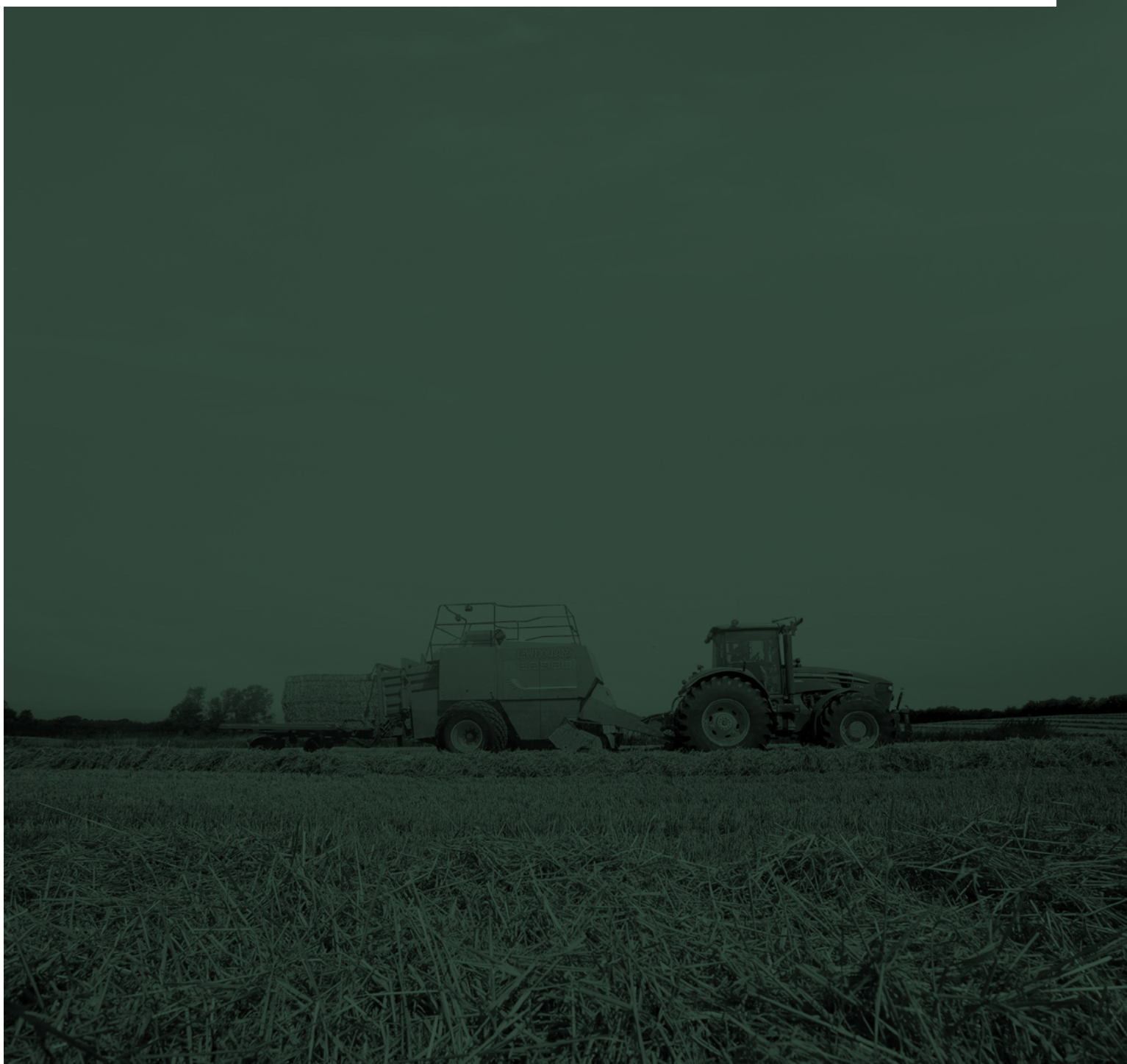
Anbefalinger

- 8.1 Der skal så vidt muligt indføres en ensartet afgift, men der skal differentieres mellem brancher, når/hvis der er behov.
- 8.2 Borgertinget anbefaler, at der indføres en gulerod i form af en CO₂e-besparelsespræmie, hvor en del af virksomhedens afgifter tilbagebetales, hvis det lykkes at nedbringe CO₂e-udledningerne.

Afstemningsresultat

Anbefalinger om landbrug, areal og ressourcer

9. Bioøkonomiske løsninger

Danmark er et produktionsland, og vi har masser af biomasse. Biomasse fra landbrug, sidestrøm fra industrien, spildevand og meget mere. Der er biomasse, som vi i dag ikke udnytter, og som derfor betragtes som "affald". Denne uudnyttede ressource kan bruges i en dansk bioøkonomisk løsning. I Danmark har vi ingen bioøkonomisk strategi, trods det at biomasse blandt andet er et vigtigt energisupplement. Derudover bør en bioøkonomisk strategi behandles med interesse, fordi verdens ressourcer ikke er uendelige, og fordi vi har store danske virksomheder, som allerede er i et samarbejde om at finde bioøkonomiske løsninger. Vi har jo allerede vundet på vindenergi.

Vurderinger

Importeret biomasse har et ukendt CO₂-udslip, så import af biomasse virker ikke som en god klimamæssig løsning. Hvis Danmark skal være et foregangsland – som med vindmøller – skal der være en god strategi, som bør tage afsæt i den viden, der findes i de virksomheder, som allerede arbejder med det. Strategien skal forholde sig til, hvornår genanvendelse af biomasse kan betale sig – både på kort og lang sigt.

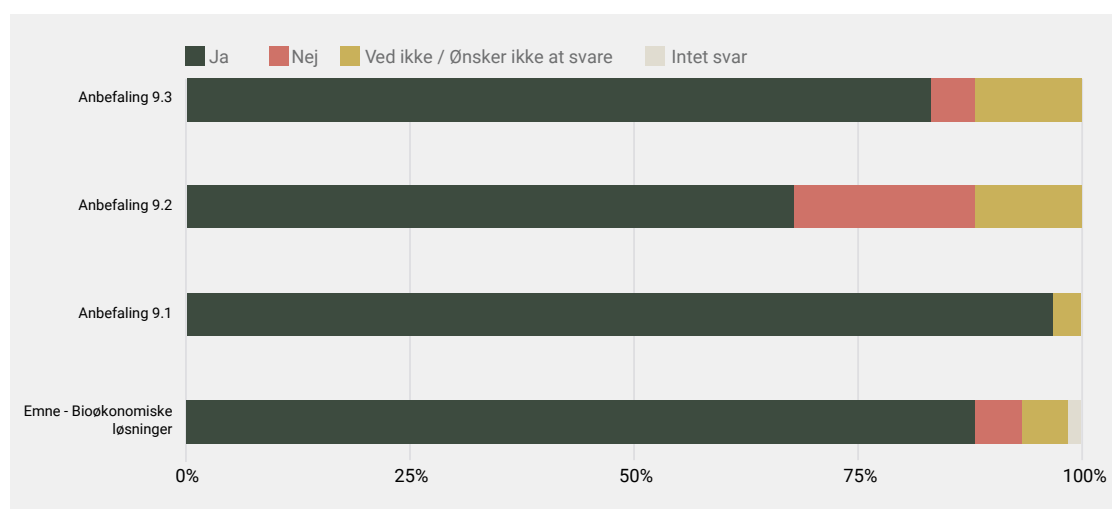
Vi har brug for en større indlandsproduktion og udnyttelse af biomasse, så vi kan udvinde de mulige ressourcer.

Anbefalinger

Følgende anbefalinger bør iværksættes straks:

- 9.1 Danmark skal være et foregangsland ift. genanvendelse af biomasse, hvorfor regeringen skal støtte forskning, der fremmer produktion og anvendelse. Herunder skal regeringen skabe rammerne for, at virksomhederne i højere grad kan indgå partnerskaber med forskningsinstitutioner.
- 9.2 Danmark skal ikke importere biomasse, men udnytte den biomasse vi har mulighed for at fremstille. Politikerne skal derfor hurtigst muligt finde en løsning på, hvordan vi kan undgå at importere biomasse.
- 9.3 Rester fra landbrugsproduktion, husholdning og industri skal cirkulere i bioøkonomien. Der skal udarbejdes lovgivning til erhverv og landbrug, som regulerer og kontrollerer anvendelsen af restprodukter/biomasse.

Afstemningsresultat

10. Bioplast handlingsplan

Plast bliver fremstillet og brugt i uhyrlige mængder, uden at der ligger ansvar for fremstilling og forbrug.

Danmark har ingen strategi ift., hvordan den fossilt baserede plastikproduktion konverteres til bio-baseret plastproduktion. Der findes allerede i dag alternativer til plastik fremstillet af fossile ressourcer, her kan eksempelvis nævnes bioplast produceret af biomasse.

Derudover efterlader bioplast ikke spor i naturen.

Vurderinger

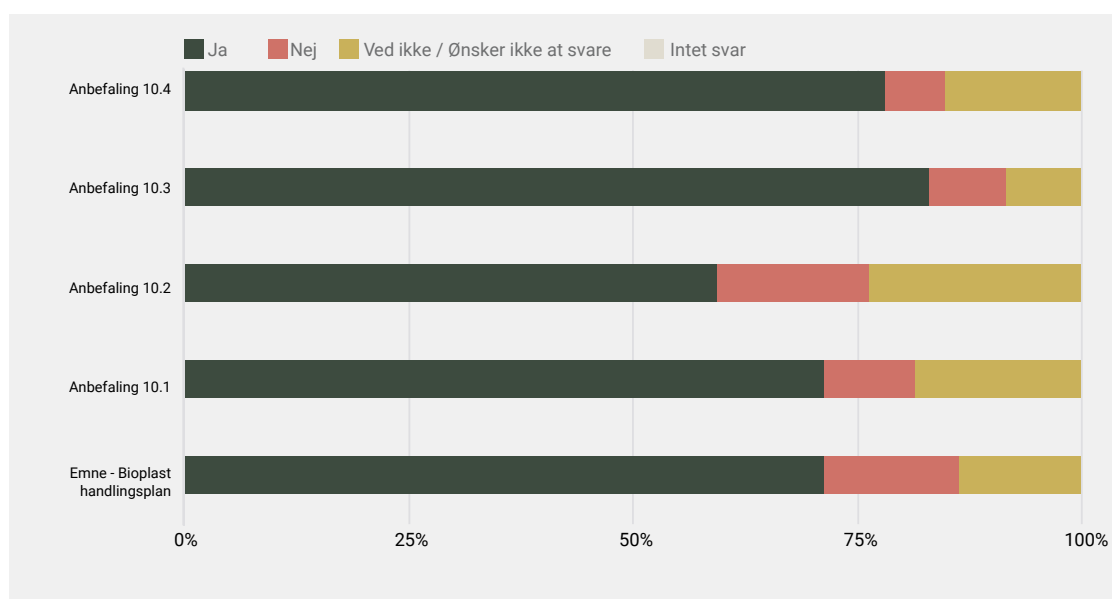
Man har en strategi for plast generelt, men ikke ift. bioplast. Vi skal udfase råolie, derfor skal man være på forkant med bioplast, fordi vi bruger meget plast i vores hverdag.

Via brug af alternativ plast kan vi reducere CO₂.

Anbefalinger

- 10.1 Regeringen skal lave en national handlingsplan for udfasning af brugen af fossilt-baseret plastik til fordel for brugen af bio-baseret plast eller andre materialer.
- 10.2 Regeringen skal fremskynde arbejdet med incitamentsstrukturer, som gør det attraktivt at anvende plast baseret på biomasse frem for plast baseret på de fossile ressourcer. Det kan være i form af for eksempel afgifter. Alternativt kan man arbejde med at forbyde eller begrænse brugen af plastik fremstillet af fossile ressourcer.
- 10.3 Branchen/fabrikanterne skal holdes fast i et produktansvar og tydeligere typemærkning.
- 10.4 Virksomhederne skal pålægges afgifter og ansvar for fremstilling og genanvendelse.

Afstemningsresultat

11. Standardisering af affaldssortering

Affaldssortering i Danmark er ikke standardiseret, da der er forskel fra kommune til kommune.

Affaldssortering har været undervejs i 50 år, og det er gået for langsomt med at få implementeret.

Der efterspørges mere fokus på formidling til borgerne om vigtigheden af, hvordan affald skal sorteres og håndteres.

Affaldssortering og minimering af affald har muligvis, isoleret set, ikke den store effekt på Danmarks udledning af klimagasser, men har betydning i det samlede billede ift. ressourceforbrug og adfærdssændringer i samfundet.

Vurderinger

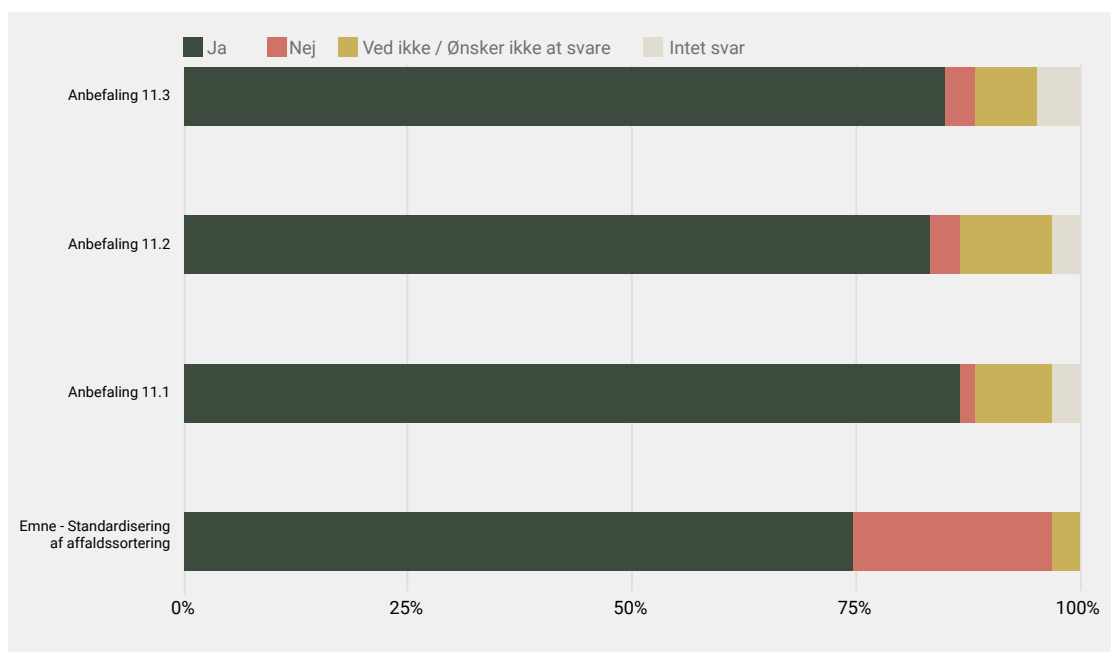
Hvis virksomheder og borgere gennem standardisering bliver bedre til at affaldssortere, kan det gavne indsamling af biomasse og genbrug af ressourcer.

Det vil hjælpe på borgernes motivation for affaldssortering, hvis de løbende får at vide, hvordan systemerne virker, og hvilken effekt det har.

Anbefalinger

- 11.1 Der skal være et stærkt samarbejde på tværs af kommuner og stat om affaldssortering.
- 11.2 Regeringen skal sætte fælles standarder for kommuner og virksomheder herunder for emballage. Kommunerne skal udvikle bedre affaldssortering (for eksempel forbrændingsanlæggene eller affalds-/genbrugsstationerne), der forenkler sorteringen hos den enkelte borger.
- 11.3 Kommunerne skal informere borgerne mere, så vaner kan ændres. Vi skal som borgere regelmæssigt modtage information om effekten af vores sortering.

Afstemningsresultat

12. Landbrugets arealer

Harmonikrav (krav til areal for at have dyr) kan give ineffektiv udnyttelse af arealerne ud fra klimaperspektiv, fordi landmanden skal bruge al sin jord til spredning af gylle - også jord, der måske burde udlægges til natur.

En betydelig del af udledningen fra arealanvendelse stammer fra kulstofrige lavbundslande, som historisk har været naturligt oversvømmet. Den årlige udledning fra disse arealer svarer til 20% af den ønskede 70% reduktion (ifølge Klimarådet). Der er bred enighed blandt aktører som Klimarådet, Landbrug & Fødevarer og Danmarks Naturfredningsforening om, at det ud fra et klimasynspunkt er en god idé at standse dræningen og dermed hæve vandstanden i disse områder igen. En frivillig ordning til udtagelse fra 2016-2020 har givet mindre end 1% af den mulige reduktion ifølge Klimarådet.

Borgertinget har fået oplyst, at der aldrig tidligere har været målrettede tvungne klimaindsatser i landbruget, hvilket tyder på en politisk berøringsangst over for sektoren.

Vi bruger 80% af det danske landbrugsareal til produktion af foder til dyr, derudover importeres der foder, der lægger beslag på arealer i udlandet svarende til yderligere 25% af Danmarks areal. Der indgår 4-5 kg. foder i produktion af 1 kg. svinekød. Dyrehold og mælkeproduktion alene med græs-foder fra eget areal (græsmælk) kan give en mere effektiv udnyttelse af arealet og undgå dyrkning eller import af foder. Det muliggør større produktion af vegetabiliske fødevarer og mere areal til natur, men det reducerer også antallet af dyr, der kan holdes på et givet areal. Borgertinget har hørt et eksempel fra en landmand som via denne produktionsform kan producere fødevarer til 3 gange så mange mennesker på det samme areal jord.

Behovet for fødevarer på verdensplan er stigende, både på grund af den stigende befolkning og den øgede velstand. Danmark producerer pt. fødevarer til 4 gange vores egen befolkning. Der er behov for en øget produktion, som samtidig er bæredygtig.

Vurderinger

Afgasning af gyllen kunne være en bedre udnyttelse end direkte udspreddning på markerne, og det kunne modvirke unødvendige investeringer i lokale gyllebeholdere, som bl.a. udleder metan.

Det vil have en stor umiddelbar effekt på udledning af drivhusgasser, hvis lavbundslande bliver oversvømmet igen, ved at stoppe dræningen. Fødevareministeriet anbefalede det i deres rapport i 2008, og det anbefales igen af Klimapartnerne i 2020, og eksperter har ekkoet det både før og siden: "Tag lavbundslande ud af drift og stop dræningen". Det er efter Borgertingets mening ikke acceptabelt at vente yderligere med at gøre noget, som det så længe har været klart, skulle gøres.

Den frivillige model for udtagning har historisk ikke givet tilstrækkelig effekt, og det vurderes, at tiden er kommet for en tvangsbaseret model.

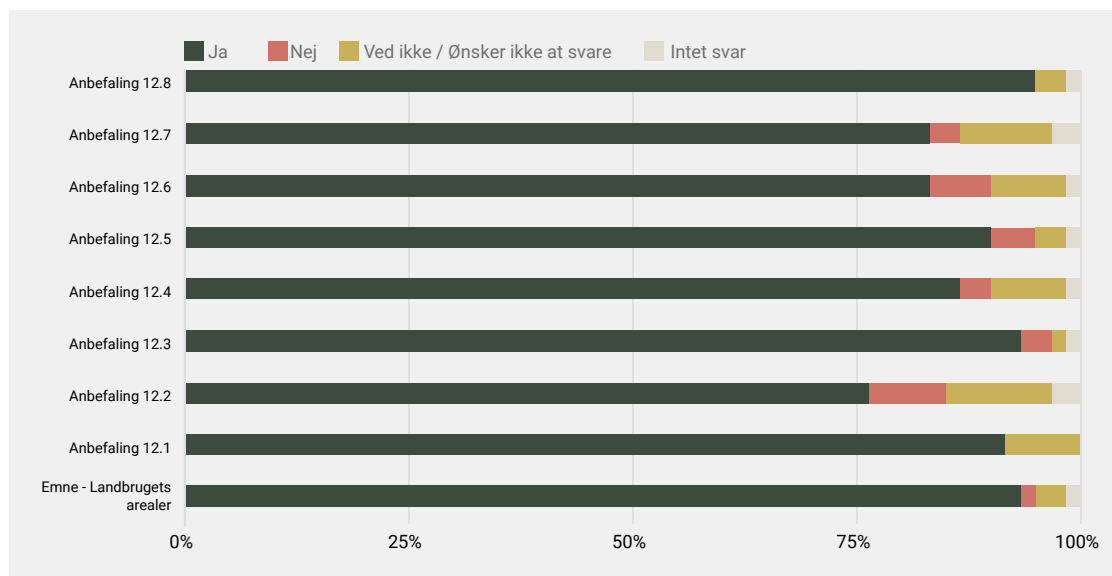
Det virker uhensigtsmæssigt, at så store arealer anvendes til dyrefoder, som giver en relativt lille fødevarereproduktion per arealenhed. En ren vegetabilisk produktion, eller andre produktionsformer som for eksempel "græsmælk", ville give en væsentlig større fødevarereproduktion på samme areal.

Udvikling af mere klimavenlige produktionsformer i Danmark vil ikke alene nedbringe vores egne udledninger, men også muliggøre eksport af know-how og teknologi som kan føre til en langt større reduktion på verdensplan, gennem en forbedret lokal produktion af fødevarer.

Anbefalinger

- 12.1 Harmonikravet bør ændres, så det ikke står i vejen for for eksempel udlægning af jord til natur, fordi landmanden skal kunne dokumentere at have areal nok til sit dyrehold. Gyllen skal kunne afleveres på et biogasanlæg med det samme, hvorved man også opnår, at udledning af metan fra gylletankene kan nedbringes. Antal dyreenheder kan på den måde afkobles fra adgang til arealer, og dyrene kan produceres de steder, hvor det giver mest mening.
- 12.2 Der skal gennemføres en mere offensiv, og muligvis tvangsbaseeret, udtagning af lavbundsjord, både med hensyn til hastighed på udtagning og arealstørrelsen, og gerne op til de 170.000 Ha, som er anbefalet af Klimarådet. Dette har der været faglig enighed om i årevis, uden at der reelt er sket nogle fremskridt.
- 12.3 Der skal laves et afklaringsarbejde, der belyser, hvad lavbundsjord kan anvendes til, når de er oversvømmet, som for eksempel fritgående græssende dyr, anlæg med vedvarende energi, energipil, fri natur eller andet. Dette skal indgå i vurderingen af, om jorden skal frikøbes eller fortsat indgå i en form for landbrugsproduktion.
- 12.4 En større del af det areal, der i dag anvendes til dyrkning af foder til dyr, skal omlægges til dyrkning af vegetabiliske fødevarer til mennesker eller omlægges til kløvergræs, eksempelvis til produktion af "græsmælk".
- 12.5 Borgertinget anbefaler samtidig tiltag til at reducere import af dyrefoder som for eksempel sojabønner for at undgå "lækage af udledning af CO₂", dette kunne eksempelvis gøres ved en CO₂-afgift på foder, der ikke er produceret CO₂e-neutralt.
- 12.6 Efterspørgslen på vegetabiliske fødevarer skal styrkes, evt. ved støtteordninger eller afgifter på animalske produkter. Det vil reducere kødforbruget, hvilket har en gavnlig klimamæssig effekt.
- 12.7 Hektarstøtte bør omlægges fra ren arealstøtte til støtte af effektiv (og klimavenlig) produktion.
- 12.8 Forskning i effektive og bæredygtige produktionsformer, som også kan udbredes i andre lande, bør støttes yderligere for at øge en bæredygtig produktionen af fødevarer.

Afstemningsresultat

13. National strategi for arealudnyttelse

“Hele Danmarks areal er i brug. Men mange flere behov trænger sig på. Der skal prioriteres. Vi kan ikke blive ved med at lade som om, landet er større end det er.” Prioritering af Danmarks areal i fremtiden, 2017.

Borgertinget har i vores arbejde observeret, at der ikke er nogen national strategi, der skal guide vores overordnede målsætning og rammer i forhold til den smarteste brug af den plads, vi har. Det står klart, at vores arealer kan spille en stor rolle i at hjælpe os gennem klimakrisen: Skabe klimavenlige fødevarer, binde kulstof og producere biomasse, som for eksempel kan bruges til at reducere forbruget af byggematerialer som eksempelvis beton.

Dog er pladsen knap og alle de hensyn, der skal tages, står i kompleks relation til hinanden. Det handler om landbrug, nye energiformer, naturområder, infrastruktur, skovbrug, friluftssinteresser, og mulighederne for sameksistens og den fremtidige balance mellem de forskellige interesser.

I dag er ca. 60% af Danmark dyrkede marker eller græsarealer, og 15% er dækket af skov. Jorde og skove er vigtige for klimaet, da de både kan optage drivhusgasser fra atmosfæren og være en kilde til udledninger, og derfor er det også essentielt at afgøre, hvordan vi bedst bruger Danmarks samlede areal.

Der bygges nyt uden afbalanceret hensyntagen til, hvordan det danske areal bedst bruges til at skabe vores fælles fremtid: Vedvarende Energi i landskabet kan være i modstrid med det generelle ønske om mere natur og skovrejsning, så der ender med at være for lidt naturområder. Naturen og biodiversiteten mangler plads. Der etableres solcelleanlæg på landbrugsjord, som kunne anvendes til fødevarerproduktion eller andet, og der vil i en periode endnu være et behov for biomasse til for eksempel varmeproduktion og biobrændsel, og dette lægger også beslag på jord.

Vurderinger

For at kunne prioritere, hvilke former for arealanvendelse, der giver mest mening i forhold til CO₂-reduktion, er der behov for at skabe en strategi på området. En sådan strategi kan være med til at undgå fejlanvendelse af arealerne og fejlinvesteringer i køb af jord, for eksempel til natur. Strategien for arealudnyttelsen skal ikke alene fokusere på klima, men også tilgodese andre sider af bæredygtighed. I den sammenhæng mener vi, at verdensmålene skal sættes i forbindelse med økonomisk tænkning, så man i højere grad har fokus på koblingen mellem social (velstand) og miljømæssig (biodiversitet og natur) bæredygtighed. Borgertinget ser derfor også gerne strategien forholde sig til små meget håndgribelige muligheder såsom brug af ‘restområder’ til at fremme biodiversitet, for eksempel gennem ‘vild med vilje’ initiativer lokalt i kommunerne.

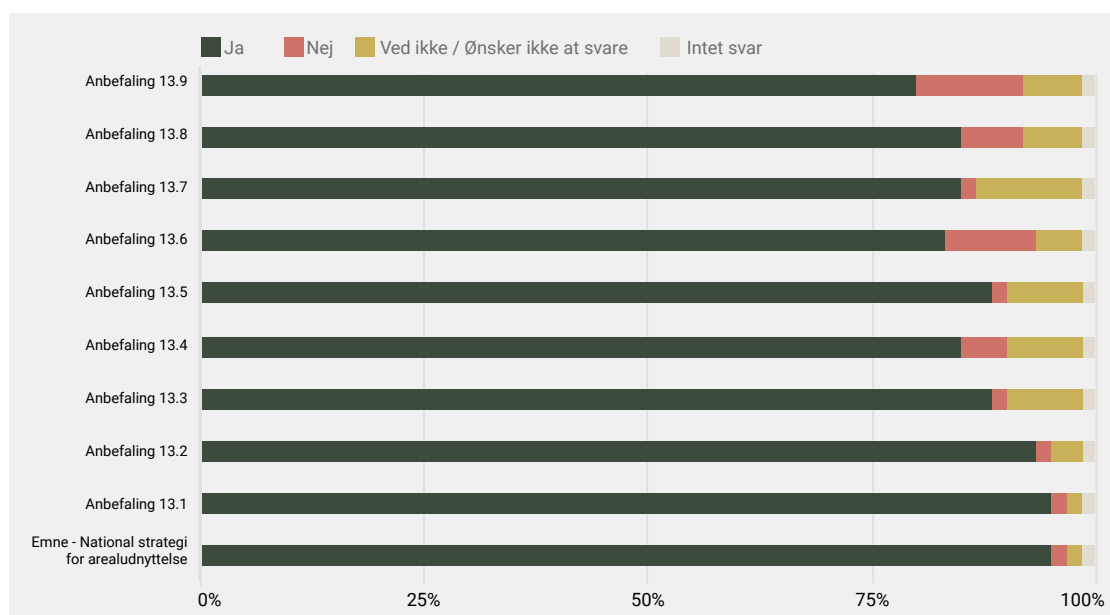
Udover at skabe et prioriteringsoverblik for den jord, vi har, så skal strategien også dække, hvordan vi forøger det areal, vi har til rådighed som udgangspunkt. Vi mener, vi skal kræve mere innovation og eftertænksomhed i måden, vi bygger på. Vi må bygge opad, og bruge bygningsflader til haver og solceller, som for eksempel tage på boliger, produktionsbygninger og overdækning af parkeringspladser. Arealer, såsom ikke-drænede lavbundslande, skal indtænkes til placering af eksempelvis vindmøller eller hævede solceller. På den måde skaber vi mere plads til den natur, vi har så meget brug for, såsom skov, hvor eksperter melder ud, at vi har brug for op mod 40% mere jord udlagt til skov, end hvad vi har i dag.

Anbefalinger

- 13.1 Udarbejd en national strategi for arealudnyttelse.
- 13.2 Strategien skal sætte klare målsætninger for, hvordan de danske arealer procentvis skal udnyttes i fremtiden for at imødekomme behovene for mere natur, skov, plads til udvinding af grøn energi, biomasse m.m.

- 13.3 Strategien skal have klare ambitioner for positiv ændring i den danske arealudnyttelse år for år, og hvis der skal være noget, der minder om en hockeystav her, så skal indsatsen lægges nu og ikke senere.
- 13.4 Strategien skal understøtte en målsætning om forøgelse af det samlede areal, som vi har til rådighed, ved at bruge arealerne til flere funktioner ad gangen (for eksempel ved at have vertikalt landbrug, bruge arealer både til afgræsning og grøn energi, vindmøller i intensivt dyrkede marker eller anvende tagarealer til for eksempel haver og solcelleanlæg).
- 13.5 Strategien skal sikre, at biodiversitet understøttes så vidt muligt i alle tiltag, og der bør være en vurdering af initiativers påvirkning heraf - ligesom VVM.
- 13.6 Udmøntningen af strategien bør ske lokalt, hvor der er mest indsigt i håndteringen af de enkelte områder og for at sikre lokal opbakning og ejerskab.
- 13.7 Indfør incitamentstruktur for arealanvendelse, som gør det attraktivt at anvende arealerne i henhold til strategien.
- 13.8 Incitamentsstrukturen skal baseres på tilskud, fritagelse af afgifter, eller kobling til tilladelser til anvendelse af arealer til andre formål som for eksempel opstilling af vindmøller eller solceller.
- 13.9 Det skal gøres attraktivt at anvende tage til solceller, fremfor at bruge landbrugsjord til selvsamme.

Afstemningsresultat

14. Landbrug med mindre klimaaftryk

Der er behov for fornuftig balance mellem intensivisering og ekstensivering af fødevarerproduktionen i Danmark. Dette skyldes blandt andet, at den overvejende del af dansk kødproduktion eksporteres, og derfor udgør en stor post på vores CO₂-regnskab.

Derudover "stjæler" vi pt., på grund af den store kødproduktion, fra Sydamerikas fosfor reserver via vores store import af soja til dyrefoder. Fosfor er globalt set en begrænset ressource, som er vigtig i planteproduktion.

Vurderinger

For at balance mellem intensivering og ekstensivering af fødevareproduktionen kan opnås, er der behov for mere viden, samt nytænkning og udvikling af ny teknologi.

Forskning og innovation er derfor nødvendigt for at muliggøre et mere effektivt landbrug med mindre klimaaftryk.

På andre områder, for eksempel anvendelsen af landbrugsjorden, vil en mindre intensiv udnyttelse være fordelagtigt (Feed no food strategi - kører på græs og fokus på produktion af fødevarer til mennesker).

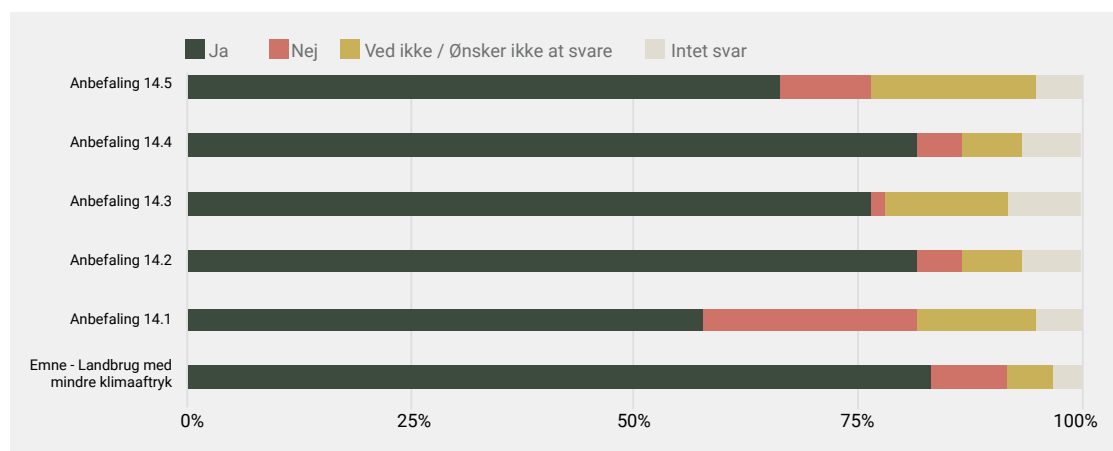
Derudover skal vi også reducere dyreproduktionen i Danmark, hvilket vil gavne Danmarks klimaregnskab samt have andre positive miljøpåvirkninger:

- Færre dyr giver mindre næringsstofudvaskning til vandløb, søer og havet.
- Det vil sænke metangasudslip, såfremt kødkvægproduktion reduceres.
- Færre dyr vil betyde mindre import af foder og næringsstoffer.
- Det vil fremme biodiversiteten, hvis noget af det nuværende foderproduktionsareal overgår til skov/natur.

Anbefalinger

- 14.1 Danmark skal reducere produktionen af kød.
- 14.2 Anvend formidling af de nye kostråd til at minimere kødforbruget i Danmark.
- 14.3 Konsulenter/ekspertise på klimaområdet til landmændene (både nationalt og internationalt), så de får den nødvendige viden til at lave et effektivt skift til mere klimarigtig fødevareproduktion.
- 14.4 Staten skal stille støtte- og forskningsmidler til rådighed, så intensivering muliggøres (nye typer afgrøder, gødning og foder).
- 14.5 Indfør 'intelligent' kødafgift, altså en afgift, der er i produktionsleddet, sådan at det bliver dyrere for de produktioner, der ikke er så klimavenlige.

Afstemningsresultat

Anbefalinger om transport

15. Omstilling til eldrevet transport

Privatbilismen vil udlede mest CO₂e af de samlede udledninger fra transportsektoren i 2030. I dag udgør privatbilismens fritidsforbrug hele 41% af de samlede udledninger herfra, primært fordi mobilitet hurtigt bliver til en rutine i folks hverdagsliv: Det bliver et redskab, som hverdagen organiseres efter. Distributionskørsel og offentlig transport er de næststørste udledere i transportsektoren efter privatbilismen.

Kun en lille procentdel af de biler, der er på vejene i dag, er el-biler. Prisen på el-biler er fortsat høj – relativt set, selvom tendensen går den rigtige vej, nu da der kommer flere modeller på markedet. Mange danskere føler derfor muligvis ikke, at de har råd til en el-bil i dag. De synes at være dyrere end de fossile biler, selvom totalomkostningerne ifølge Eldrup-kommissionen reelt set er lavere.

Det kan p.t. tage lang tid at oplade en el-bil og rækkevidden kan typisk være kortere end ved en benzin- eller dieselbil. Det vil muligvis afskrække nogen fra at anskaffe sig en. Der er desuden en vis usikkerhed i forhold til brug af trailere og campingvogne, da der lige nu ikke er mange el-biler på markedet, der kan håndtere disse.

Der er p.t. mangel på ladestationer rundt om i landet. Ligeledes kræves der i dag forskellige abonnementer til forskellige ladepunkter samt tre forskellige lade/stik-standarder, hvilket udgør endnu en potentiel barriere for nye såvel som for "gamle" el-bilsejere.

Det er endnu ikke klart, hvordan el-biler skal skrottes, og hvorvidt batterierne kan genbruges.

I forhold til vej- og trafikikkerhed ved uheld skal befolkning og beredskab også være klar på skiftet over til el-biler.

Støj og lokal forurening fra motoriserede køretøjer giver anledning til store gener og helbredsmæssige problemer – navnlig i tæt befolkede områder. I andre lande, som for eksempel Tyskland, har alle biler mærkater, og hvis en bil udleder for meget farlig udstødning, må den ikke køre ind i en større by. Herhjemme vil der også kunne foretages store besparelser på de helbredsmæssige konsekvenser.

Vurderinger

Vi skal reducere i antallet af biler generelt og sørge for at folk, private såvel som erhvervsdrivende, har incitament til at udskifte deres fossile bil med en el-bil. Vækst følger oftest en logistisk (S-) kurve: Langsom start, eksponentiel vækst og derefter en udjævning. Dette mønster bør vi også stræbe efter at accelerere, hvis vi skal nå mellem 750.000 og 1.000.000 el-biler i 2030 samt gøre al persontransport fossilfri inden 2045.

Det er en nødvendighed, at der tages stilling politisk – og der skal turdes gøres noget, der måske ikke giver stemmer, for eksempel i forhold til priser, skatter og afgifter. Det er også nødvendigt, at den nødvendige infrastruktur udbygges for eksempel i forhold til ladestationer. El-lade-nettet bør udvides, og der skal være lige så let adgang til opladning, som det i dag er tilfældet med benzinstationer. Samtidig skal infrastruktur indtænkes i storbyerne, hvor muligheden for at lade op privat er besværliggjort af befolkningstæthed. På den måde kan man også eliminere den såkaldte "range-anxiety", der findes hos folk. Indtil disse faktorer er på plads, kan andelen af el-biler øges og fossile biler kan skubbes ud ved pisk og gulerod i form af skatter og afgifter. Det vil være hensigtsmæssigt at søge inspiration i byer og lande med succesfuld integration af offentlig transport og fjernelse af biler – for eksempel Norge.

Det er en nødvendighed, at der politisk tages stilling til, hvad der skal ske med alle de fossile biler, der fortsat vil blive købt – og derfor fortsat være på vejene – i 2030. Dette også set i forhold til det faktum, at en bils gennemsnitlige levetid er 15 år.

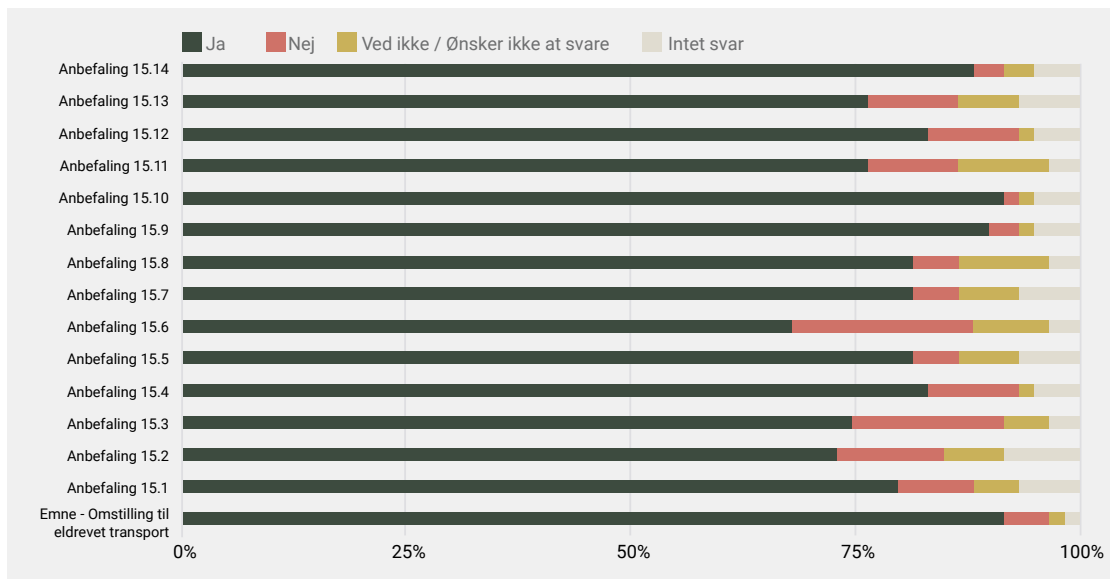
Der er behov for folkeoplysning omkring el-biler, således at folk kan danne sig en kvalificeret holdning til el-biler ud fra fakta. Dette gælder alt lige fra rækkevidde og sikkerhed til besparelser, og selvfølgelig alle de miljømæssige fordele, som vi alle får glæde af, set i forhold til, at de mest forurenende ture er de korte, private ture.

Pga. produktion af batterier mv. skal vugge-til-grav-perspektivet inddrages. Både i forhold til pris samt miljøpåvirkning i forhold til produktion og bortskaffelse af for eksempel batterier.

Anbefalinger

- 15.1 Både lempelser og forøgelser af skatter og afgifter skal ses i forhold til bilens forureningsgrad. Det vil sige, at de mere forurenende biler "betaler" for de mindre forurenende – indtil den logistiske (S-) kurve knækker, og markedet således er tilstrækkeligt mættet af el-biler. Dette kan evt. ske via en form for solnedgangsklausul for fritagelse for afgift på el-biler, således at benzin- og dieseldrevne biler forbliver dyre, mens el-bilerne gradvist kommer til at bidrage med skatter og afgifter til statskassen på samme måde, som i dag.
- 15.2 Ligeledes kan faste parkeringsafgifter for private såvel som for erhvervsdrivende generelt forhøjes, hvis bilen forurener, som det bl.a. er tilfældet i København i dag.
- 15.3 Udformningen af disse skatter og afgifter bør dog ske på en sådan måde, at det ikke skaber skævvridning i forhold til at kunne anskaffe og benytte sig af en el-bil – det skal kunne lade sig gøre uanset indkomstkasse. Dette selvom at folk med højere indkomster kører mere i bil.
- 15.4 Al benzin- og dieseldreven distributionskørsel inden for større byer skal inden 2030 beskattes via miljømærkater set i forhold til forureningsgrad.
- 15.5 Eldrevne biler kan undlades denne beskatning. Man bør for eksempel indføre en form for CO₂-mærkning, ligesom vi har energimærkninger i dag, for at hjælpe forbrugerne til at træffe et oplyst valg – et tiltag, som tilmed kunne spredes til andre områder end kun biler. Vugge-til-grav-perspektivet samt energiforbrug i forhold til belastning af elnettet er også eksempler på faktorer, der vil kunne laves mærkninger på baggrund af.
- 15.6 Der bør gives udvidet skrotningspræmie for fossile biler inden 2030 – igen for at gøre incitamentet til at skifte mere gunstigt.
- 15.7 Lade-infrastruktur skal udbygges på en sådan måde, at tilgængeligheden bliver jævnt fordelt, selv i storbyerne.
- 15.8 Der skal stilles krav til både private og offentlige arbejdspladser om, at ladestationer er tilgængelige i forhold til antallet af medarbejdere.
- 15.9 Der skal stilles krav til udbydere af el-opladning om, at deres betalingsformer ikke kræver, at kunderne skal have ét abonnement per udbyder (og deres tilhørende standere) så valget om, hvor man elektrisk kan optanke, er lige så frit, som det i dag er tilfældet med benzinoptankning.
- 15.10 Der skal stilles krav om, at ethvert type stik skal kunne anvendes ved hvert ladepunkt.
- 15.11 Al offentlig transport, det offentlige brug af køretøjer, samt taxaer skal elektrificeres senest i 2030.
- 15.12 Der skal tages initiativ til en folkeoplysningskampagne, hvori alle punkter i forhold til folks skepsis og usikkerheder ved skift til el-bil bliver berørt.
- 15.13 Der skal stilles krav til gennemsigtighed i produktionen samt genanvendelsen – herunder forsvarlig produktion af batterier. Uden denne gennemsigtighed bør det ikke være muligt at sælge el-biler i Danmark.
- 15.14 Derudover skal der gives markant støtte til forskning omhandlende genanvendelse af materialer brugt i elbiler.

Afstemningsresultat

16. Fleksibel kollektiv transport som et positivt tilvalg

84% af al persontransport foregår i bil med i gennemsnit kun 1,1 passagerer pr. bil. Folk har for lidt tid og har adfærdsmæssigt indrettet sig, så det er nødvendigt at have en bil (eller flere).

Det er ofte økonomisk mere rentabelt at benytte egen bil, mere belejligt og tidsbesparende frem for offentlig transport, som ofte ikke er fleksibel nok.

Udledningen af CO₂ kan minimeres væsentligt ved at flytte folk fra egne biler til offentlig transport eller for eksempel til delebiler gerne på el.

Den offentlige transport er ofte dårligt fungerende uden for de større byer. Beboere på landet kører mere end dobbelt så mange kilometer i bil som københavnere. Det skyldes længere distancer på landet og dårligere tilgængelighed af offentlig transport. Nogle steder er offentlig transport ikke en reel mulighed. Det kan tage lang tid at komme frem, selvom du ikke rejser særlig langt på grund af manglende ruter og hyppighed. Derfor bruger mange borgere egen bil. Det er samtidigt tidskrævende og besværligt for specielt småbørnsfamilier at hente børn flere steder og handle med offentlig transport.

Det er ikke let at flytte mennesker fra biler til offentlig transport. Det er tit relativt dyrt at forbedre offentlig transport, men forbedringer er nødvendige for at flytte folk fra egne biler.

Hvad skal vi tilstræbe først? Høje passagertal på de mest benyttede ruter, eller god service på et tilstrækkeligt og fleksibelt niveau også i yderområder?

Busruter på landet bliver erstattet med flextrafik tilbud, hvilket betyder nedlagte busruter, uden at flextrafik bliver en reel erstatning. Flextrafik kan karakteriseres som behovsstyret kollektiv trafik med mindre vogne. Kørslen er planlagt efter borgerens individuelle behov for kørsel og ikke efter en fast køreplan, som det kendes fra almindelige busser.

Transportprofiler kan være et værktøj som kan bruges til at hjælpe med optimering af den kollektive trafik. Borgertinget vil undersøge transportprofiler nærmere i efteråret.

Vurderinger

Kollektiv mobilitet skal nuanceres, så vi rammer rigtigt over hele landet. Det skal være billigere og mere tilgængeligt at vælge alternativer til bilen, også uden for de større byer. Derfor skal der være nytænkning på dette område, hvis vi gerne vil have mennesker væk fra biler - der er mindre end 2 mennesker per bil i gennemsnit uanset turformål.

Der ligger store udfordringer i landområderne. Der er brug for bedre kollektiv transport, specielt i disse områder, der også er lukrativ ud fra et forbrugerperspektiv. Vi har brug for at lære af dem, der har velfungerende løsninger. De fleste af de bussystemer, der fungerer godt i udlandet, tilbyder hyppige busafgange, også i weekender, ofte med kortere og mere direkte ruter, men desværre er tendensen i Danmark det modsatte. På sigt bør det undersøges, om førerløse busser/taxier kan blive en mulighed for at servicere tyndt-befolkede områder med kollektiv transport.

Et større fokus på byplanlægning og mindsning af behovet for biler for personer bosat i byen bør være et fokus for regeringen. Institutioner, indkøbsmuligheder og arbejdspladser bør ligge tæt på forbrugeren. Eller tæt på nøglestationer. Design byer til mennesker og ikke til biler. Men man skal ikke besværliggøre bilismen i byerne med for eksempel indskrænkning af kørebaner så længe, der ikke er et ordentligt reelt kollektivt alternativ. Det er ikke samfundsøkonomisk at besværliggøre transporttiden til og fra job, afhentning af børn m.m.

Det er ikke klimavenligt, at store dieselbusser og tog kører halvtomme på lange distancer, så grøn elektrificering skal opprioriteres. En del af jernbanen er allerede elektrificeret, med forventning om at hovedstrækningerne elektrificeres frem til 2028. Hvis vi gerne vil se en øget brug af offentlig transport i Danmark, er vi nødt til at stoppe tendensen til nedskæring i busruter og busafgange og i stedet forbedre de offentlige transportsystemer, vi har. Når vi kigger på andre lande, der har en velfungerende offentlig transport, kan vi se eksempler på løsninger. Vi kunne for eksempel bruge minibusser der knytter mindre områder sammen i stedet for de store/normale busser. Det vil gøre det muligt at have flere afgange på ruter. Det er vigtigt, at bus- og togafgange og ankomster er koordineret med hinanden. Et godt eksempel er Schweiz, hvor langt størstedelen af busserne kun kører en strækning, der typisk tager 20-25 min fra jernbanestationen til busens endepunkt. Denne løsning betyder både hyppig og pålidelig busforbindelse, eftersom bussen sjældent misser en togafgang pga. forsinkelser, da der er 5-10 min. buffer pr. strækning. Det vil gøre kollektiv transport hurtigere, så man er mere villig til at bruge den. I Danmark bruges begreberne flextrafik og flexitur ikke ens overalt i landet. Borgertinget mener, at der skal være et system, der leverer fleksibel transport til alle borgere i områder, hvor det ikke giver mening at have en almindelig service med kollektiv transport.

Busser skal også elektrificeres, så de kan gøre gavn af fordelene fra elektrificeringstilbud. Der er allerede elektriske busser i Danmark, men det skal prioriteres så omstillingen accelereres.

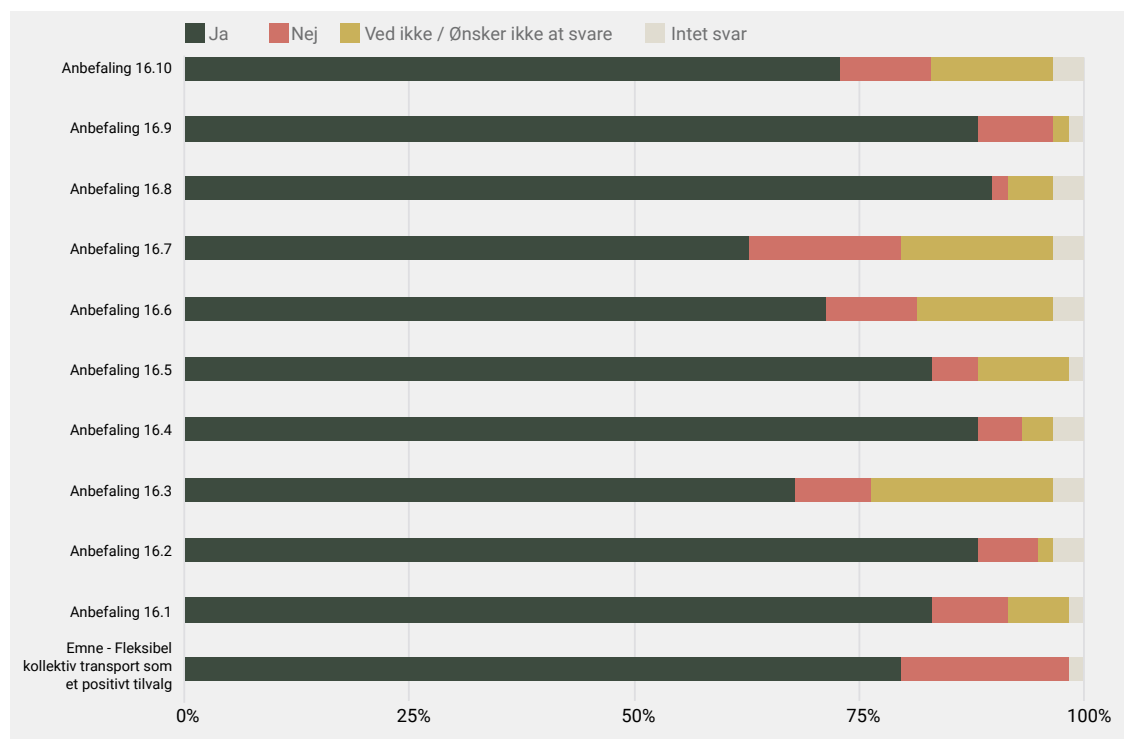
Borgertinget vurderer, at der skal en adfærdændring og oplysning til, hvis befolkningen skal begrænse fritids- og ærindekørsel. En større bevidsthed i befolkningen om, hvad det koster klimamæssigt at tage bilen til fritidsaktiviteter og ærinder kunne måske sikre mindre kørsel af denne slags.

Anbefalinger

- 16.1 Kollektiv transport bør være et naturligt valg, fordi det er billigst, bedst og mest miljørigtigt. Borgertingets overordnede anbefalinger er derfor, at den offentlige transport skal gentænkes, så den bliver mere fleksibel. Vi har brug for flere løsninger med lavere brugerbetaling, som ikke går på kompromis med fleksibiliteten.
- 16.2 Borgertinget mener, at man bør optimere den kollektive trafik og gøre den mere attraktiv, gratis, let tilgængelig, både udenfor og indenfor byerne; for eksempel gratis p-pladser uden for byerne og gratis kollektiv transport ind til byen fra parkeringssteder (park and ride).
- 16.3 Uden for større byer skal busruter være mere direkte, med kortere køretid og koordineret med hinanden.
- 16.4 Minibusser skal bruges, hvor det er relevant, i stedet for store halvtomme busser.

- 16.5 Flextrafik skal markedsføres bedre og til alle i områder, hvor der ikke er velfungerende kollektiv offentlig transport.
- 16.6 Prisen på offentlig transport - hvis ikke gratis - skal være baseret på distance og ikke afhængig af regionsgrænser.
- 16.7 Man kan også tænke på at teste førerløse el-flexbusser.
- 16.8 Offentlig transport skal køre på el eller brint, da offentlig transport skal være et foregangsbillede på, hvordan elektrificering bør virke.
- 16.9 Oplysning til befolkningen, der fremme grønne transportmuligheder, skal ske på statsligt, regionalt og kommunalt niveau.
- 16.10 En app, der samler samkørselsmuligheder (for eksempel Go More), offentlige transportmuligheder og flextrafik, bør udvikles. Appen skal kunne kobles på mobiltelefoner og smartwatches.

Afstemningsresultat

17. Klimavenlig godstransport for eksempel PtX

Vi er forholdsvis langt fremme teknologisk, når det kommer til grøn omstilling af personbiler. Når det handler om langdistance- og godstransport, er der brug for udvikling og forskning. Der er ikke sket den store udvikling inden for tung transport på jernbanenettet. Mindre end 2% af dansk godstransport flyttes i dag med tog. Meget transport foregår derfor med lastbiler, som kører igennem Europa på kryds og tværs, men der findes ingen CO₂-neutrale transportmidler til tung transport.

Vurderinger

Borgertinget vurderer, at der er brug for mere støtte til langdistance godstransport, hvis vi vil nå 2030 og 2050 målene i Klimaloven.

Det er for billigt at transportere varer, i forhold til miljøbelastningen fra de transportmidler, der anvendes. Langdistancetransport af gods kunne ske med andre transportmidler end lastbiler for eksempel togtransport. Det er dog vanskeligt at omlægge transporten til skinner, når man arbejder på løsninger, der skal være

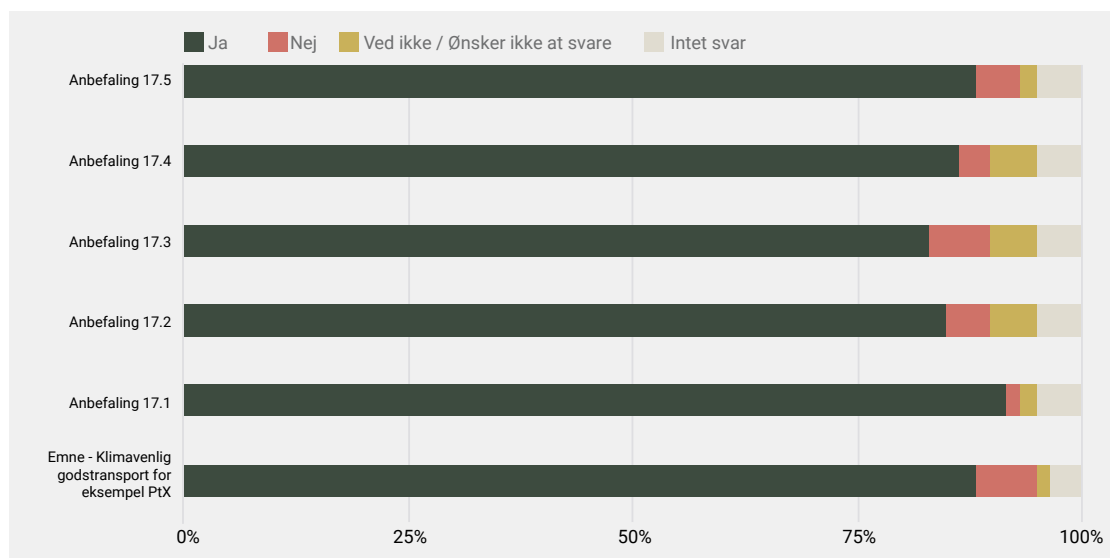
mulige at nå på kort sigt - inden 2030 eller 2050. Dette gør sig specielt gældende, da vi stadig er et stykke fra den fuldt elektrificerede jernbane, der ellers vil være med til at gøre varetransport via jernbanerne mere klimavenlig. Først på lang sigt kan man arbejde på at flytte langdistancetransport til jernbanerne (el-tog).

Der er derfor brug for ny teknologi inden for langdistancetransport af gods med lastbiler, herunder el-lastbiler. Transport med lastbiler på vejene vil altid fylde en del. Den mest lovende teknologi lige nu, ser ud til at være biobrændsel og e-fuels, men det er svært at være sikker på, at det ikke bliver indhentet af andre nye teknologier på længere sigt.

Anbefalinger

- 17.1 Der er brug for politiske initiativer, der understøtter grøn udvikling på transportområdet. Først og fremmest skal der være offentlig støtte til udvikling og forskning af nye teknologier, der ser ud til at være lovende lige nu dvs. biobrændsel og PtX (e-fuels). Der skal også være en mere langsigtet plan med offentlig støtte til udvikling og forskning inden for nye teknologier, der viser sig at være lovende på lang sigt, som vi ikke kender til i dag.
- 17.2 Der skal være et økonomisk incitament til at bruge biobrændsel, el eller PtX. På den måde vil en del af den transport, der i dag foregår på lastbil, blive flyttet over på for eksempel tog, el-lastbil eller mindre belastende metoder. En mulighed er, at der skal være et system, der gør det muligt, at der betales alt efter, hvor meget CO₂ der udledes ved langdistancetransporten. En anden mulighed kan være finansielt incitament for transportfirmaer til at benytte biobrændsel og PtX (e-fuels), så der skabes incitament for omstilling, og så risici ikke kun bæres af transportfirmaerne.
- 17.3 Offentlige indkøb i stat, regioner og kommuner skal også være foregangsbilleder på dette område. Derfor anbefales det, at det sikres, at disse indkøb er transporteret klimavenligt.
- 17.4 Det anbefales, at der tages initiativer til at udvikle jernbanetransporten for at gøre denne konkurrencedygtig, og dermed flytte tung transport fra landevejen til jernbanen på lang sigt. Det vil gøre, at langdistancetransport med lastbiler, der ikke kan elektrificeres, minimeres så meget som muligt, eftersom strækningen fra jernbanestation og det sidste stykke vil være en mindre distance, der formodentlig kan nås med mindre og elektrificerede lastbiler.
- 17.5 Det anbefales, at der etableres aflæsningshubs udenfor byerne, så varerne kan blive transporteret ind i byerne mere klimavenligt for eksempel med elektrificerede varevogne.

Afstemningsresultat

Anbefalinger om teknik i landskabet

18. Medejskab til vedvarende energi

Der opstår folkelig modstand mod VE-anlæg i borgernes nærområder, hvis de ikke bidrager til lokalsamfundet, eller der ikke er en følelse af medejerskab. Denne anbefaling fokuserer på forskellige løsninger til medejerskab og indflydelse på vedvarende energi-projekter.

En del af den folkelige modstand kommer fra, at borgere ikke ved, hvad der sker med VE-anlæg efter endt brug/hvis de stoppes. Bliver de gamle møller/solcelleanlægget stående? En del af modstanden kommer også fra, at VE-anlæg har fået ry for at beslaglægge areal, og tage det væk fra natur, samt at biodiversiteten beskadiges, når for eksempel trækfugle flyver ind i vindmøller.

Når VE-projekter er lokalt forankret, forbrugerejede og non-profit, så er der stor chance for at det bliver en succes. Lokal forsyning har gjort folk glade.

Det er de store energiproducenter, der ejer de store havvindmølleparker.

Vurderinger

Der er meget at lære fra de vindprojekter, der er lykkedes. For eksempel i Hvide Sande.

I stedet for at borgerne skal give accept til sidst i planlægningen, bør planlægningen starte med, at man giver borgerne indflydelse og medejerskab til projekterne.

Der kan gives medejerskab til mange forskellige anlæg - for eksempel også til ladestanderer til el-biler.

Nogle kommuner har ikke mulighed for at stille store VE-anlæg op - især de store byer.

Størrelsen af investeringerne i omstillingen, men også behovet for at alle borgere får medejerskab, peger i retning af, at staten kunne være investor i især store anlæg. Der er en risiko for, at kun de rige kan investere og få økonomiske fordele, men via staten, sit elselskab, borgergrupper og pensionsselskab kan man med få ressourcer også få indflydelse. Man kan måske forestille sig en parallel til, at Norge tjente mange penge på olien, som betragtes som "borgernes penge" i den norske oliefond.

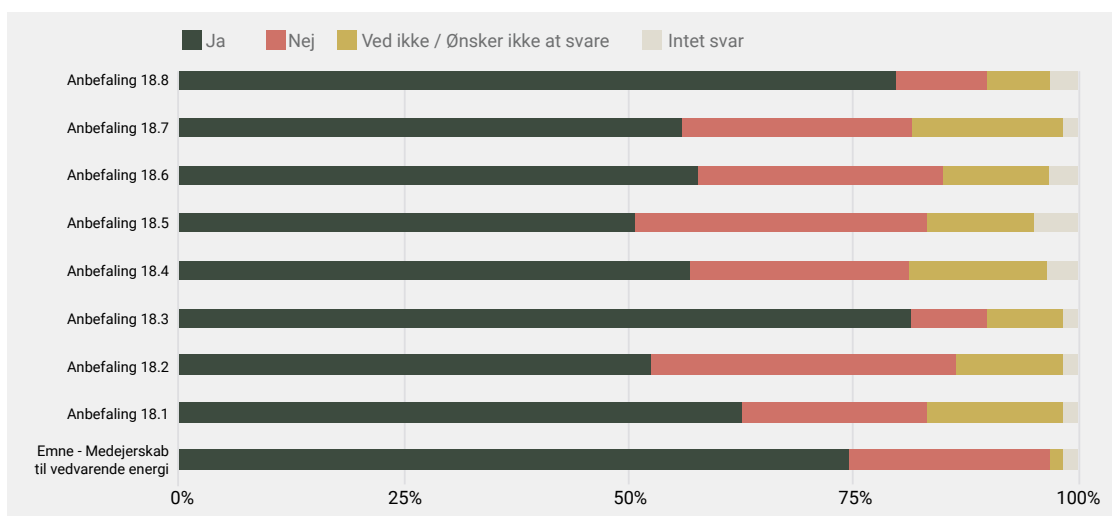
Det skal synliggøres, at folk kan få gevinst ved at vælge grønt frem for sort (ved medejerskab).

Anbefalinger

- 18.1 Der bør være flere muligheder for borgerne for at købe sig ind i havvindmølleparker og andre store anlæg, som kan supplere muligheden for at købe aktier i de store energiselskaber (selv eller gennem pension). For eksempel som en vis procentdel af investeringerne, der udbydes til borgerne. Det vil også kunne medføre, at man får borgerne med i planlægningen.
- 18.2 Også kommuner burde kunne købe sig ind i VE-anlæg, for eksempel kommuner der ikke selv kan opstille vindmøller lokalt. I det hele taget bør der åbnes op for, at borgere, kommuner, fællesskaber mv. kan investere i vindmølleparkerne til havs og andre anlæg i stedet for kun at have vindmøllerne i nærområdet.
- 18.3 Der skal prioriteres flere vind-projekter i stil med dem fra Hvide Sande, hvor vindmøllerne ved havnen gav mulighed for at udvikle havnen og området omkring. Og der skal være den binding på, at den udvikling, der følger med, skal være bæredygtig.
- 18.4 For at ophæve biodiversitets- og naturtab som VE-anlæg medfører, skal overskud fra statslige anlæg i kommuner bruges på naturarealer, til gavn for biodiversitet og borgernes friluftsliv. Det skal besluttes lokalt, hvilken form for naturareal det skal være.

- 18.5 Folketinget/regeringen bør få undersøgt, om der kan laves nogle modeller, så staten kan investere i VE, så udbyttet ender i statskassen, hvis ikke det går videre til kommunerne, fremfor at ende hos de private energiselskaber.
- 18.6 I stedet for at borgerne skal give accept til sidst i planlægningen af store anlæg, og at de får kompensation, hvis de bor tæt på anlæggene, bør man starte med at give borgerne indflydelse og medejerskab til projekterne. Kompensationen skal gives i form af medejerskab.
- 18.7 Grundejerforeningen, andelsforeningen og/eller lokalsamfundet skal have mulighed for at bruge deres midler til at købe sig ind i større VE-projekter, og afkastet skal bruges til grønne områder for at aktivere biodiversiteten eller gavne friluftslivet.
- 18.8 Støt initiativer til lokal etablering af vedvarende energi, således at overskud af driften bliver i lokalområdet, og borgerne er mere positive over for etablering, når det ikke er store ubekendte udenbys foretagender, der opstiller møller og tager overskuddet med væk.

Afstemningsresultat

19. Placering af teknik i landskabet

Hvis vi vil have mere vedvarende energi, er det nødvendigt at placere teknik i landskabet. Der findes flere former for teknik i landskabet: for eksempel vindmøller, solcelleparker og højspændingsledninger.

Vi skal finde modeller for den mest optimale placering af decentrale VE-anlæg, så vi får mest mulig opbakning og undgår unødvendige og meget dyre udvidelser af el-nettet.

Teknikken i landskabet kan koste den enkelte borger, for eksempel ved ringere ejendomsvurderinger pga. støj eller ødelagte udsigter. Der er flere og flere borgerprotester i forbindelse med vind og solenergi, som skal håndteres.

I anbefalingen "Medejerskab til vedvarende energi" er nogle forslag, som vi ser som forudsætninger for, at placering af VE vil blive accepteret.

Der er i denne sammenhæng en mulighed for at flytte innovation ud i landområder. Det kan eventuelt motivere i udviklingen af landområderne.

Borgertinget har stadig mange spørgsmål, som vi anbefaler, der arbejdes videre med i efteråret 2021. Det gælder for eksempel disse tre ting:

- Hvor meget vind og sol der skal til for at gøre os grønne? Ift. hvor meget areal der kommer til at fylde og set ift., hvor meget af andelen kan komme fra havvindmøller.
- Investeres der nok i nye teknologier, som for eksempel bølgeteknologi og geotermisk energi?

- Det virker som om vind på hav er det rigtige – men det kan virke som en mindre attraktiv investering end landmøller. Hvordan er regnskabet bag?

Vurderinger

Nogle borgere frygter, hvad der sker med anlæg efter endt brug. Skal der laves krav til, at de efter endt brug skal fjernes, og at materialerne skal genanvendes på en bæredygtig måde? Producenten skal sikre at genanvendelse sker i praksis for eksempel ved salg af anlæggets materialer til andre firmaer, der kan genanvende det. Lidt ligesom man i Frankrig har en lov om, at supermarkeder ikke må have madspild, men skal give/sælge varer videre.

Borgertinget vurderer, at der er behov for borgerinddragelse, når man ønsker at opføre teknik i landskabet. Især i forhold til planlægningen af placeringen.

Vi har hørt, at Energinet.dk er forpligtet til at sørge for, at elnettet kan bære enhver form for opstillet VE-anlæg. For eksempel også store solcelleparker langt fra byerne. Vi har også hørt, at det er u hensigtsmæssigt fra en samfundsøkonomisk synsvinkel at stille store anlæg op langt fra forbruget, når det kræver en enorm opbygning af elnettet, som det er eksemplet med Ærø, der vil forsyne København.

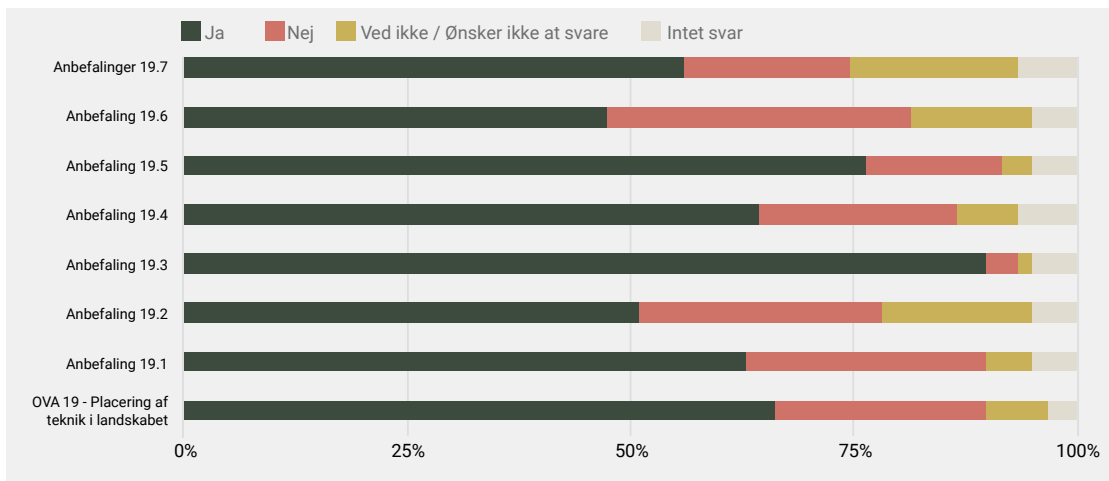
Borgertinget vurderer, at det kan skabe forvirring, når borgerne hører om den slags u hensigtsmæssige regler, som kan bringe VE-anlæg i dårligt lys. Derudover bliver den grønne omstilling u hensigtsmæssig dyr, hvis vi opstiller VE-anlæg, så elnettet skal udbygges mere, end hvis man havde fundet bedre placeringer. Så usmart placering af VE anlæg kan blive fordyrende og kræver derved flere VE-anlæg, hvilket igen kan give mere folkelig modstand.

Anbefalinger

- 19.1 Overordnet national plan for, hvordan man skal udrulle opsætning, så energien produceres tæt på, hvor den skal bruges.
- 19.2 Lovgivning på området omkring solfangere skal ændres, så der ikke skabes unødvendige udbygninger af elnettet og strømspild. Derudover skal der ikke gives tilskud til solfangere, når det ikke giver mening samfundsøkonomisk (for eksempel små solfangere på private hjem, der laver strøm, når folk ikke er hjemme versus solfangere på fabrikker, der bruger strømmen i dagtimerne til produktion). Kig også for eksempler på installering af solceller på bygninger og eksisterende industritage.
- 19.3 Borgertinget anbefaler, at der i videre udstrækning kigges på at placere grønne anlæg langs eksisterende infrastruktur (motorvej, jernbane etc.). Placeringen kan med fordel besluttes i samråd med lokale borgergrupper ud fra, hvor borgerne mener, at det vil skabe færrest mulige gener for lokalsamfundet. Man kan eksempelvis se på eksempler fra Hvide Sande med bynære vindmøller placeret på/ved havnen.
- 19.4 Kommunerne bør have nogle af Folketinget fastsatte mål for deres bidrag til produktion af vedvarende energi, gerne med en mulighed for at "handle" forpligtelsen mellem kommunerne. Regionerne bør få en rolle i at sikre, at der regionalt samlet set leveres den nødvendige vedvarende energi.
- 19.5 Der bør stilles krav og gives incitamenter til kommunerne om at lave et roadmap/handlingsplan til opfyldelse af energimål - med delmål. Der skal være fleksibilitet til, hvordan kommunerne opnår deres delmål. Handlingsplanen bør udvikles i fællesskab med borgerne - der skal laves et krav om, at der skal være lokalt medejerskab.
- 19.6 Staten skal lovgive omkring, at pensionskasser ikke må investere i fossile brændsler efter et bestemt år, fordi borgerne så føler, at de får gevinst ud af VE og, derfor kommer der mindre lokal modstand og bedre placering af VE.
- 19.7 GRØN BBR: For at gøre det nemmere at placere, skal der fra eksperter side af laves et interaktivt online redskab, hvor alle kan gå ind og tjekke, hvor bæredygtigt (samfundsøkonomisk og

miljørigtigt tilsammen) det ville være at placere et nyt VE-anlæg et givent sted. Dvs. redskabet skal vise Danmarks areal og have elnettet indregistreret. Og det skal have en mekanisme, der beregner, hvor meget det ville koste samfundet ekstra i udbygning af elnettet at etablere et nyt anlæg et sted, kontra hvor meget strømmen gavner det givne sted, man som bruger har valgt på Danmarkskortet. Sådan at kommuner, borgere, virksomheder, investorer m.m. kan se, om udbygning med VE-anlæg er mere bæredygtigt (miljørigtigt og samfundsøkonomisk) sted y eller sted x. Og om det for eksempel gavner mere med et stort anlæg end med to anlæg to forskellige steder.

Afstemningsresultat

Overblik over anbefalinger

Anbefalinger om folkeoplysning, adfærd og inddragelse

1. Politisk handlekraft

- 1.1 Det anbefales, at politikerne er mere handlefaste og tør handle på bekostning af vælgertal. Der skal lyttes mere til eksperter – specielt upartiske – og presses mere på for at få gennemført nødvendige tiltag. Der skal handles NU! Det er vigtigere at lytte til eksperter – for eksempel Klimarådet - end til lægmanden (og dermed, på sin vis, også Borgertinget).
- 1.2 Det er vigtigt at få mange små tiltag sat i gang (mange bække små...) – hos virksomheder, borgere og andre sektorer – for det kræver mindre indsats for hvert tiltag. Man skal politisk have øjnene åbne for at promovere og understøtte gode lokale tiltag, for eksempel ved at fjerne barrierer i regler og administration.
- 1.3 Der bør føres en offentlig debat om mulighederne i en grøn grundlov, der bl.a. drager på erfaringer om, hvorvidt det har været til gavn i de lande, hvor det politiske ansvar for miljø, natur og klima er skrevet ind i deres forfatning.
- 1.4 Borgertinget mener, at klimamålene skal nås, men vi er betænkelige ved, om det kan nås på grund af skiftende politik. Vi vil derfor appellere til, at der politisk gennemføres brede effektive forlig, som man holder fast ved på begge sider af et valg.

2. Borgerinddragelse og folkeoplysning

- 2.1 Etablering af et permanent Borgerting som en del af Klimarådet.
- 2.2 Lokale klimaborgerting i hver af landets kommuner til at understøtte den lokale agenda og debat, så vi får skabt rammerne for, at borgere, der vil engageres, får deres stemme hørt og dermed få de bedste klimaråd til at leve i nærhed for borgerne.
- 2.3 Klimamål på kommuneniveau med borgerinddragelse om, hvordan mål kan nås.
- 2.4 Borgertinget anbefaler overordnet set, at der sikres en god kommunikation til og med befolkningen. Kommunikationen bør være "simpel og letforståelig" så alle er indforstået med hvordan og hvorfor, der skal foretages ændringer i befolkningens adfærd.
- 2.5 Borgertinget anbefaler, at der kommer mere klimaundervisning i folkeskolen og på ungdomsuddannelser, som gennemgående obligatorisk tema. Der skal være mere undervisning om klimavenlig kost i faget hjemkundskab. Klimaundervisningen skal også handle meget om, hvorfor det er svært som samfund og internationalt at løse klimakrisen ift. andre kriser, altså ikke primært om den naturvidenskabelige side af klimakrisen.

- 2.6 Der er behov for forskellige oplysningskampagner som for eksempel: Oplysende programmer i radio og tv, debatprogrammer, støtte til undervisningsmateriale, støtte til film, teater, billedkunst, faglitteratur, foredrag, festivaler, nyhedsformidling, samt et organ der stiller spørgsmål.
- 2.7 Oplysning om beregningsgrundlag og fuld gennemsigthed i hvad vores samlede udledning er, og hvordan vi evidensbaseret kan mindske denne. For eksempel oplysning om den CO₂, der ikke indgår i vores danske regnskab, fordi den importerede vare er produceret i udlandet (for eksempel sojabaseret dyrefoder fra regnskovsarealer i Sydamerika som fodres til mange af de konventionelle svin i Danmark).
- 2.8 Beregningsgrundlag bør være fuldt synkroniseret og indeholde alle faktorer. Det kunne på sigt anvendes til standardiseret mærkninger af for eksempel emballage, dagligvarer osv.
- 2.9 Folkebibliotekerne bør tage en aktiv rolle i folkeoplysningen og indgå i et samarbejde med lokale medier om lokal debat og nyhedsformidling. Bibliotekernes virke bør endvidere kobles til bestræbelser som understøtter borgernes initiativer og/eller deltagelse i konkrete bæredygtige omstillingssager, idet konkret handling kan give mening til de ellers ret abstrakte spørgsmål om klima og bæredygtighed.

3. Adfærdsændringer med fokus på materielt forbrug

- 3.1 Vores nationalregnskab skal måles på andre faktorer end kun økonomi: Livskvalitet (sociale fællesskaber, godt helbred, følelse af at gøre en forskel, frihed), livslængde, bæredygtighed, naturressourcer. Danmarks Statistik har allerede udviklet og beregnet et grønt BNP, velfærds-mål og ressourcetræk. Regeringen bør derfor fremover offentliggøre en årlig status på faktorerne i forbindelse med offentliggørelsen af finansloven med henblik på at synliggøre og motivere en positiv udvikling.
- 3.2 Resultaterne fra den årlige status kan bruges til at iværksætte målrettede OBS-kampagner med positive budskaber med henblik på at ændre forbrugeridealer.
- 3.3 Forbrugerne skal have redskaberne til at kunne se, hvor der kan spares CO₂.
- 3.4 Giv rabat ved hensigtsmæssig forbrugeradfærd, eksempelvis som ved de lave el-takster man får gavn af, når der bruges el om natten.

4. Klimadeklaration

- 4.1 Opret en fælles klimadeklaration med tilhørende mærkning (start nationalt og få udbygget til EU/globalt-niveau), der – ligesom varedeklarationen på fødevarer indikerer næringsindhold – indikerer, hvor meget et givent produkt belaster miljø og klima. Dette kan eksempelvis være i forhold til, hvor meget CO₂ der er udledt i forbindelse med produktionen af t-shirts fra Portugal eller Kina, hakkekød fra Danmark eller Polen eller agurker fra Spanien.
- 4.2 Deklarationen skal følges op med en oplysnings- og informationskampagne til forbrugerne, for eksempel i form af oplysning til bl.a. unge i skolerne, som kan føre til adfærdsændringer.

Anbefalinger om finansiering og afgifter

5. Langsigtede investeringer fra stat og pensionselskaber

- 5.1 Borgertinget mener, at stat og pensionskasser skal tage ansvaret for de nødvendige investeringer, der ikke drives af markedet. Staten/det offentlige skal investere i kommercielle tiltag såvel som at give støtte til nye klimaløsninger.
- 5.2 Statens investeringer skal ikke begrænses af provenuet ved en klimaafgift, men provenuet skal indgå i investeringerne.
- 5.3 Statens investeringer skal fokuseres på områder, som har store muligheder i klimaomstillingen, såsom transport og udvikling af løsninger i landbruget, som er to områder, hvor det vil batte meget af få skabt og implementeret løsninger. Dette skal ikke ses som i modstrid med også at støtte/investere i løsninger, der har kommercielle muligheder, og som gør Danmark rigere ved for eksempel eksport af løsninger - man skal gøre begge dele.
- 5.4 Borgertinget anbefaler, at pensionselskaberne investerer i den grønne omstilling. De bør have en klar målsætning for, hvor stor andel af deres midler, der skal anvendes til grøn investering.
- 5.5 Der bør tillades, at pensionselskaberne investerer med større risiko, når det drejer sig om grønne investeringer. Kravene omkring risiko ved den type investeringer bør derfor revurderes og måske lempes.

6. CO₂e-afgift, social balance og borgerinddragelse

- 6.1 Det er Borgertingets klare anbefaling, at der snarest skal indføres en klimaafgift på nationalt niveau, for at vi kan nå vores klimamål for 2030 og 2050. Klimaafgiftssystemet skal primært baseres på afgifter opkrævet i produktionsleddet ved kilden til udledning.
- 6.2 Borgertinget henstiller til, at Folketinget sikrer social balance i udviklingen og implementeringen af en klimaafgift. Der bør arbejdes for at sikre, at de svageste i samfundet ikke kommer til at skulle betale mere end de nuværende skatter og afgifter. Derfor skal nye afgifter afvejes med lempelse eller afskaffelse af nuværende omkostninger, der ikke er til fordel for den grønne omstilling.
- 6.3 Borgertinget henstiller til, at Folketinget sikrer god kommunikation med en 'grøn tråd' til borgere og virksomheder i udviklingen og implementering af en klimaafgift. Vi anbefaler, at regeringen sikrer borgerinddragelse, medansvar og løbende debat, så alle borgere på alle niveauer i samfundet inddrages i debatten om klimaafgifter.
- 6.4 Folketinget skal informere borgerne om, hvad det er, der skal til for at nå klimamålene, hvorfor det nytter og hvem der skal gøre det. Det er vigtigt med kommunikation, oplysning, og en pædagogisk tilgang og forklaring, så der sikres folkelig opbakning. Det bør klargøres, hvilken effekt implementering af klimaafgifter har på den grønne omstilling for privatpersoner og virksomheder.
- 6.5 Hvis den grønne omstilling skal lykkes, kræves der en bred folkelig opbakning. En borgerinddragelse skal tilrettelægges, så den dækker hele landet og fungerer således, at den giver plads til en løbende dialog mellem eksperter, politikere og borgere.

7. CO₂e-afgift: Bidrag til en grøn skattereform

- 7.1 Det er vores klare anbefaling, at der skal indføres afgifter på udledning af drivhusgasser – en såkaldt klimaafgift. Dette bør gøres gennem udvikling og implementering af et klimaafgiftssystem (grøn skattereform), hvor der langsigtet planlægges, hvordan vi opnår Danmarks klimamål. Samtidigt skal det langsigtede fokus sikre, at afgiftssystemet er gennemskueligt for borgere og virksomheder i Danmark.
- 7.2 Borgerringet mener, at for at der kan opnås succes med et klimaafgiftssystem, skal der laves en skatteanalyse for at forstå grundlaget for en klimaafgift.
- 7.3 Borgerringet mener, at klimaafgiftssystemet primært skal baseres på afgifter opkrævet i produktionsleddet ved kilden til udledning.
- 7.4 Det er vigtigt, at det er den "sorte energi", der beskattes og afgiftsbelægges og ikke den grønne.
- 7.5 Der skal arbejdes med bundfradrag på udledninger. Vi ser gerne, at bundfradraget sættes så lavt som muligt, så virksomhederne fortsat er motiverede til at omlægge produktionen, men samtidigt ikke så lavt, at vi risikerer lækage.
- 7.6 Borgerringet anbefaler, at der indtænkes mulighed for en reduktion af CO₂e-afgiften for virksomheder, der investerer i egen grøn omstilling
- 7.7 Der skal være fokus på, at der vil være tale om en overgangsperiode for alle virksomheder, således at den enkelte virksomhed har tid til at sikre en langsigtet, bæredygtig omstilling.
- 7.8 Der skal tages højde for kompleksiteten i den enkelte branche og tidsperspektivet for omstilling.
- 7.9 Der skal arbejdes på muligheden for bedre lånemuligheder og lavere renter, når virksomheder investerer i klimaforbudringer af produktion eller bygninger.
- 7.10 Forbrugsafgifter skal samlet set holdes på samme niveau som nu og udlignes imellem forbrugs-/varegrupper (eksempel: gør brint- og elbiler billigere, og gør diesel- og benzinerbiler tilsvarende dyrere)
- 7.11 Der skal arbejdes på muligheden for bedre lånemuligheder og lavere renter, når borgere investerer i klimaforbudringer af for eksempel private bygninger.
- 7.12 I stedet for at pålægge afgifter i forbrugsleddet (dér hvor klimabelastende varer forbruges/indkøbes), bør der i højere grad sættes på oplysning og nudging for at ændre klimabelastende forbrugsadfærd.

8. Afgift for CO₂-tung industri

- 8.1 Der skal så vidt muligt indføres en ensartet afgift, men der skal differentieres mellem brancher, når/hvis der er behov.
- 8.2 Borgerringet anbefaler, at der indføres en gulerod i form af en CO₂e-besparelsespræmie, hvor en del af virksomhedens afgifter tilbagebetales, hvis det lykkes at nedbringe CO₂e-udledningerne.

Anbefalinger om landbrug, areal og ressourcer

9. Bioøkonomiske løsninger

- 9.1 Danmark skal være et foregangsland ift. genanvendelse af biomasse, hvorfor regeringen skal støtte forskning, der fremmer produktion og anvendelse. Herunder skal regeringen skabe rammerne for, at virksomhederne i højere grad kan indgå partnerskaber med forskningsinstitutioner.
- 9.2 Danmark skal ikke importere biomasse, men udnytte den biomasse vi har mulighed for at fremstille. Politikerne skal derfor hurtigst muligt finde en løsning på, hvordan vi kan undgå at importere biomasse.
- 9.3 Rester fra landbrugsproduktion, husholdning og industri skal cirkulere i bioøkonomien. Der skal udarbejdes lovgivning til erhverv og landbrug, som regulerer og kontrollerer anvendelsen af restprodukter/biomasse.

10. Bioplast handlingsplan

- 10.1 Regeringen skal lave en national handlingsplan for udfasning af brugen af fossilt-baseret plastik til fordel for brugen af bio-baseret plast eller andre materialer.
- 10.2 Regeringen skal fremskynde arbejdet med incitamentsstrukturer, som gør det attraktivt at anvende plast baseret på biomasse frem for plast baseret på de fossile ressourcer. Det kan være i form af for eksempel afgifter. Alternativt kan man arbejde med at forbyde eller begrænse brugen af plastik fremstillet af fossile ressourcer.
- 10.3 Branchen/fabrikanterne skal holdes fast i et produktansvar og tydeligere typemærkning.
- 10.4 Virksomhederne skal pålægges afgifter og ansvar for fremstilling og genanvendelse.

11. Standardisering af affaldssortering

- 11.1 Der skal være et stærkt samarbejde på tværs af kommuner og stat om affaldssortering.
- 11.2 Regeringen skal sætte fælles standarder for kommuner og virksomheder herunder for emballage. Kommunerne skal udvikle bedre affaldssortering (for eksempel forbrændingsanlæggene eller affalds-/genbrugsstationerne), der forenkler sorteringen hos den enkelte borger.
- 11.3 Kommunerne skal informere borgerne mere, så vaner kan ændres. Vi skal som borgere regelmæssigt modtage information om effekten af vores sortering.

12. Landbrugets arealer

- 12.1 Harmonikravet bør ændres, så det ikke står i vejen for for eksempel udlægning af jord til natur, fordi landmanden skal kunne dokumentere at have areal nok til sit dyrehold. Gyllen skal kunne afleveres på et biogasanlæg med det samme, hvorved man også opnår, at udledning af metan fra gylletankene kan nedbringes. Antal dyreenheder kan på den måde afkobles fra adgang til arealer, og dyrene kan produceres de steder, hvor det giver mest mening.
- 12.2 Der skal gennemføres en mere offensiv, og muligvis tvangsbaseret, udtagning af lavbundsjord, både med hensyn til hastighed på udtagning og arealstørrelsen, og gerne op til de 170.000 Ha, som er anbefalet af Klimarådet. Dette har der været faglig enighed om i årevis, uden at der reelt er sket nogle fremskridt.

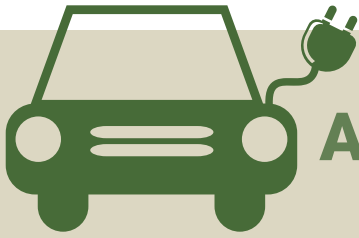
- 12.3 Der skal laves et afklaringsarbejde, der belyser, hvad lavbundsjord kan anvendes til, når de er oversvømmet, som for eksempel fritgående græssende dyr, anlæg med vedvarende energi, energipil, fri natur eller andet. Dette skal indgå i vurderingen af, om jorden skal frikøbes eller fortsat indgå i en form for landbrugsproduktion.
- 12.4 En større del af det areal, der i dag anvendes til dyrkning af foder til dyr, skal omlægges til dyrkning af vegetabiliske fødevarer til mennesker eller omlægges til kløvergræs, eksempelvis til produktion af "græsmælk".
- 12.5 Borgertinget anbefaler samtidig tiltag til at reducere import af dyrefoder som for eksempel sojabønner for at undgå "lækage af udledning af CO₂", dette kunne eksempelvis gøres ved en CO₂-afgift på foder, der ikke er produceret CO₂-neutralt.
- 12.6 Efterspørgslen på vegetabiliske fødevarer skal styrkes, evt. ved støtteordninger eller afgifter på animalske produkter. Det vil reducere kødforbruget, hvilket har en gavnlig klimamæssig effekt.
- 12.7 Hektarstøtte bør omlægges fra ren arealstøtte til støtte af effektiv (og klimavenlig) produktion.
- 12.8 Forskning i effektive og bæredygtige produktionsformer, som også kan udbredes i andre lande, bør støttes yderligere for at øge en bæredygtig produktion af fødevarer.

13. National strategi for arealudnyttelse

- 13.1 Udarbejd en national strategi for arealudnyttelse.
- 13.2 Strategien skal sætte klare målsætninger for, hvordan de danske arealer procentvis skal udnyttes i fremtiden for at imødekomme behovene for mere natur, skov, plads til udvinding af grøn energi, biomasse m.m.
- 13.3 Strategien skal have klare ambitioner for positiv ændring i den danske arealudnyttelse år for år, og hvis der skal være noget, der minder om en hockeystav her, så skal indsatsen lægges nu og ikke senere.
- 13.4 Strategien skal understøtte en målsætning om forøgelse af det samlede areal, som vi har til rådighed, ved at bruge arealerne til flere funktioner ad gangen (for eksempel ved at have vertikalt landbrug, bruge arealer både til afgræsning og grøn energi, vindmøller i intensivt dyrkede marker eller anvende tagarealer til for eksempel haver og solcelleanlæg).
- 13.5 Strategien skal sikre, at biodiversitet understøttes så vidt muligt i alle tiltag, og der bør være en vurdering af initiativers påvirkning heraf - ligesom VVM.
- 13.6 Udmøntningen af strategien bør ske lokalt, hvor der er mest indsigt i håndteringen af de enkelte områder og for at sikre lokal opbakning og ejerskab.
- 13.7 Indfør incitamentstruktur for arealanvendelse, som gør det attraktivt at anvende arealerne i henhold til strategien.
- 13.8 Incitamentsstrukturen skal baseres på tilskud, fritagelse af afgifter, eller kobling til tilladelser til anvendelse af arealer til andre formål som for eksempel opstilling af vindmøller eller solceller.
- 13.9 Det skal gøres attraktivt at anvende tage til solceller, fremfor at bruge landbrugsjord til selvsamme.

14. Landbrug med mindre klimaaftryk

- 14.1 Danmark skal reducere produktionen af kød.
- 14.2 Anvend formidling af de nye kostråd til at minimere kødforbruget i Danmark.
- 14.3 Konsulenter/ekspertise på klimaområdet til landmændene (både nationalt og internationalt), så de får den nødvendige viden til at lave et effektivt skift til mere klimarigtig fødevarerproduktion.
- 14.4 Staten skal stille støtte- og forskningsmidler til rådighed, så intensivning muliggøres (nye typer afgrøder, gødning og foder).
- 14.5 Indfør 'intelligent' kødafgift, altså en afgift, der er i produktionsleddet, sådan at det bliver dyrere for de produktioner, der ikke er så klimavenlige.

Anbefalinger om transport

15. Omstilling til eldrevet transport

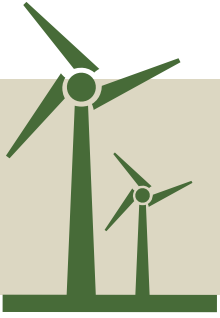
- 15.1 Både lempelser og forøgelse af skatter og afgifter skal ses i forhold til bilens forureningsgrad. Det vil sige, at de mere forurenende biler "betaler" for de mindre forurenende – indtil den logistiske (S-)kurve knækker, og markedet således er tilstrækkeligt mættet af el-biler. Dette kan evt. ske via en form for solnedgangsklausul for fritagelse for afgift på el-biler, således at benzin- og dieseldrevne biler forbliver dyre, mens el-bilerne gradvist kommer til at bidrage med skatter og afgifter til statskassen på samme måde, som i dag.
- 15.2 Ligeledes kan faste parkeringsafgifter for private såvel som for erhvervsdrivende generelt forhøjes, hvis bilen forurener, som det bl.a. er tilfældet i København i dag.
- 15.3 Udformningen af disse skatter og afgifter bør dog ske på en sådan måde, at det ikke skaber skævvridning i forhold til at kunne anskaffe og benytte sig af en el-bil – det skal kunne lade sig gøre uanset indkomstkasse. Dette selvom at folk med højere indkomster kører mere i bil.
- 15.4 Al benzin- og dieseldreven distributionskørsel inden for større byer skal inden 2030 beskattes via miljømærkater set i forhold til forureningsgrad.
- 15.5 Eldrevne biler kan undlades denne beskatning. Man bør for eksempel indføre en form for CO₂-mærkning, ligesom vi har energimærkninger i dag, for at hjælpe forbrugerne til at træffe et oplyst valg – et tiltag, som tilmed kunne spredes til andre områder end kun biler. Vugge-til-grav-perspektivet samt energiforbrug i forhold til belastning af elnettet er også eksempler på faktorer, der vil kunne laves mærkninger på baggrund af.
- 15.6 Der bør gives udvidet skrottingspræmie for fossile biler inden 2030 – igen for at gøre incitamentet til at skifte mere gunstigt.
- 15.7 Lade-infrastruktur skal udbygges på en sådan måde, at tilgængeligheden bliver jævnt fordelt, selv i storbyerne.
- 15.8 Der skal stilles krav til både private og offentlige arbejdspladser om, at ladestationer er tilgængelige i forhold til antallet af medarbejdere.
- 15.9 Der skal stilles krav til udbydere af el-opladning om, at deres betalingsformer ikke kræver, at kunderne skal have ét abonnement per udbyder (og deres tilhørende standere) så valget om, hvor man elektrisk kan optanke, er lige så frit, som det i dag er tilfældet med benzinoptankning.
- 15.10 Der skal stilles krav om, at ethvert type stik skal kunne anvendes ved hvert ladepunkt.
- 15.11 Al offentlig transport, det offentlige brug af køretøjer, samt taxaer skal elektrificeres senest i 2030.
- 15.12 Der skal tages initiativ til en folkeoplysningskampagne, hvori alle punkter i forhold til folks skepsis og usikkerheder ved skift til el-bil bliver berørt.
- 15.13 Der skal stilles krav til gennemsigtighed i produktionen samt genanvendelsen – herunder forsvaret af produktion af batterier. Uden denne gennemsigtighed bør det ikke være muligt at sælge el-biler i Danmark.
- 15.14 Derudover skal der gives markant støtte til forskning omhandlende genanvendelse af materialer brugt i elbiler.

16. Flexibel kollektiv transport som et positivt tilvalg

- 16.1 Kollektiv transport bør være et naturligt valg, fordi det er billigst, bedst og mest miljørigtigt. Borgertingets overordnede anbefalinger er derfor, at den offentlige transport skal gentænkes, så den bliver mere fleksibel. Vi har brug for flere løsninger med lavere brugerbetaling, som ikke går på kompromis med fleksibiliteten.
- 16.2 Borgertinget mener, at man bør optimere den kollektive trafik og gøre den mere attraktiv, gratis, let tilgængelig, både udenfor og indenfor byerne; for eksempel gratis p-pladser uden for byerne og gratis kollektiv transport ind til byen fra parkeringssteder (park and ride).
- 16.3 Uden for større byer skal busruter være mere direkte, med kortere køretid og koordineret med hinanden.
- 16.4 Minibusser skal bruges, hvor det er relevant, i stedet for store halvtomme busser.
- 16.5 Flextrafik skal markedsføres bedre og til alle i områder, hvor der ikke er velfungerende kollektiv offentlig transport.
- 16.6 Prisen på offentlig transport - hvis ikke gratis - skal være baseret på distance og ikke afhængig af regionsgrænser.
- 16.7 Man kan også tænke på at teste førerløse el-flexbusser.
- 16.8 Offentlig transport skal køre på el eller brint, da offentlig transport skal være et foregangsbillede på, hvordan elektrificering bør virke.
- 16.9 Oplysning til befolkningen, der fremme grønne transportmuligheder, skal ske på statsligt, regionalt og kommunalt niveau.
- 16.10 En app, der samler samkørselsmuligheder (for eksempel Go More), offentlige transportmuligheder og flextrafik, bør udvikles. Appen skal kunne kobles på mobiltelefoner og smartwatches.

17. Klimavenlig godstransport for eksempel PtX

- 17.1 Der er brug for politiske initiativer, der understøtter grøn udvikling på transportområdet. Først og fremmest skal der være offentlig støtte til udvikling og forskning af nye teknologier, der ser ud til at være lovende lige nu dvs. biobrændsel og PtX (e-fuels). Der skal også være en mere langsigtet plan med offentlig støtte til udvikling og forskning inden for nye teknologier, der viser sig at være lovende på lang sigt, som vi ikke kender til i dag.
- 17.2 Der skal være et økonomisk incitament til at bruge biobrændsel, el eller PtX. På den måde vil en del af den transport, der i dag foregår på lastbil, blive flyttet over på for eksempel tog, el-lastbil eller mindre belastende metoder. En mulighed er, at der skal være et system, der gør det muligt, at der betales alt efter, hvor meget CO₂, der udledes ved langdistancetransporten. En anden mulighed kan være finansielt incitament for transportfirmaer til at benytte biobrændsel og PtX (e-fuels), så der skabes incitament for omstilling, og så risici ikke kun bæres af transportfirmaerne.
- 17.3 Offentlige indkøb i stat, regioner og kommuner skal også være foregangsbilleder på dette område. Derfor anbefales det, at det sikres, at disse indkøb er transporteret klimavenligt.
- 17.4 Det anbefales, at der tages initiativer til at udvikle jernbanetransporten for at gøre denne konkurrencedygtig, og dermed flytte tung transport fra landevejen til jernbanen på lang sigt. Det vil gøre, at langdistancetransport med lastbiler, der ikke kan elektrificeres, minimeres så meget som muligt, eftersom strækningen fra jernbanestation og det sidste stykke vil være en mindre distance, der formodentlig kan nås med mindre og elektrificerede lastbiler.
- 17.5 Det anbefales, at der etableres aflæsningshubs udenfor byerne, så varerne kan blive transporteret ind i byerne mere klimavenligt for eksempel med elektrificerede varevogne.

Anbefalinger om teknik i landskabet

18. Medejskab til vedvarende energi

- 18.1 Der bør være flere muligheder for borgerne for at købe sig ind i havvindmølleparker og andre store anlæg, som kan supplere muligheden for at købe aktier i de store energiselskaber (selv eller gennem pension). For eksempel som en vis procentdel af investeringerne, der udbydes til borgerne. Det vil også kunne medføre, at man får borgerne med i planlægningen.
- 18.2 Også kommuner burde kunne købe sig ind i VE-anlæg, for eksempel kommuner der ikke selv kan opstille vindmøller lokalt. I det hele taget bør der åbnes op for, at borgere, kommuner, fællesskaber mv. kan investere i vindmølleparkerne til havs og andre anlæg i stedet for kun at have vindmøllerne i nærområdet.
- 18.3 Der skal prioriteres flere vind-projekter i stil med dem fra Hvide Sande, hvor vindmøllerne ved havnen gav mulighed for at udvikle havnen og området omkring. Og der skal være den binding på, at den udvikling, der følger med, skal være bæredygtig.
- 18.4 For at ophæve biodiversitets- og naturtab som VE-anlæg medfører, skal overskud fra statslige anlæg i kommuner bruges på naturarealer, til gavn for biodiversitet og borgernes friluftsliv. Det skal besluttes lokalt, hvilken form for naturareal det skal være.
- 18.5 Folketinget/regeringen bør få undersøgt, om der kan laves nogle modeller, så staten kan investere i VE, så udbyttet ender i statskassen, hvis ikke det går videre til kommunerne, fremfor at ende hos de private energiselskaber.
- 18.6 I stedet for at borgerne skal give accept til sidst i planlægningen af store anlæg, og at de får compensation, hvis de bor tæt på anlæggene, bør man starte med at give borgerne indflydelse og medejerskab til projekterne. Kompensationen skal gives i form af medejerskab.
- 18.7 Grundejerforeningen, andelsforeningen og/eller lokalsamfundet skal have mulighed for at bruge deres midler til at købe sig ind i større VE-projekter, og afkastet skal bruges til grønne områder for at aktivere biodiversiteten eller gavne friluftslivet.
- 18.8 Støt initiativer til lokal etablering af vedvarende energi, således at overskud af driften bliver i lokalområdet, og borgerne er mere positive over for etablering, når det ikke er store ubekendte udenbys foretagender, der opstiller møller og tager overskuddet med væk.

19. Placering af teknik i landskabet

- 19.1 Overordnet national plan for, hvordan man skal udrulle opsætning, så energien produceres tæt på, hvor den skal bruges.
- 19.2 Lovgivning på området omkring solfangere skal ændres, så der ikke skabes unødvendige udbygninger af elnettet og strømspild. Derudover skal der ikke gives tilskud til solfangere, når det ikke giver mening samfundsøkonomisk (for eksempel små solfangere på private hjem, der laver strøm, når folk ikke er hjemme versus solfangere på fabrikker, der bruger strømmen i dagtimerne til produktion). Kig også for eksempler på installering af solceller på bygninger og eksisterende industritage.
- 19.3 Borgertinget anbefaler, at der i videre udstrækning kigges på at placere grønne anlæg langs eksisterende infrastruktur (motorvej, jernbane etc.). Placeringen kan med fordel besluttes i samråd med lokale borgergrupper ud fra, hvor borgerne mener, at det vil skabe færrest mulige gener for lokalsamfundet. Man kan eksempelvis se på eksempler fra Hvide Sande med bynære vindmøller placeret på/ved havnen.

- 19.4 Kommunerne bør have nogle af Folketinget fastsatte mål for deres bidrag til produktion af vedvarende energi, gerne med en mulighed for at "handle" forpligtelsen mellem kommunerne. Regionerne bør få en rolle i at sikre, at der regionalt samlet set leveres den nødvendige vedvarende energi.
- 19.5 Der bør stilles krav og gives incitamentter til kommunerne om at lave et roadmap/handlingsplan til opfyldelse af energimål - med delmål. Der skal være fleksibilitet til, hvordan kommunerne opnår deres delmål. Handlingsplanen bør udvikles i fællesskab med borgerne - der skal laves et krav om, at der skal være lokalt medejerskab.
- 19.6 Staten skal lovgive omkring, at pensionskasser ikke må investere i fossile brændsler efter et bestemt år, fordi borgerne så føler, at de får gevinst ud af VE og, derfor kommer der mindre lokal modstand og bedre placering af VE.
- 19.7 GRØN BBR: For at gøre det nemmere at placere, skal der fra eksperters side af laves et interaktivt online redskab, hvor alle kan gå ind og tjekke, hvor bæredygtigt (samfundsøkonomisk og miljørigtigt tilsammen) det ville være at placere et nyt VE-anlæg et givent sted. Dvs. redskabet skal vise Danmarks areal og have elnettet indregistreret. Og det skal have en mekanisme, der beregner, hvor meget det ville koste samfundet ekstra i udbygning af elnettet at etablere et nyt anlæg et sted, kontra hvor meget strømmen gavner det givne sted, man som bruger har valgt på Danmarkskortet. Sådan at kommuner, borgere, virksomheder, investorer m.m. kan se, om udbygning med VE-anlæg er mere bæredygtigt (miljørigtigt og samfundsøkonomisk) sted y eller sted x. Og om det for eksempel gavner mere med et stort anlæg end med to anlæg to forskellige steder.

Ordliste

Beretning: En beretning er en særlig form for rapport over et folketingsudvalgs arbejde med en sag eller et forslag. Den afslutter udvalgsarbejdet og indeholder udvalgsmedlemmernes holdning til sagen.

Klima-, Energi- og Forsyningsministeren: Dan Jørgensen (S) tiltrådte som klima-, energi- og forsyningsminister den 27. juni 2019.

Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet : Et dansk ministerium, der bl.a. har ansvaret for den nationale og internationale klimaindsats, energiområdet og sager vedrørende affaldsforbrændingsanlæg, geologiske undersøgelser for Danmark og Grønland og meteorologi.

Klima-, Energi- og Forsyningsudvalget: Et udvalg i Folketinget, der beskæftiger sig med alle emner, der er knyttet til energi-, forsynings- og klimapolitik.

OECD's principper: OECD har udviklet [11 principper](#) for, hvordan borgerinddragelsesprocesser gennemføres bedst muligt.

Bilag 1 - Koncept for borgerting

Klima-, Energi- og
Forsyningsministeriet

Koncept for borgertinget

Dato

29. juni 2020

Denne konceptnote beskriver det overordnede koncept for borgertinget på klimaområdet. Dette indebærer en beskrivelse af formål og organisering af borgertinget, metodeovervejelser, første og anden fase for borgertingssamlingerne samt kort om opfølgning og offentlig tilgængelighed af materiale m.m. Konceptet bygger på en rapport udarbejdet af Teknologirådet samt OECD's vejledende principper for borgerinddragelse.

Formål og organisering

Borgertinget skal bestå af 99 borgere, som udvælges ud fra nogle enkle kriterier såsom alder, køn, geografi, uddannelse og indkomst. De får til opgave at debattere borgernære dilemmaer forbundet med den grønne omstilling samt give input og anbefalinger til udarbejdelse af klimahandlingsplanerne. Dette sker ved en række borgertingssamlinger, hvor der indkaldes relevante eksperter, som kan klæde dem fagligt på, inden de diskuterer og via afstemning konkluderer. Herefter fremlægger borgertinget sine konklusioner og anbefalinger til klima-, energi, og forsyningsministeren (herefter ministeren) og Folketingets Klima-, Energi- og Forsyningsudvalg (KEF udvalget).

Tillidsskabende garantier

Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet (KEFM) er koordinerende sekretariat for borgertinget. For at sikre tillid og transparens (jf. OECD's principper) vil det være hensigtsmæssigt at etablere tre garantier:

- 1) Et fagligt panel, bestående af 4-6 eksperter, der kan sikre kvalitet og faglig balance i temaer, informationsmateriale og spørgsmål til borgertinget.
- 2) En ekspert i borgerting og borgerinddragelse, som kan rådgive for at sikre, at hvert trin i metoden gennemføres med høj kvalitet i detaljen.
- 3) En ekstern overordnet facilitator til borgertingets samlinger.

Metode til udvælgelse og rekruttering af borgerne

Tilfældigt repræsentativt udtræk

Danmarks Statistik foretager udvælgelsen af borgerne med målet om at opnå tilnærmelsesvis repræsentativitet mellem borgertingets medlemmer og befolkningen som helhed. KEFM er på nuværende tidspunkt i dialog med Danmarks Statistik omkring den præcise metode og proces for rekruttering af borgerne. Metoden vil sikre uafhængighed og tilnærmet repræsentativitet.

Frafald

Danmarks Statistik bedes ligeledes om at forberede en suppleantgruppe, som tilstræbes at være så repræsentativ som mulig, så disse kan kontaktes i tilfælde af frafald.

Tidsperiode

Medlemmerne af borgertinget vil være de samme personer i første og anden fase beskrevet i denne konceptnote.

Emner og temaer

Emner og temaer, som borgertinget tager op i første fase, skal være borger-nære. I overensstemmelse med OECD's principper vælges der et emne som er relevant for den brede befolkning, hvorefter de specifikke spørgsmål til borgerne om emnet formuleres klart og tydeligt i neutralt sprog. Dialog med OECD samt erfaringer fra andre lande viser, at dette er et vigtigt element for at muliggøre en debat, der leder frem til konkrete anbefalinger fra borgerne.

Rammen for den første samling vil være de guidende principper i klimaloven. Disse indebærer, at klimaindsatsen skal ske under hensyntagen til sunde offentlige finanser, omkostningseffektivitet, beskæftigelse, bæredygtig erhvervsudvikling og dansk konkurrencekraft samt at Danmark skal være et foregangsland i den internationale klimaindsats, så vi kan inspirere og påvirke resten af verden. Danmark har både et historisk og moralsk ansvar for at gå forrest.

Der udarbejdes materiale til den første samling. Samtidig oprettes der en liste med andre borgernære temaer, som borgertinget skal prioritere på første samling. De temaer, som borgertinget vælger at prioritere højest, vil danne grundlaget for fremtidige samlinger.

Første fase i borgertinget

2020 tilrettelægges, så borgertinget gennem tre samlinger debatterer konkrete dilemmaer.

Første fase er beskrevet i kronologisk rækkefølge forned:

Klima-, Energi- og
Forsyningsministeriet

- Der vælges et hovedemne samt et antal andre temaer, som vurderes at være borgernære og relevante i forbindelse med udarbejdelse af klimahandlingsplanerne samt andre aktuelle politiske dagsordener. Dette er for at sikre, at borgertingets konklusioner og anbefalinger kan spille ind i konkrete klimapolitiske dagsordener.
- Der udformes et informationsmateriale, som oplyser om udfordringer og mulige løsninger i relation til emnet. Materialet udformes i samarbejde med det faglige panel.
- Der udformes et antal opgaver/spørgsmål til borgerne i relation til hovedemnet og temaerne.
- Informationsmaterialet og opgaverne udsendes til borgertinget.
- Første samling i borgertinget afholdes over en weekend. Udover at besvare opgaverne/spørgsmålene, vil borgertinget få til opgave at prioritere temaerne til nærmere behandling på den næste samling.
- Der vil efterfølgende være en tilbagemelding til KEF udvalget og ministeren.
- Der udformes supplerende informationsmateriale om de højst prioriterede temaer fra første samling i samarbejde med det faglige panel. Det udsendes til borgertinget.
- Anden samling i borgertinget afholdes over en weekend, hvor et antal af de prioriterede temaer fra første samling vil blive behandlet.
- Resultatet af anden samling formidles til ministeren og KEF udvalget et par dage efter på et tre-timers seminar på Christiansborg. Her deltager 9 udtrukne medlemmer af borgertinget, som fremlægger resultaterne til drøftelse.
- Der udformes supplerende informationsmateriale om de resterende prioriterede temaer i samarbejde med det faglige panel. Det udsendes til borgertinget.
- Tredje samling i borgertinget afholdes over en weekend, og vil tage de emner op, som blev prioriteret på første samling, men som ikke nåede at blive behandlet på anden samling.

- Et par dage efter mødet afholdes et tre-timers seminar plus tid til netværk på Christiansborg for ministeren, KEF udvalget, og andre relevante samfundsinteressenter, hvor alle 99 medlemmer inviteres og kan fremlægge resultaterne til drøftelse.

Anden fase i borgertinget

Anden fase i borgertinget består af to weekendmøder i 2021. Indholdet vil blive fastlagt på baggrund af erfaringerne med møderne i 2020.

Opfølgning

Medlemmerne vil blive bedt om anonymt at evaluere samlingerne. Der er derudover lagt en opfølgningsmekanisme i form af seminarerne for at sikre at borgertingets resultater høres af politikerne. Den videre opfølgning vil afhænge af de konkrete anbefalinger, som borgertinget kommer med. Der lægges ikke op til, at der skal være efterfølgende opfølgning i form af følg eller forklar principperne, men ministeren kan give en skriftlig tilbagemelding på konkrete tiltag, hvor borgertinget har givet anbefalinger og holdninger til kende. Derudover agter Folketingets Klima-, Energi- og Forsyningsudvalg at drøfte borgertingets anbefalinger og lade drøftelserne afspejle sig i en beretning fra udvalget.

Kompensering

Det er vigtigt, at borgertinget både er repræsentativt og inkluderende. I tilknytning til OECD's anbefalinger kompenseres medlemmer af borgertinget derfor for deres deltagelse i samlingerne.

Transportomkostninger

KEFM dækker op til 700 kr. i transportomkostninger pr. samling for hvert medlem. Medlemmerne får refunderet deres præcise forbrug på transport efter indlevering af bilag til KEFM. Udbetalingen sker efter hver samling er afholdt. Borgerne opfordres til at benytte offentlig transport. Det vil for nogle borgere ikke være en mulighed grundet geografiske eller andre forhold. Transport i egen bil dækkes derfor efter gældende takster udstedt af Medarbejder og Kompetence Styrelsen på 1,96 kr. pr. km. Transport i egen bil er også indbefattet af grænsen på 700 kr. pr. samling. Flyrejser og taxakørsel dækkes ikke.

Honorar for deltagelse

Hvert medlem af borgertinget får 1.000 kr. i honorar for deltagelse i 1 borgertingssamling. Det forventes, at der vil være 3 borgertingssamlinger i 2020 og yderligere 2 samlinger i 2021. Det samlede honorar i 2020 er derfor 3.000 kr. pr. medlem og 2.000 kr. pr. medlem i 2021.

Udbetalingen af honoraret forudsætter, at medlemmer er mødt op på borgertingssamlingerne. Deltager man fx kun i 1 eller 2 samlinger får man derfor udbetalt henholdsvis 1.000 kr. eller 2.000 kr.

Klima-, Energi- og
Forsyningsministeriet

Udbetalingen af honoraret i 2020 sker samlet efter afholdelse af 3. borgertings-samling.

Andre omkostninger

KEFM dækker derudover omkostninger til forplejning og hotelovernatninger for de 99 medlemmer af borgertinget. KEFM sørger for at bestille disse. Borgerne vil derfor ikke skulle indlevere bilag for forplejning og hotelovernatninger.

Borgernes anonymitet

Respekt for medlemmernes privatliv og ønsket om anonymitet er et vigtigt princip i OECD's anbefalinger til borgerinddragelse. Borgernes navne vil derfor ikke fremgå i eksternt materiale om borgertinget. Borgerne må gerne offentliggøre deres medlemskab af borgertinget, men opfordres ikke aktivt til dette.

Offentlig tilgængelighed

Offentlig tilgængelighed af materiale og indsigt i samlingerne er et væsentligt element for at sikre transparens. OECD's principper foreskriver bl.a. at materiale og visuel indsigt i borgertingets samlinger gøres offentligt tilgængeligt. Borgertingets præsentation af resultater og anbefalinger til ministeren og KEF udvalget vil blive livestreamet på lignende måde som et samråd gøres i dag. Dog bør selve samlingerne afholdes anonymt for at sikre borgernes anonymitet samt at diskussionerne ikke påvirkes af andre aktører. Informationsmaterialet samt spørgsmålene fra samlinger offentliggøres ligeledes efter afholdt arrangement.

Opdateret d. 29. juni 2020

Bilag 2 - Borgertingets retningslinjer

Borgertingets retningslinjer (code of conduct)

Åbenhed

Borgertinget er fuldt gennemsigtigt. Alle præsentationer optages, og materiale brugt på samlingerne vil være frit tilgængeligt efter endte samlinger.

Respekt

Det er vigtigt, at medlemmerne af borgertinget frit og sikkert kan yde bidrag og udtrykke deres synspunkter uden frygt for personlige angreb. Diskussionerne i løbet af borgertingets samlinger optages ikke, og der vil ikke blive citeret fra enkeltmedlemmer uden accept fra det enkelte medlem.

Lighed

Alle borgertingets medlemmer får lige adgang til at komme til orde og udtale sig, hvis de ønsker det.

Retfærdighed

Det er vigtigt, at det fulde spektrum af synspunkter høres om ethvert emne, og at orienteringsmateriale til borgertingets medlemmer er af højeste kvalitet.

Oplægsholdere

Borgertinget skal præsenteres for flere sider af en sag. Ved valg af oplægsholdere gælder mod-ekspertise-princippet.

Emner

Der oprettes en liste med emner, som borgertinget skal prioritere på første samling. De emner, som borgertinget vælger at prioritere højst, vil danne grundlaget for fremtidige samlinger.

Afstemning

Afstemning, hvis nødvendigt, skal ske ved hemmelig afstemning af de tilstedeværende medlemmer. Afstemninger overvåges af hovedfacilitatorerne og mindst to medlemmer af borgertinget.

Offentliggørelse af anbefalinger

Borgertingets anbefalinger skal offentliggøres.

Bilag 3 - Borgertingets faglige panel

Konceptet for borgertinget foreskriver, at det vil være hensigtsmæssigt at etablere tre garantier for at sikre tillid og transparens jf. OECD's guidende principper om borgerinddragelse.

1. Et fagligt panel, bestående af 4-6 eksperter, der kan sikre kvalitet og faglig balance i temaer, informationsmateriale og spørgsmål til borgertinget
2. En ekspert i borgerting og borgerinddragelse, som kan rådgive for at sikre, at hvert trin i metoden gennemføres med høj kvalitet i detaljen
3. En ekstern overordnet facilitator til borgertingets samlinger

Koncept og program for borgertinget er udviklet i samarbejde med Teknologirådet, der også står for faciliteringen af efterårets samlinger.

Danske Universiteter har udpeget medlemmer til det faglige panel for borgertinget på klimaområdet samt en ekspert i borgerinddragelse.

Danske Universiteter har peget på nedenstående personer, som er udpeget af Rektorkollegiets udpegningsudvalg efter indstilling fra universiteterne:

Det faglige panel

Professor Carsten Rahbek
Center for Macroecology, Evolution and Climate
Københavns Universitet

Professor Jørgen E. Olesen
Institut for Agroøkologi
Aarhus Universitet

Professor MSO Birgitte Sloth
Institut for Virksomhedsledelse og Økonomi
Syddansk Universitet

Lektor Jonas Egmosse
Institut for Mennesker og Teknologi
Roskilde Universitet

Professor Lone Kørnøv
Det Danske Center for Miljøvurdering
Aalborg Universitet

Professor Christina Tvarnø
CBS LAW
Copenhagen Business School

Ekspert i borgerinddragelse:

Lektor Annika Agger
Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv
Roskilde Universitet

Bilag 4 - Danmarks Statistik

Klimaborgertinget: Dataindsamling og udvælgelse

Til dokumentation

Der er i sommeren 2020 taget kontakt til et udsnit af den danske befolkning med henblik på at finde frem til personer, der måtte have lyst til at deltage i Borgertinget under Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet (KEFM). Borgertinget er en arbejdsgruppe af 99 almindelige danskere, der skal diskutere klimaspørgsmål til en række møder planlagt til efteråret 2020.

I udvælgelsen til Borgertinget er der 2 processer. 1. trin er udtræk af en simpel tilfældig stikprøve på 5.000 personer fra den aktuelle befolkning af voksne, der alle får mulighed for at tilmelde sig Borgertinget. 2. trin er udvælgelsen, hvor vi blandt de tilmeldte trækker en stratificeret stikprøve på 99 personer og 99 suppleanter, der *bedst muligt* skal spejle den danske befolkning.

Ved spørgeskemaundersøgelse blandt den danske befolkning er der et skævt bortfald, når man ser på en lang række parametre. Ældre personer vil i højere grad svare end de yngre generationer, kvinder i højere grad end mænd og graden af uddannelse har ofte en positiv betydning for svarandelen. Den valgte tilgang med at trække en stratificeret stikprøve blandt de tilmeldte er for at sikre at fordelingerne blandt personer i Borgertinget bedst muligt passer med fordelingerne i den brede befolkning.

Dataindsamling

SRS fra CPR Der blev fra CPR-registret udvalgt ca. 5.000 personer med adresse i Danmark, dvs. den aktuelle befolkning i Danmark. Udvalget skete som simpel tilfældig stikprøve.

Når vi trækker en stikprøve på så mange personer, så vil udfaldet i 99 pct. af tilfældene være en stikprøve, der følger proportionerne som udvalgspopulationen på en lang række parametre blandt andet køn, alder, region, indkomstgruppe, uddannelsesgruppe, herkomst og familietype. Vi kalder det en universelt repræsentativ stikprøve, da vores stikprøver passer på en lang række baggrundsvariable og ikke kun på køn, alder og geografi, som er en lidt smal om end ofte anvendt målestok for repræsentativitet.

Spørgerammen Der blev opsat et kort web-spørgeskema, hvor respondenterne fik en kort forklaring om Borgertinget og dernæst skulle tage stilling til om de ønskede at deltage i Borgertinget. Hvis der blev svaret ”ja”, så blev der indsamlet kontaktinfo, (navn, mailadresse og telefonnummer) og samtykke til kontaktinfo måtte videresendes til KEFM.

Om dataindsamlingen Der er i dataindsamlingen taget kontakt til personer i stikprøven ved henvendelser primært sendt som digital post (DP) til E-boks og i de tilfælde, hvor respondenterne ikke var tilmeldt digital post, sendte vi i stedet et postbrev. Der blev i alt sendt 3 henvendelser til stikprøven.

1. henvendelse Første henvendelse, invitationen til undersøgelsen, blev sendt d. 2. juli 2020. Invitationen blev sendt til 5.018 personer. 4.604 får DP, 415 uden digital post, der derfor tilsendes et postbrev.¹
I første omgang sendtes invitationen uden oplysninger om de specifikke mødedatoer. Derfor sendtes der efterfølgende en mail til de 349 respondenter, der nåede at svare positivt uden at kende datoerne. I mailen blev de 349 personer bedt om at forholde sig til datoerne og spurgt om de fortsat ønskede at deltage i Borgertinget.
1. påmindelse d. 17. juli blev der sendt en påmindelse afsted til 4.636 personer, der ikke havde reageret på invitationsbrevet. Der blev sendt 4.215 DP afsted og efterfølgende 416 breve.
2. påmindelse d. 23. juli blev 2. påmindelse blev 4.071 sendt, som digital post (planlagt som postbrev)
- Påmindelse til modtagere af "dato-mail" d. 27. juli blev der sendt 143 påmindelse pr. mail som opfølgning til ubesvarede mail om datoer. Yderligere 8 får tilsendt mail, da der var fejl i mail-adressen ved den første mail.
- Resultat af dataindsamlingen På tidspunktet for udvælgelse til Borgertinget var der indkommet 745 svar. Af disse var der 457, der svarede "ja" til at deltage" og det er blandt de 457 personer, at Borgertinget er udvalgt.

Ønsker du at deltage i det nye Borgerting?

Ja	457
Nej	288
I alt	745
Frequency Missing =	4273

Udvælgelsen til Borgertinget

De 457 positive tilbagemeldinger var udgangspunktet for dannelsen af Borgertinget. Det var fra start af ønsket, at Borgertinget skulle spejle den aktuelle danske befolkning på flest mulige parametre, det vil sige, at Borgertinget gerne skulle følge samme proportioner som den aktuelle danske befolkning ift. fordelingen på køn, alder, bopæl, herkomst, uddannelse, indkomst og familietype.

Blandt de indkomne besvarelser kan vi se skævheder i forhold til populationen. Der er flest tilmeldinger fra gruppen af midaldrende personer ift. indkomst, så er den disponible indkomst for gruppen af "ja-sigere" højere end for resten af stikprøven. Nogle af de skævheder kan vi vride på plads gennem udvælgelse ved hjælp af en stratificeret stikprøve.

I de første forsøg på at udvælge Borgertinget blev det klart, at det var en stor udfordring at udvælge et Borgerting, der fuldstændigt afspejler den aktuelle befolkning på alle de nævnte parametre. Antallet i Borgertinget (N=99) alene gør

¹ Proceduren for udsendelse af digital post gør, at der vil være overlap mellem en lille del af modtagere af digital post og postbreve. Antallet af digital post og antallet af postbreve summer derfor ikke til det samlede antal i stikprøven.

at forventningen om at kunne trække en stikprøve med samme fordelinger som udvalgspopulationen er meget lille.

Efter en række analyser og prøvekørsler af diverse udvalgsmodeller, forsøg på dannelse af stratificeringsvariable mv., blev det vurderet, at der var muligt at få køn og region til at passe med populationsfordelingerne, men det var nødvendigt at danne en grov inddeling af alder: unge, midaldrende og ældre.

Det var ikke muligt at medtage øvrige parametre i stratificeringen, fx familietype og uddannelse, da det ville medføre, at der så ville komme skævheder ift. fordelinger på fx køn og region. Datasættet kunne ikke bære en finere opdeling.

Strata til udvælgelsen blev derfor køn * aldersgruppe * region. Alder er grupperet til 3 grupper, Der er dermed dannet 30 strata og i disse er der udvalgt et antal personer svarende til andelen i udvalgspopulationen.

Bilag 5 - Program

Program

Første weekendsamling i Borgertinget den 24.-25. oktober 2020

LØRDAG		
9:00	10:00	Check-in, afprøvning af teknik (lyd, værktøjer og teknik)
10:00	10:15	Officiel åbning og velkomst , Dan Jørgensen, Klima-, energi- og forsyningsminister
10:15	10:30	Opgaver, arbejdsform, grundregler og forløb , Lars Klüver, Teknologirådet
10:30	11:45	Gruppedialog : Præsentationsrunde, forventninger til Borgertinget og kommentarer til opgaver og arbejdsform. Efterfølgende opsamling.
PAUSE		
12:15	13:45	Klimaomstillingen – overblik over udfordringen og handlemuligheder <ul style="list-style-type: none"> • Overbliksoplæg v. Kenneth Karlsson, Phd, senior projektleder ved IVL Svenska Miljöinstitutet og direktør hos Energy Modelling Lab • Gruppedrøftelser og spørgsmål til Kenneth Karlsson
PAUSE		
14:30	17:15	Klimaomstillingen - de overvejende tekniske greb <p>Fire eksperter giver hver deres perspektiv:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Henrik Lund</i> (Aalborg Universitet, Professor i energiplanlægning): Ingeniørforeningens bud på, hvordan 70% målet kan nås • <i>Jørgen E. Olesen</i> (Aarhus Universitet, Klimaforsker): Hvordan skal de store udfordringer i landbruget håndteres? • <i>Mette Boye</i> (Sekretariatschef i Dansk Miljøteknologi): Hvordan udnyttes biomassen bedst muligt? • <i>Jakob Christensen</i> (COWI): Omlægning af transporten, ud fra hensyn til både klima og økonomi <p>Gruppearbejde: Hvad synes Borgertinget er vigtigt – brainstorm i hver gruppe på 5+ problemer eller mulige løsninger, der skal arbejdes videre med</p>
17:15	17:30	Afslutning af dagen – farvel og tak
SØNDAG		

9:00	11:45	<p>Velkommen og introduktion til dagen</p> <p>Klimaomstillingen – greb, der overvejende ikke er teknologiske</p> <p>Fire eksperter giver hver deres perspektiv:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Katherine Richardson</i> (Professor, Makroøkologi, Evolution og Klima): Klimaomstillingen – hvad er udfordringen og de nødvendige samfundsændringer? • <i>Peter Mølgaard</i> (formand for Klimarådet): Hvad koster det at nå i mål? • <i>Jens Hauch</i> (vicedirektør i Kraka): Hvordan laver vi en klimaomstilling, som ikke går ud over de svageste? • <i>Kristian Borch</i> (Aalborg Universitet): Teknik i landskabet (solceller, vindmøller mm) – bedre processer og samarbejde <p>Gruppearbejde: Hvad synes Borgertinget er vigtigt - brainstorm i hver gruppe på 5+ problemer eller mulige løsninger, der skal arbejdes videre med.</p>
PAUSE		
12:30	16:30	<p>Aktuelle spørgsmål og retning for omstillingen</p> <p>Der tages fat på tre udvalgte emner med aktuel politisk relevans.</p> <p>Program for hver af de tre emne-sessioner: 1) Tre korte videoindlæg, 2) Gruppedrøftelser og 3) Afstemninger i plenum. Spørgsmål med fokus på retning, hastighed og væsentligste virkemidler</p> <p>Grøn skattereform og finansiering af omstillingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inge Røpke, Professor i Økologisk økonomi • Lars Andersen, Direktør i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Otto Brøns-Petersen, Analysechef i CEPOS <p>Biomasse og arealanvendelse</p> <ul style="list-style-type: none"> • Henrik Wenzel, Professor på SDU i Grøn Teknologi • Niels Peter Nørring, Klimadirektør i Landbrug & Fødevarer • Rikke Lundsgaard, Landbrugspolitisk rådgiver i Danmarks Naturfredningsforening <p>Livsstil, kendt eller fremtidig teknologi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brian Vad Mathiesen, Professor AAU • Christian Ibsen, Direktør i CONCITO • Theresa Scavenius, lektor AAU
16:30	17:30	<p>Tak for denne gang</p> <ul style="list-style-type: none"> • Afstemninger om, hvilke emner der skal prioriteres i Borgertingets videre arbejde • Afrunding, præsentation af det videre forløb samt Evaluering af weekenden (spørgeskema)
<p>BIO-pauser: udoover de programsatte pauser, vil der blive lagt flere små pauser ind løbende både lørdag og søndag</p>		

Program

Første aftensamling d. 16-17. november 2020

Samlingen fokuserer på finansiering og afgifter.

Kl. 18 - 19 **Oplæg** om Finansiering og afgifter

- **Peter Birch Sørensen**, Prof. Københavns Universitet og fhv. formand for Klimarådet: Klimaafgift, hvordan virker det i praksis og hvad er barriererne?
- **Torben Möger Pedersen**, Formand for klimapartnerskabet om den finansielle sektor, og adm. dir PensionDanmark: Hvor skal pengene komme fra til finansiering?

Kl. 19 – 21 **Gruppearbejde** om ideer til borgertingets arbejde med Finansiering, skat og afgifter

Program

Anden aftensamling d. 2-3. december 2020

Samlingen fokuserer på transport.

Kl. 18 - 19 **Oplæg** om Transport

- **Susanne Krawack**, Senior konsulent, Concito: Transportinfrastrukturens udvikling hen mod bæredygtighed. Mål-orienteret planlægning af transport. Ambition og investering i omlægning af transporten.
- **Malene Freudendal-Pedersen**, Prof. i byplanlægning, AAU.: Øget mobilitet, mindre transport. Gå, cykle mere. Bedre sammenhæng i transportsystem. Bedre planlægning til at minimere transportbehovet. Daglige transportskabende vaner.
- **Torben Lund Kudst**, Afd.chef FDM: Omlægning af personbil-transporten til el og bæredygtige brændstoffer. Bump på vejen for at nå dertil, og hvordan de kan overkommes.

Kl. 19 – 21 **Gruppearbejde** om ideer til borgertingets arbejde med Transport

Program

Tredje aftensamling d. 13 januar 2021

Samlingen fokuserer på landbrug, areal og fødevareproduktion.

Kl. 18 - 19 **Paneldebat** om landbrug, areal og ressourcer. Hver deltager giver 5 minutters intro.

- **Kenneth Karlsson**, Energy Modelling Lab - hvor afhængig er klimamålene af handling inden for landbrug?
- **Jørgen E. Olesen**, AU - Hvad kan landbruget gøre?
- **Torsten Wetche**, Hvanstrup gård - En landmands erfaring med omlægning til mere klimavenlig drift.
- **Rikke Lundsgaard**, Danmarks Naturfredningsforening - Hvilken politik burde der føres for et mere klimavenligt landbrug?
- **Niels Peter Nørring**, Landbrug & Fødevarer - Hvilken politik burde der føres for et mere klimavenligt landbrug?

Kl. 19 - 21 **Gruppearbejde om Borgertingets vurderinger**

Program

Temagruppemøde om transport d. 11. januar 2021

Kl. 18:00 – 19:10 **Oplæg** om transport

- **Niels Buus Kristensen**, Transportøkonomisk Institut, Norge, samt medlem af Klimarådet - Investeringsbehovene på transportområdet
- **Hans Henrik Lindboe**, EA Energianalyse - Road map frem mod eFuels til transport

Kl. 19:10 – 19:20 **Pause**

Kl. 19:20 – 21:00 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Program

Temagruppemøde om finansiering og afgifter d. 18. januar 2021

Kl. 18:00 – 19:10 **Oplæg og paneldebat** om finansiering og afgifter.

- **Lena Kitzin**, Danmarks Tekniske Universitet - Hvad skal der til for at motivere til investeringer i vedvarende energi?
- **Per Callesen**, Nationalbanken - Hvordan kan staten indgå i finansiering af omstillingen, ud over det løbende offentlige budget, f.eks. for at øge tempoet i omstillingen?
- **Henrik Lund**, Aalborg Universitet - Incitament for borgernes og virksomhedernes egne investeringer i klimarigtige løsninger.
- **Kirsten Halsnæs**, Danmarks Tekniske Universitet - Hvordan bør en klimaafgift skrues sammen for samlet set at give de rette incitament og at være retfærdig og effektiv?
- **Lars Aagaard**, Dansk Energi - Hvordan bør en klimaafgift skrues sammen for samlet set at give de rette incitament og at være retfærdig og effektiv?

Kl. 19:10 – 19:20 **Pause**

Kl. 19:20 – 21:00 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Program

Temagruppemøde om landbrug, areal og ressourcer d. 20. januar 2021

Kl. 18:00 – 19:20 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Kl. 19:20 – 19:30 **Pause**

Kl. 19:30 – 21:00 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Program

Temagruppemøde om teknik i landskabet d. 26. januar 2021

Kl. 18:00 – 19:10 **Oplæg og paneldebat** om teknik i landskabet.

- **Peter Rathje, Project Zero, Sønderborg** - Medvind og modvind, når man skal realisere en vision om klimaneutral kommune. Gåde råd til at skabe konsensus blandt aktørerne
- **Søren Stensgaard, Samsø Kommune** - De overvejelser, man har, når man som kommune vil være klimaneutral. Konflikterne, og de løsninger andre kan bruge.
- **Kristian Borch, AAU** - Rådvildheden om konflikterne, når grejet skal sættes op i landskabet. Hvad er de redskaber, der bør tages i brug?
- **Brian Vad Mathiesen, AAU** - Hvor skal grejet sættes op og hvor ikke? Hvad koster det for forbrugeren, hvis det sættes på de mindst konfliktfyldte steder - og giver det nok energi?

Kl. 19:10 – 19:20 **Pause**

Kl. 19:20 – 21:00 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Program

Temagruppemøde om livsstil, adfærd, oplysning og borgerinddragelse d. 3. februar 2021

Kl. 18:00 – 19:20 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Kl. 19:20 – 19:30 **Pause**

Kl. 19:30 – 21:00 **Gruppearbejde** med temaet og udarbejdelse af anbefalinger.

Bilag 6 - Mødedeltagelse

Bilag 6 Mødedeltagelse

Danmarks Statistik udvalgte 99 medlemmer og 99 suppleanter til Borgertinget ud fra enkle kriterier såsom alder, køn, geografi, uddannelse og indkomst. Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet er sekretariat for Borgertinget, og har derfor løbende været i dialog med både medlemmer og suppleanter. Grundet udviklingen af COVID-19 situationen, omlægningen til digitalt format og dermed nye datoer, end dem borgerne oprindeligt havde sagt ja til, samt personlige forhold blandt medlemmerne, mødte der ca. 75 borgere op til Borgertingets første weekendsamling d. 24.-25. oktober 2020. Ved sidste weekendsamling d. 20.-21. marts 2021 er der ca. 60 borgere, der har stemt på de endelige anbefalinger. Nedenfor er antallet af fremmødte borgere angivet for alle Borgertingets møder.

Dato	Fremmødte	Type	Emne	Kommentar
24. oktober 2020	75	Weekendsamling		Alle deltager
25. oktober 2020	72	Weekendsamling		Alle deltager
16. november 2020	38	Aftensamling		Deltag d. 16. eller 17.
17. november 2020	28	Aftensamling		Deltag d. 16. eller 17.
2. december 2020	40	Aftensamling		Deltag d. 2. eller 3.
3. december 2020	26	Aftensamling		Deltag d. 2. eller 3.
11. januar 2021	10	Temagruppemøde	Transport	
13. januar 2021	55	Aftensamling		Alle deltager
18. januar 2021	14	Temagruppemøde	Finansiering	
20. januar 2021	15	Temagruppemøde	Landbrug	
25. januar 2021	49	Aftensamling		Alle deltager
26. januar 2021	5	Temagruppemøde	Teknik i landskabet	
3. februar 2021	15	Temagruppemøde	Adfærd	
d. 8. februar 2021	54	Aftensamling		Alle deltager
d. 23. februar 2021	51	Aftensamling		Alle deltager
20. marts 2021	58	Weekendsamling		Alle deltager sammen
21. marts 2021	56	Weekendsamling		Alle deltager sammen

Bilag 7 - Afstemningsresultater

Afstemningsresultaterne for de enkelte anbefalinger angivet i antal borgere, der har stemt hhv. ja, nej, ved ikke eller ikke har afgivet en stemme.

1. Politisk handlekraft:

ja: 54, nej: 2, ved ikke: 0, intet svar: 3

1.1 ja: 52, nej: 3, ved ikke: 3, intet svar: 1

1.2 ja: 52, nej: 2, ved ikke: 3, intet svar: 2

1.3 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 4

1.4 ja: 51, nej: 3, ved ikke: 1, intet svar: 4

2. Borgerinddragelse og folkeoplysning:

ja: 45, nej: 9, ved ikke: 4, intet svar: 1

2.1 ja: 40, nej: 13, ved ikke: 5, intet svar: 1

2.2 ja: 33, nej: 19, ved ikke: 5, intet svar: 2

2.3 ja: 38, nej: 13, ved ikke: 7, intet svar: 1

2.4 ja: 48, nej: 5, ved ikke: 3, intet svar: 3

2.5 ja: 45, nej: 9, ved ikke: 3, intet svar: 2

2.6 ja: 42, nej: 10, ved ikke: 5, intet svar: 2

2.7 ja: 49, nej: 4, ved ikke: 4, intet svar: 2

2.8 ja: 42, nej: 10, ved ikke: 5, intet svar: 2

2.9 ja: 29, nej: 19, ved ikke: 9, intet svar: 2

3. Adfærdssændringer med fokus på materielt forbrug:

ja: 49, nej: 7, ved ikke: 2, intet svar: 1

3.1 ja: 46, nej: 6, ved ikke: 6, intet svar: 1

3.2 ja: 45, nej: 6, ved ikke: 6, intet svar: 2

3.3 ja: 53, nej: 1, ved ikke: 3, intet svar: 2

3.4 ja: 50, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 2

4. Klimadeklaration:

ja: 57, nej: 0, ved ikke: 0, intet svar: 2

4.1 ja: 58, nej: 0, ved ikke: 0, intet svar: 1

4.2 ja: 53, nej: 1, ved ikke: 4, intet svar: 1

5. Langsigtede investeringer fra stat og pensionsselskaber:

ja: 54, nej: 2, ved ikke: 2, intet svar: 1

- 5.1 ja: 49, nej: 7, ved ikke: 2, intet svar: 1
- 5.2 ja: 50, nej: 2, ved ikke: 6, intet svar: 1
- 5.3 ja: 54, nej: 3, ved ikke: 2, intet svar: 0
- 5.4 ja: 53, nej: 5, ved ikke: 1, intet svar: 0
- 5.5 ja: 44, nej: 12, ved ikke: 2, intet svar: 1

6. CO₂e-afgift, social balance og borgerinddragelse:

ja: 54, nej: 2, ved ikke: 2, intet svar: 1

- 6.1 ja: 55, nej: 3, ved ikke: 0, intet svar: 1
- 6.2 ja: 48, nej: 7, ved ikke: 2, intet svar: 2
- 6.3 ja: 46, nej: 6, ved ikke: 5, intet svar: 2
- 6.4 ja: 55, nej: 1, ved ikke: 2, intet svar: 1
- 6.5 ja: 52, nej: 5, ved ikke: 1, intet svar: 1

7. CO₂e-afgift: Bidrag til en grøn skattereform:

ja: 55, nej: 1, ved ikke: 2, intet svar: 1

- 7.1 ja: 57, nej: 1, ved ikke: 0, intet svar: 1
- 7.2 ja: 40, nej: 9, ved ikke: 8, intet svar: 2
- 7.3 ja: 51, nej: 4, ved ikke: 2, intet svar: 2
- 7.4 ja: 52, nej: 2, ved ikke: 3, intet svar: 2
- 7.5 ja: 51, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 1
- 7.6 ja: 54, nej: 0, ved ikke: 3, intet svar: 2
- 7.7 ja: 54, nej: 2, ved ikke: 1, intet svar: 2
- 7.8 ja: 52, nej: 2, ved ikke: 3, intet svar: 2
- 7.9 ja: 54, nej: 1, ved ikke: 3, intet svar: 1
- 7.10 ja: 46, nej: 2, ved ikke: 9, intet svar: 2
- 7.11 ja: 55, nej: 1, ved ikke: 2, intet svar: 1
- 7.12 ja: 35, nej: 15, ved ikke: 7, intet svar: 2

8. Afgift for CO₂-tung industri:**ja: 52, nej: 6, ved ikke: 1, intet svar: 0**

8.1 ja: 46, nej: 4, ved ikke: 9, intet svar: 0

8.2 ja: 53, nej: 3, ved ikke: 3, intet svar: 0

9. Bioøkonomiske løsninger:**ja: 52, nej: 3, ved ikke: 3, intet svar: 1**

9.1 ja: 57, nej: 0, ved ikke: 2, intet svar: 0

9.2 ja: 40, nej: 12, ved ikke: 7, intet svar: 0

9.3 ja: 49, nej: 3, ved ikke: 7, intet svar: 0

10. Bioplast handlingsplan:**ja: 42, nej: 9, ved ikke: 8, intet svar: 0**

10.1 ja: 42, nej: 6, ved ikke: 11, intet svar: 0

10.2 ja: 35, nej: 10, ved ikke: 14, intet svar: 0

10.3 ja: 49, nej: 5, ved ikke: 5, intet svar: 0

10.4 ja: 46, nej: 4, ved ikke: 9, intet svar: 0

11. Standardisering af affaldssortering:**ja: 44, nej: 13, ved ikke: 2, intet svar: 0**

11.1 ja: 51, nej: 1, ved ikke: 5, intet svar: 2

11.2 ja: 49, nej: 2, ved ikke: 6, intet svar: 2

11.3 ja: 50, nej: 2, ved ikke: 4, intet svar: 3

12. Landbrugets arealer:**ja: 55, nej: 1, ved ikke: 2, intet svar: 1**

12.1 ja: 54, nej: 0, ved ikke: 5, intet svar: 0

12.2 ja: 45, nej: 5, ved ikke: 7, intet svar: 2

12.3 ja: 55, nej: 2, ved ikke: 1, intet svar: 1

12.4 ja: 51, nej: 2, ved ikke: 5, intet svar: 1

12.5 ja: 53, nej: 3, ved ikke: 2, intet svar: 1

12.6 ja: 49, nej: 4, ved ikke: 5, intet svar: 1

12.7 ja: 49, nej: 2, ved ikke: 6, intet svar: 2

12.8 ja: 56, nej: 0, ved ikke: 2, intet svar: 1

13. National strategi for arealudnyttelse:**ja: 56, nej: 1, ved ikke: 1, intet svar: 1**

13.1 ja: 56, nej: 1, ved ikke: 1, intet svar: 1

13.2 ja: 55, nej: 1, ved ikke: 2, intet svar: 1

13.3 ja: 52, nej: 1, ved ikke: 5, intet svar: 1

13.4 ja: 50, nej: 3, ved ikke: 5, intet svar: 1

13.5 ja: 52, nej: 1, ved ikke: 5, intet svar: 1

13.6 ja: 49, nej: 6, ved ikke: 3, intet svar: 1

13.7 ja: 50, nej: 1, ved ikke: 7, intet svar: 1

13.8 ja: 50, nej: 4, ved ikke: 4, intet svar: 1

13.9 ja: 47, nej: 7, ved ikke: 4, intet svar: 1

14. Landbrug med mindre klimaaftryk:**ja: 49, nej: 5, ved ikke: 3, intet svar: 2**

14.1 ja: 34, nej: 14, ved ikke: 8, intet svar: 3

14.2 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 4

14.3 ja: 45, nej: 1, ved ikke: 8, intet svar: 5

14.4 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 4

14.5 ja: 39, nej: 6, ved ikke: 11, intet svar: 3

15. Omstilling til eldrevet transport:**ja: 54, nej: 3, ved ikke: 1, intet svar: 1**

15.1 ja: 47, nej: 5, ved ikke: 3, intet svar: 4

15.2 ja: 43, nej: 7, ved ikke: 4, intet svar: 5

15.3 ja: 44, nej: 10, ved ikke: 3, intet svar: 2

15.4 ja: 49, nej: 6, ved ikke: 1, intet svar: 3

15.5 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 4

15.6 ja: 40, nej: 12, ved ikke: 5, intet svar: 2

15.7 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 4, intet svar: 4

15.8 ja: 48, nej: 3, ved ikke: 6, intet svar: 2

15.9 ja: 53, nej: 2, ved ikke: 1, intet svar: 3

15.10 ja: 53, nej: 1, ved ikke: 1, intet svar: 3

15.11 ja: 45, nej: 6, ved ikke: 6, intet svar: 2

15.12 ja: 49, nej: 6, ved ikke: 1, intet svar: 3

15.13 ja: 45, nej: 6, ved ikke: 4, intet svar: 4

15.14 ja: 52, nej: 2, ved ikke: 2, intet svar: 3

16. Fleksibel kollektiv transport som et positivt tilvalg:

ja: 47, nej: 11, ved ikke: 0, intet svar: 1

16.1 ja: 49, nej: 5, ved ikke: 4, intet svar: 1

16.2 ja: 52, nej: 4, ved ikke: 1, intet svar: 2

16.3 ja: 40, nej: 5, ved ikke: 12, intet svar: 2

16.4 ja: 52, nej: 3, ved ikke: 2, intet svar: 2

16.5 ja: 49, nej: 3, ved ikke: 6, intet svar: 1

16.6 ja: 42, nej: 6, ved ikke: 9, intet svar: 2

16.7 ja: 37, nej: 10, ved ikke: 10, intet svar: 2

16.8 ja: 53, nej: 1, ved ikke: 3, intet svar: 2

16.9 ja: 52, nej: 5, ved ikke: 1, intet svar: 1

16.10 ja: 43, nej: 6, ved ikke: 8, intet svar: 2

17. Klimavenlig godstransport for eksempel PtX:

ja: 52, nej: 4, ved ikke: 1, intet svar: 2

17.1 ja: 54, nej: 1, ved ikke: 1, intet svar: 3

17.2 ja: 50, nej: 3, ved ikke: 3, intet svar: 3

17.3 ja: 49, nej: 4, ved ikke: 3, intet svar: 3

17.4 ja: 51, nej: 2, ved ikke: 3, intet svar: 3

17.5 ja: 52, nej: 3, ved ikke: 1, intet svar: 3

18. Medejerskab til vedvarende energi:

ja: 44, nej: 13, ved ikke: 1, intet svar: 1

18.1 ja: 37, nej: 12, ved ikke: 9, intet svar: 1

18.2 ja: 31, nej: 20, ved ikke: 7, intet svar: 1

18.3 ja: 48, nej: 5, ved ikke: 5, intet svar: 1

18.4 ja: 33, nej: 14, ved ikke: 9, intet svar: 2

18.5 ja: 30, nej: 19, ved ikke: 7, intet svar: 3

18.6 ja: 34, nej: 16, ved ikke: 7, intet svar: 2

18.7 ja: 33, nej: 15, ved ikke: 10, intet svar: 1

18.8 ja: 47, nej: 6, ved ikke: 4, intet svar: 2

19. Placering af teknik i landskabet:

ja: 39, nej: 14, ved ikke: 4, intet svar: 2

19.1 ja: 37, nej: 16, ved ikke: 3, intet svar: 3

19.2 ja: 30, nej: 16, ved ikke: 10, intet svar: 3

19.3 ja: 53, nej: 2, ved ikke: 1, intet svar: 3

19.4 ja: 38, nej: 13, ved ikke: 4, intet svar: 4

19.5 ja: 45, nej: 9, ved ikke: 2, intet svar: 3

19.6 ja: 28, nej: 20, ved ikke: 8, intet svar: 3

19.7 ja: 33, nej: 11, ved ikke: 11, intet svar: 4

Klima-, Energi- og
Forsyningsministeriet

**Klima-, Energi- og
Forsyningsministeriet**

Holmens Kanal 20, 1060 København
Tlf. : +45 33 92 28 00
E-mail: kefm@kefm.dk